



ISSN: 2791-6987

Double-Blind Peer Reviewed, Open-Access, Online and Scholarly Journal

**INTERNATIONAL JOURNAL OF  
COMMERCE, INDUSTRY  
AND ENTREPRENEURSHIP STUDIES  
(UTISGAD)**

[www.sitso.org.tr](http://www.sitso.org.tr)  
[www.utisgad.org](http://www.utisgad.org)

**INTERNATIONAL JOURNAL OF COMMERCE,  
INDUSTRY AND ENTREPRENEURSHIP STUDIES**

**“UTISGAD” by SİTİSO**

[www.utisgad.org](http://www.utisgad.org)

[utisgad@gmail.com](mailto:utisgad@gmail.com)

[sitso.org.tr](http://sitso.org.tr)

ISSN: 2791-6987

 [eReviewer.org](http://eReviewer.org)

Volume (Cilt)

1

Issue (Sayı)

2

Year (Yıl)

2021

International Journal of Commerce, Industry and Entrepreneurship Studies (UTISGAD)  
is a double-blind peer reviewed, open-access, online and scholarly journal.



# UTISGAD

INTERNATIONAL JOURNAL OF COMMERCE, INDUSTRY AND ENTREPRENEURSHIP STUDIES

**Volume (Cilt)**

1

**Issue (Sayı)**

2

**Year (Yıl)**

2021

International Journal of Commerce, Industry and Entrepreneurship Studies (UTISGAD) is a double-blind peer reviewed, open-access, online and scholarly journal owned and financed by Silifke Chamber of Commerce and Industry (SITSO) which is a member of Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey (TOBB).

The journal is published online biannually in July and December. It covers the studies carried out within the field of Social Sciences. It aims to publish original and outstanding studies written in English and Turkish Languages.

The main aim of the journal is to convey the latest developments and researches within the related fields towards the scientists and to the readers. It is a multi-disciplinary journal published as annually in order to improve knowledge and understanding of commerce, industry, entrepreneurship perception and innovation capabilities of the new entrepreneurs.

The Journal covers all the main and subfields of business and management researches within social sciences and especially focuses on business administration and entrepreneurship. The Journal is also involved in both experimental and theoretical studies on the subject area of entrepreneurship and innovation capabilities.

Submission of an article implies that the work described has not been published previously and it is not under consideration for publication elsewhere. All the responsibilities for the article belongs to the authors. The publications of papers are selected through double peer reviewed to ensure originality, relevance and readability.

- **UTISGAD does not charge for any article submissions or for processing.**
- **UTISGAD is published biannually in July and December.**

## EDITORIAL BOARD

### *EDITOR-IN-CHIEF*

<b>Assoc. Prof. Dr. Muhammet SAYGIN</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
---	----------------------------------

### *CO-EDITORS*

<b>Prof. Dr. Mustafa BEKMEZCİ</b>	<i>Toros University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Metin OCAK</b>	<i>Toros University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Sibel ÖZAFŞARLIOĞLU</b>	<i>Uşak University, Turkey</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Gaye ONAN</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>

### *TECHNICAL EDITORS*

<b>Res. Assist. Esra ÖZTÜRK</b>	<i>Toros University, Turkey</i>
<b>Res. Assist. Ecem ÖZHAN</b>	<i>Toros University, Turkey</i>

### *INDEXING AND SOCIAL NETWORK EDITORS*

<b>Res. Assist. Toprak KARAKUŞ</b>	<i>Toros University, Turkey</i>
<b>Bedriye ULUÇAY</b>	<i>Toros University, Turkey</i>

### *LANGUAGE EDITOR*

<b>Kevser Ezgi KAYNAR</b>	<i>Toros University, Turkey</i>
---------------------------	---------------------------------

### *CORPORATE REPRESENTATIVE*

<b>Gül BAYDAR</b>	<i>Silifke Chamber of Commerce and Industry, Turkey</i>
-------------------	---

\* Please note that even if the submissions are accepted by the reviewers, manuscripts are not published unless approved by the editorial board. As stated within the scope of the contract signed by authors, all the legal, ethical and scientific obligations related to the submitted manuscript belong to the authors.

## ADVISORY BOARD

<b>M. Rifat HİSARCIKLIOĞLU</b>	<i>President, Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey (TOBB)</i>
<b>Nurettin KAYNAR</b>	<i>President of the Executive Board, Silifke Chamber of Commerce and Industry</i>
<b>Yıldırım BAYDAR</b>	<i>General Secretary of Silifke Chamber of Commerce and Industry</i>
<b>Gül BAYDAR</b>	<i>Vice General Secretary of Silifke Chamber of Commerce and Industry</i>
<b>Abdubaki UYSAL</b>	<i>President of the Assembly, Silifke Chamber of Commerce and Industry</i>
<b>Erdin SOY</b>	<i>Vice President of the Executive Board, Silifke Chamber of Commerce and Industry</i>
<b>Hüseyin KASAP</b>	<i>Member of the Executive Board, Silifke Chamber of Commerce and Industry</i>
<b>Mustafa UYSAL</b>	<i>Member of the Executive Board, Silifke Chamber of Commerce and Industry</i>
<b>Osman TUĞRAN</b>	<i>Member of the Executive Board, Silifke Chamber of Commerce and Industry</i>
<b>Ali IŞIK</b>	<i>Member of the Executive Board, Silifke Chamber of Commerce and Industry</i>
<b>Alp KADIOĞLU</b>	<i>Member of the Executive Board, Silifke Chamber of Commerce and Industry</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Muhammet SAYGIN</b>	<i>Academic Advisor of Silifke Chamber of Commerce and Industry</i>

## SCIENTIFIC BOARD

<b>Prof. Dr. A. Asuman AKDOĞAN</b>	<i>Erciyes University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Aleksandra LASKOWSKA-RUTKOWSKA</b>	<i>Lazarski University, Poland</i>
<b>Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA</b>	<i>Afyon Kocatepe University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Cem TANOVA</b>	<i>Eastern Mediterranean University, Turkish Republic of Northern Cyprus</i>
<b>Prof. Dr. Duygu KIZILDAĞ</b>	<i>İzmir Demokrasi University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ</b>	<i>Bandırma Onyedi Eylül University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Fuat ÖNDER</b>	<i>Bodrum Chamber of Commerce , Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Hakan AKDAĞ</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Himmet KARADAL</b>	<i>Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ</b>	<i>Aydın Adnan Menderes University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. İlhan EGE</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Mehmet BAŞAR</b>	<i>Anadolu University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Meltem ONAY</b>	<i>Onbeş Kasım Kıbrıs University, KKTC</i>
<b>Prof. Dr. Mustafa BEKMEZCİ</b>	<i>Toros University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Mustafa Fedai ÇAVUŞ</b>	<i>Osmaniye Korkut Ata University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Mustafa TÜMER</b>	<i>Eastern Mediterranean University, Turkish Republic of Northern Cyprus</i>
<b>Prof. Dr. Mostafa RAHIMNEJAD</b>	<i>Babol Noshirvani University of Technology, Iran</i>
<b>Prof. Dr. Nedim YÜZBAŞIOĞLU</b>	<i>Akdeniz University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Nejat ERK</b>	<i>Çukurova University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Nurullah GENÇ</b>	<i>Central Bank of the Republic of Turkey (TCMB)</i>

<b>Prof. Dr. Ramazan AKTAŞ</b>	<i>TOBB University of Economics &amp; Technology, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Reyhan Aysen WOLFF</b>	<i>Giresun University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Ruziye COP</b>	<i>Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Salih GÜNEY</b>	<i>İstanbul Aydın University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Serkan Yılmaz KANDIR</b>	<i>Çukurova University, Turkey</i>
<b>Prof. Dr. Şükrü AKDOĞAN</b>	<i>Erciyes University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Anastasiia PANDAS</b>	<i>Odessa State Academy of Civil Engineering and Arc., Ukraine</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Dorien KARTIKAWANGI</b>	<i>Atma Jaya Catholic University of Indonesia</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Duygu HIDIROĞLU</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Fahri ÖZSUNGUR</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. M. Halit YILDIRIM</b>	<i>Aksaray University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. M. Yılmaz İÇERLİ</b>	<i>Aksaray University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Metin OCAK</b>	<i>Toros University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Mehmet Naci EFE</b>	<i>International University of Goražde, Bosnia and Herzegovina</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Mohammad ABUBAKAR</b>	<i>Antalya Bilim University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Muhammet SAYGIN</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Mustafa KARACA</b>	<i>Anadolu University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Sema POLATÇI</b>	<i>Tokat Gaziosmanpaşa University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. F. Serkan SAY</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Sibel ÖZAFŞARLIOĞLU</b>	<i>Uşak University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Velika KUNEVA</b>	<i>Agricultural University Plovdiv, Bulgaria</i>

<b>Assoc. Prof. Dr. Veclal GÜNDÜZ</b>	<i>Bahçeşehir Cyprus University, Turkish Republic of Northern Cyprus</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Yusuf Ziya HALEFOĞLU</b>	<i>Çukurova University, Turkey</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Anıl KALE</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Abdullah Oktay DÜNDAR</b>	<i>Necmettin Erbakan University, Turkey</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Ender GÜRGEN</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Ezgi AKAR</b>	<i>University of Wisconsin-eau claire, USA</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Gaye ONAN</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Hakimeh GHORBANI</b>	<i>Babol University of Medical Sciences, Iran</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Labiba SHEIKH</b>	<i>University of the Punjab, Pakistan</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Leyla İÇERLİ</b>	<i>Aksaray University, Turkey</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Menekşe ŞAHİN KARADAL</b>	<i>Bolu Abant İzzet Baysal University, Turkey</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Kürşad SAYIN</b>	<i>Selçuk University, Turkey</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Sadia FAROOQ</b>	<i>University of the Punjab, Pakistan</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Wasim Ul REHMAN</b>	<i>University of the Punjab, Pakistan</i>
<b>Dr. Aysun BOZANTA HAKYEMEZ</b>	<i>Ryerson University, Canada</i>
<b>Dr. Md Ekram HOSSAIN</b>	<i>Hohai University, Nanjing/China</i>
<b>Dr. Niyungeko ANTOINE</b>	<i>Elan Consult, Bujumbura-Burundi</i>
<b>Dr. Yasaman ABASOVA</b>	<i>Azerbaijan Tourism and Management University, Azerbaijan</i>

## REFEREES OF THIS ISSUE

<b>Prof. Dr. Mustafa BEKMEZCİ</b>	<i>Toros University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Duygu HIDIROĞLU</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Fahri ÖZSUNGUR</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Metin OCAK</b>	<i>Toros University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Mohammad ABUBAKAR</b>	<i>Antalya Bilim University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Muhammet SAYGIN</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Sema POLATÇI</b>	<i>Tokat Gaziosmanpaşa University, Turkey</i>
<b>Assoc. Prof. Dr. Sibel ÖZAFŞARLIOĞLU</b>	<i>Uşak University, Turkey</i>
<b>Asst. Prof. Dr. Gaye ONAN</b>	<i>Mersin University, Turkey</i>
<b>Dr. Yasaman ABASOVA</b>	<i>Azerbaijan Tourism and Management University, Azerbaijan</i>



## PEER-REVIEW AND PUBLICATION PROCESS

**Peer-Review Process:** The journal adheres to a double-blind peer reviewing policy in which the identity of both the reviewer and author are concealed from both parties unless this proves impossible because of extensive self-citation or other identifying features in the text. The journal is published online, annually in **December** and covers the studies carried out within the field of **Social Sciences**.

- **Editorial Review Process:** All manuscripts are reviewed initially by the Editors and only those papers that meet the scientific and editorial standards of the journal, and fit within the aims and scope of the journal, will be sent for outside review.
- **Peer Review Process:** Each manuscript is reviewed by at least two referees.

Authors might be requested to suggest the names, affiliations and contact information of two qualified but independent reviewers who may be suitable to serve as referees. The recommended referees should come from different institutions. The Editors are under no obligation to use all or any of these individuals as reviewers. Please be aware of any conflicts of interest when recommending reviewers. Examples of conflicts of interest include (*but are not limited to*) the below:

- ✓ The reviewer should have no prior knowledge of your submission.
- ✓ The reviewer should not have recently collaborated with any of the authors.
- ✓ Reviewer nominees from the same institution as any of the authors are not permitted.

Also, for the publication process, the following steps are followed:

- Authors should read the pages within “**Author Guidelines**” menu carefully.
- Authors should ensure that they are submitting to the most suitable journal and their manuscript is accurate and readable.
- Authors submit the manuscript within **e-Reviewer system**.
- After the manuscript is uploaded to the system, the relevant process can be followed by the author on the system.
- Manuscript is checked through plagiarism checkers. (Turnitin & IThenticate) If the manuscript has a similarity rate of more than %15, author will be informed that the paper is rejected.
- When the article is found suitable in terms of form and content, it will be sent to the members of the Referee Board for double-blind referee evaluation.
- Based on double blinded peer review report, editor will take decision to accept or reject the paper or editor can take decision of re-submission of Manuscript after suggested changes.

- If the article is accepted after the evaluation, an e-mail will be sent to the author within 5-7 days regarding the acceptance of the paper. It is foreseen that the whole process will be completed within a period of 2-3 months.
- Authors whose manuscripts have been accepted signs the **PUBLISHING AGREEMENT & COPYRIGHT FORM** and send the document to the editorial board of the journal.

## **PUBLISHING AGREEMENT & COPYRIGHT FORM**

**PUBLISHING AGREEMENT & COPYRIGHT FORM** includes the statements given below and the form should be read carefully and signed by the author(s).

“I hereby assign to **International Journal of Commerce, Industry and Entrepreneurship Studies (UTISGAD)** the copyright in the manuscript identified above and any supplemental tables, illustrations or other information submitted therewith that are intended for publication as part of or as a supplement to the manuscript (the “Article”) in all forms and media (whether now known or hereafter developed), throughout the world, in all languages, for the full term of copyright, effective when and if the article is accepted for publication.

Ethical standards for publication exist to ensure high-quality scientific publications, public trust in scientific findings, and that people receive credit for their ideas. So, I confirm that;

- I have read and understand the full list of rights retained by authors and also agree to the other *General Terms of Publication*.
- All the research meets the **ethical guidelines**, including adherence to the legal requirements of the study country.
- I have prepared a complete text minus the title page, acknowledgements, and any running headers with author names, to allow blinded review.
- The submission has been submitted solely here and is **not published, in press, or submitted elsewhere**.
- I agree to publish article as online, open access.
- I have avoided **Data Fabrication and Falsification**. (*Data fabrication means the researcher did not actually do the study, but faked the data. Data falsification means the researcher did the experiment, but then changed some of the data*)
- I have avoided **Plagiarism**. (*Plagiarism means taking the ideas and work of other scientists without giving them credit is unfair and dishonest. Copying even one sentence from someone else’s manuscript, or even one of your own that has previously been published, without proper citation*)
- I have avoided **Multiple Submissions**. (*It is unethical to submit the same manuscript to more than one journal at the same time. Doing this wastes the time of editors and peer reviewers, and can damage the reputation of the authors and*

*the journals if published in more than one journal as the later publication will have to be retracted.)”*

- I have avoided **Redundant Publications**. *(This means publishing many very similar manuscripts based on the same experiment. Combining your results into one very robust paper is more likely to be of interest to a selective journal.)*
- I have avoided **Improper Author Contribution or Attribution**. *(All listed authors must have made a significant scientific contribution to the research in the manuscript and approved all its claims.)”*

## OPEN ACCESS POLICY

It is free to access to International Journal of Commerce, Industry and Entrepreneurship Studies. The policy of Budapest Open Access Initiative has been applied in our journal. <http://www.budapestopenaccessinitiative.org/read> GBFR applies the Creative Commons Attribution Non-Commercial License (CC BY-NC 4.0) to the articles published in the journal. The license allows unrestricted download, reuse, reprint, modification, distribution and copy of the articles without the permission from the author(s) or the publisher(s) provided the original author(s) and source are cited (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

## PUBLICATION ETHICS

**Authors confirm the following:**

- ✓ Confirm that the submission has been submitted solely here and is not published, in press, or submitted elsewhere.
- ✓ Confirm that all the research meets the ethical guidelines, including adherence to the legal requirements of the study country.
- ✓ Confirm that you have prepared a complete text minus the title page, acknowledgements, and any running headers with author names, to allow blinded review.
- ✓ Confirm that submission hasn't been submitted previously.
- ✓ Confirm to publish article as open access under a Creative Commons Attribution 4.0 Licence (CC BY)
- ✓ Confirm to view and approve the PDF proof file on the e-reviewer system before submission *(This document will show you what the reviewer(s) will see...*
- ✓ Ethical standards for publication exist to ensure high-quality scientific publications, public trust in scientific findings, and that people receive credit for their ideas.

It is important to avoid:

- **Data fabrication and falsification:** Data fabrication means the researcher did not actually do the study, but faked the data. Data falsification means the researcher did the experiment, but then changed some of the data.
- **Plagiarism:** Taking the ideas and work of other scientists without giving them credit is unfair and dishonest. Copying even one sentence from someone else's manuscript, or even one of your own that has previously been published, without proper citation is considered plagiarism—use your own words instead.
- **Multiple submissions:** It is unethical to submit the same manuscript to more than one journal at the same time. Doing this wastes the time of editors and peer reviewers, and can damage the reputation of the authors and the journals if published in more than one journal as the later publication will have to be retracted.
- **Redundant publications** This means publishing many very similar manuscripts based on the same experiment. Combining your results into one very robust paper is more likely to be of interest to a selective journal. Editors are likely to reject a weak paper that they suspect is a result of salami slicing.
- **Improper author contribution or attribution:** All listed authors must have made a significant scientific contribution to the research in the manuscript and approved all its claims. Don't forget to list everyone who made a significant scientific contribution, including students and laboratory technicians. Do not "gift" authorship to those who did not contribute to the paper.

## ARTICLE PROCESSING CHARGE

UTISGAD does not charge for any article submissions or for processing. Submission of an article implies that the work described has not been published previously and it is not under consideration for publication elsewhere. All the responsibilities for the article belongs to the authors. The publications of papers are selected through double peer reviewed to ensure originality, relevance and readability.

## SUBMISSION

The journal accepts the papers only through the **e-reviewer system**. Authors whose manuscripts have been accepted must have signed **PUBLISHING AGREEMENT & COPYRIGHT FORM**.



<https://www.ereviewer.org/utisgad>

## INDEXING & ABSTRACTING



Academic Resource Index  
ResearchBib



Advanced Sciences Index



Index Copernicus International  
ICI World of Journals



Eurasian Scientific Journal Index



CiteFactor  
Academic Scientific Journals



Directory of Research Journals Indexing



General Impact Factor



Academia.edu



Google Scholar



Scientific Journal Impact Factor



Journal's Directory



International Scientific Indexing

## TABLE OF CONTENTS

<b>FACTORS EFFECTING AUTOMOTIVE COMPANIES' EXPORTING PERFORMANCE: FACTOR ANALYSIS OF 'FORD, TOFAS AND HONDA' BETWEEN THE YEARS 2009 AND 2019</b> Duygu HİDİROĞLU	1-14
<b>TURİST REHBERLERİNİN TURİZMDE DİJİTAL DÖNÜŞÜME YÖNELİK TUTUMLARI ÜZERİNDE MESLEKİ KAYGILARININ ETKİSİ</b> <i>THE EFFECT OF OCCUPATIONAL ANXIETY ON TOURIST GUIDES' ATTITUDES TOWARDS DIGITAL TRANSFORMATION IN TOURISM</i> Bilsen BİLGİLİ	15-31
<b>IMPACT OF COVID-19 ON ECONOMY OF PAKISTAN</b> Ahmed ALI, Muzammil KHURSHID, Waqas ASHRAF	32-48
<b>DENİZLERDE LİMAN EKONOMİSİ, YÖNETİMİ VE POLİTİKASI</b> <i>PORT ECONOMY, MANAGEMENT AND POLICY ON THE SEA</i> Rahmi İNCEKARA	49-65
<b>IMPACT OF EDUCATIONAL POLICIES ON EDUCATION AND DEVELOPMENT OF PAKISTAN</b> Rukhshanda AZAM, Muzammil KHURSHID, Zainab YOUSUF	66-73
<b>İŞ TATMİNİ KONULU LİSANSÜSTÜ TEZ ÇALIŞMALARININ İÇERİK ANALİZİ</b> <i>CONTENT ANALYSIS OF THE POSTGRADUATE STUDIES ABOUT WORK SATISFACTION</i> Pelin ZEYBEK SAYGIN, Bedriye ULUÇAY	74-85
<b>THE NECESSITY OF CHANGE IN ORGANIZATIONAL STRUCTURE IN NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS</b> Kemal EROĞLUER	86-97
<b>A DECISION MODEL SUGGESTION FOR DECISION-MAKING PROCESSES OF TECHNOLOGY DEVELOPMENT ZONES</b> Dilşad AKALYILMAZ	98-110
<b>DENİZYOLU TAŞIMACILIĞI VE ULUSLARARASI TİCARET</b> <i>SEA TRANSPORT AND INTERNATIONAL TRADE</i> Beyhan İNCEKARA	111-123



ISSN: 2791-6987 | Vol: 1 | Issue: 2 | pp. 1-14

Article ID: UTISGAD-10-2021-5256.V2

Article Type: Research Article

Received: 18.10.2021

Accepted: 08.12.2021

Checked by iThenticate | Copyright © SITSO

# FACTORS EFFECTING AUTOMOTIVE COMPANIES’ EXPORTING PERFORMANCE: FACTOR ANALYSIS OF ‘FORD, TOFAS AND HONDA’ BETWEEN THE YEARS 2009 AND 2019

Duygu HIDIROĞLU<sup>1</sup>

## ABSTRACT

Export is the most crucial dynamic of foreign trade since it provides economic development and economic equilibrium in many countries. Exporting firms have to meet their export expenditures with their own equity, with the raw materials and investment goods they export in order to increase their export performance. Thus, in order to increase the export performance of automotive companies, gathering the information about factors such as existing data of export, R&D expenditures, market value, Return on Assets (ROA) and dividend payment rate is extremely important for exporters. Besides, obtaining the information about which of these factors are the most effective on exports is important for the success of exporters as well. In this study, how the independent variables (Export Rate, R&D Expenditures, Market Value, Return on Assets (ROA) and Dividend Payment Rate) affect the automotive companies’ export performance is discussed. By applying the factor analysis, which is a statistical and econometric method, the effects of independent variables on the dependent variable: the firm export performance are examined. As a result of analysis, the most effective variable on the firm exporting performance rate is R&D Expenditures. Market Value leads to an increase in the firm exporting performance rate. Dividend Payment Rate, affects cost of exports negatively and weakens the rivalry in the foreign market. The competitiveness of a country in global market depends on the well operated and stable Return on Assets (ROA) of production process. As the condition of being competitive and reducing export costs by increasing effectiveness and efficiency in monetary policies could increase productivity, exports and the firm exporting performance in the economy.

**Keywords:** Export, Exporting Performance, Foreign Trade, R&D Expenditures, Exporters.

**JEL Codes:** M11, L10

<sup>1</sup> Assoc. Prof. Dr., Mersin University/ Faculty of Tourism, duyguh@mersin.edu.tr, Mersin University, Faculty of Tourism, Department of Recreation Management, Çiftlikköy Campus, Yenişehir, Mersin, ORCID: 0000-0003-2647-8750

## 1. INTRODUCTION

Innovation has the strongest effect on the firm exporting performance. With new innovations in a sector, firms could link up most strongly interregional exports. In general, new discoveries of the firm commonly meet intra-regional trade needs. Thus, early internationalization is a great opportunity depending positively on the number of countries firms export to and the intensity of export activities to increase firms' performance. Exporters Assembly has declared the certain foreign trade numerical data on monthly basis. In February, exports have been announced as \$ 14.7 billion, increasing 2.3 %. Besides, annualized exports have reached \$ 182.1 billion. Despite all the global and regional developments and uncertainties (TIM, 2020). After COVID-19 pandemic called a global threat, export companies are exporting to support proactive solutions; because COVID-19 pandemic has already concluded a slowdown in the global economy and international trade and limits the supply chain all over the world. Many governments take some precautions in order to maintain exporting firms' survival in this process with minimal loss and damage.

February 2020 Automotive Export Report states that 1,555 new entrants have exported the goods for the first time in the month of February. These companies, which have just started exporting, realized an export of \$127 million (TIM, 2020). The automotive industry was the leader of exporting facilities in February 2020, with a sum of \$2.52 billion. Apparel sector followed automotive with \$1.52 billion dollars and chemicals placed 3rd with \$1.51 billion. The exports of 7 sectors increased more than 10 percent. In the first 2 months of the year, 21 sectors succeeded in increasing their exports (TIM, 2020). In February 2020, Turkey exported to 207 countries and regions. While exports to 122 of these countries increased compared to February 2019 data, the increase in 80 countries was over 10 percent and in 38 countries it was over 50 percent. The top 3 most exported countries were Germany with \$ 1.3 billion, Iraq with \$ 906 million and the United Kingdom with \$ 856 million. While the share of the top 10 countries in exports was 48.9 percent, this share of top 20 countries was 67.1 percent (TIM, 2020). To better understand, in February 2019, the effect of the EUR/USD parity was -\$271 million. The negative effect of the parity was -\$496 million dollars in February 2019 (TIM,2020).

## 2. LITERATURE REVIEW

In the research published by Malmberg and Lundequist (2000), the researchers empirically evaluated the effects of various agglomeration economies on firm exporting performance. Their study based on a data set containing the data of all export companies of Sweden and the study concluded that traditional economies of scale and urbanization economies have a greater contribution to a firm's exporting performance than localized economies, organized industrial zones, new industrial areas and innovative environments. In their study, Fabling and Sanderson (2013) examines the input and efficiency dynamics of the process of manufacturing companies entering the export market. The study argues three possible causes of observed productivity differences between exporting companies and non-exporting companies. These are self-selection of high performance companies for exporting; learning



impacts after exporting and common export-investment decisions. According to Fabling and Sanderson (2013), exporting affects firm performance positively by providing increase in depth of capital and increase in employment rate.

Delgado, Fariñas and Ruano (2002) argue that there is a distinct difference between Total Factor Efficiency rates between non-exporters and exporters based on an example of Spanish manufacturing firms. Farinas and Martin-Marcos (2007) define total factor productivity as a measure of economic efficiency and argue that it constitutes some of the differences in per capita income between countries. Total Factor Productivity is calculated by subtracting the growth rates of labor and capital inputs from the total growth rate (Fernald, 2014). In the study of Jerzmanowski (2007) reveals that the studies examining the recent development and growth rates are an important source of total factor productivity, income levels and differences between countries in growth rates.

In the study of Damijan et al., (2012), it is argued that exploring the technical innovations necessary to increase the overall firm export performance included inputs that are largely used in research and development activities. Thus, some of the innovation rate that increases Total Factor Productivity and firm export performance is explained by quantitative data (Aw et al., 2008). When the social return rate of the R&D expenditures embedded in the firm export performance input data is almost equal to the private return rate, the impact of R&D on the firm performance is fully explained (Sterlacchini, 1999). On the other hand, when there is a difference between private and social rates of return with R&D expenditures, which reflects the innovation component being inadequate in explaining the impact as a whole. Thus the importance of the concept of internal technical innovation, which is the harbinger of a new growth theory, is getting more apparent (Hulten, 2001).

Internal technical innovation is now a key feature of the leading innovation modeling. Following the new rapidly growth academic literature and the practices of learning curves to various sectors, there are two key concepts that have emerged: information capital and learning curves (Fischer et al., 2003). Kohler, Grubb, Popp and Edenhofer (2006) argued that the development of information capital and the fact that information capital is partly unrivaled and excluded are driven by internal technical innovation.

There are different applications of internal technical innovation (Aghion et al., 1998). Some problems have arisen during the application phase. For instance, when setting up recursive CGE models, there are certain difficulties in incorporating internal technical innovation and increasing returns from inclusion (Laeven et al., 2015). The main limitations of existing models, including intrinsic technical innovation, are (Barbier, 1999): lack of uncertainty analysis; the spread of technology is limited and representative; The institutional structures are not represented in the innovation process and the factors that are not distributed homogeneously in the modeling (Redding, 2002).

Regarding the study of Love et al., (2016), researchers discover the reasons of economic performance differences between non- exporters and exporters, and exploration and learning

processes and unique methods that exporters developed while developing and exporting export structures. As a result of the research, it is observed that the company performance indicators such as efficiency, size, wages and innovation in export companies are higher than those that do not export. In addition; according to the study of Miller and Upadhyay (2000), it is concluded that the Total Factor Efficiency difference estimated by parametric methods between exporter and non-exporter companies is considerably high.

Fabling and Sanderson (2013), on the other hand, observe that the performance differences between the domestic market and the export domestic market were quite high. On the contrary to the expectations, the firms exporting at the time of entering a new market did not perform even higher than non-exporters, and that they were close to each other. Briefly, in the light of the findings, the most surprising result of this study is that after the company entered the market, there was no systematic change between the performances of non-exporter companies and exporter companies.

On the other hand, Atkin et al., (2017) argue that exporter companies obtained higher profit reports and showed great improvements in their production and supply quality in the stages after the introduction and export stages. The study findings of Lages et al., (2009) show that exporting firms can create higher profit margins for high quality products that take longer to produce than those that do not export. Export also contributes significantly to the development of firm performance, as it increases technical efficiency (Bernard and Jensen, (1999), allows to increase quality when desired with a similar production process using the same capital equipment as domestic production, and provides learning opportunities through export (Atkin et al., 2017).

Wagner, (2012) states that the exporting companies have superior firm performance compared to non-exporting companies. Employment, costs, wages, shipments, capital density and productivity are higher in exporting firms than non-exporting firms.

### **3. CONCEPTUAL FRAMEWORK**

Export is the most crucial dynamic of foreign trade since it provides economic development and economic equilibrium in many countries. In developed and developing countries, many governmental supports are given to increase exports. In developed countries in order to maintain their market shares, exporters open up to new markets while in developing countries, exporters attach importance to industrialization to start exporting. Firms have to meet their export expenditures with their own equity, with the raw materials and investment goods they export in order to improve their export performance. Thus, on the purpose of increasing the automotive companies' export performance of overall companies, gathering the information about factors such as existing data of export, R&D expenditures, market value, Return on Assets (ROA) and dividend payment rate is extremely important for exporters. Besides, obtaining the information about which of these factors are the most effective on exports is important for the success of exporters as well.

In this study, the research question is “How Export Rate, R&D Expenditures, Market Value, Return on Assets (ROA) and Dividend Payment Rate affect automotive companies’ export performance”. By applying the factor analysis, which is a statistical and econometric method, the effects of these factors on the firm export performance are examined.

## **4. METHODOLOGY**

### **4.1. Sample**

The sample of this study focuses on the top 3 exporting automotive companies export reports: FORD, TOFAS and HONDA. The sample data have been gathered from the Exporters Assembly Reports between the years 2009-2019.

### **4.2. Dependent Variable**

In this study, the effects of financial performance indicators and value added activities on firms’ exporting performance are analyzed. Thus the dependent variable is firms’ exporting performance. The firm exporting performance is generally defined as the output of the business from international sales.

The firm exporting performance data were measured by Exporters Assembly in a monthly basis so that the dataset for dependent variable is gathered from the monthly reports from Exporters Assembly. The Exporters Assembly focuses on mostly to meet the private organizations in a variety of sectors part of exportation facilities are providing scnyronizing and information sharing among many Exporter Associations, getting involved more in defined export targets and decided policies, performing job responsibilities to reach the determined export purposes and to make contribution among job performance that performed rivals and other business organizations. Besides, Exporters Assembly performs job obligations regarding such control mechanism as government and formal organizations on targets related both directly and indirectly with export facilities and foreign trade and makes positive impacts on business and export facilities being performed (<https://www.tim.org.tr/en/about-tim-what-we-do>).

The independent variables data Export Rate, R&D Expenditures, Market Value, Return on Assets (ROA) and Dividend Payment Rate is gathered from the reports prepared by Statistical Institute in a monthly basis. The Statistical Institute follows up the improvements research techniques on science, and methods and current information technologies regarding the field of statistics and to take related measures for the adoption of the current improvements, finds the areas where statistical data are required as well as data compilation methods in cooperation with the relevant governmental institutions and business organizations, by giving importance to the all priorities and duties decided by the government and measures the performance of business tasks assigned by the export associations for the related institutions and business organizations linked with the official statistics. Further, it examines statistics regarded by these institutions and organizations based on their international export and production standards, checks quality control mechanisms and to maintain technical support when needed to ensure coordination in export facilities, publishes Annual Monitoring Reports

including the implementation of Exportation Program, evaluates the export indicators related to all countries in order to make useful country based comparisons, plans, improves and implements research and technical assistant export projects in cooperation with the local, international and national business organizations and governmental institutions for gathering the business data in the useful business areas with the enhancement of existing technical capacity and coordinates with many countries and global business organizations, and to plan global export meetings in the field of statistics (turkstat.gov.tr).

### 4.3. Independent Variables

In this analysis, 5 independent variables: Export, R&D Expenditures, Market Value, Return on Assets (ROA) and Dividend Payment Rate which affects the performance of the top 3 exporting automotive firms are examined.

**4.3.1. Export** is the sale of a product to foreign countries in exchange for foreign currency. In other words, Export means selling goods and services that are in free movement within the borders of a country to other countries.

**4.3.2. R&D Expenditures** means expenditures on activities such as basic applied research and development and these expenditures are strategic decisions as they affect the productivity, costs, profitability and market value of companies.

**4.3.3. Market Value** is the estimated amount that a property has to change hands after an appropriate marketing, within the framework of an agreement where the parties are acted in a knowledgeable, prudent and well-intentioned agreement, without any coercion and under the conditions that the parties will not be affected by any relationship. In other words, it is a provision money, which is used in real estate evaluations, expropriation transactions and taxation, and a willing buyer in the market can undertake to pay to a willing seller.

**4.3.4. Return on Assets (ROA)** is an indicator that shows how profitable a firm is compared to its total assets. In addition, it gives an idea of how effective management uses their assets to earn money. It is displayed as a percentage of active profitability calculated by dividing a company's annual earnings by total assets. Sometimes this is called "return on investment". It could be formulized as “Asset Profitability Rate = Net Profit / Total Assets”.

The larger the coefficient at the end of this calculation, the more successful companies are used to generate profits. Active profitability tells about earnings from investment capital. Active profitability for public firms could vary greatly and is highly dependent on the sector. Therefore, when using active profitability as a benchmark, it is best to compare it to a company's previous asset profitability numbers and a company's asset profitability in similar sector.

The assets of the firm consist of both equity and debt. Both of these financing types are used to finance the company's activities. Active profitability figures give investors an idea of how effective it is for the company to convert the money it has to invest into a net income for

the company. The higher the rate of return on assets, the company makes more money with less investment.

For instance, if a firm has a net income of \$ 1 million and total assets of \$ 5 million, Asset profitability is 20 %. However, if another firm earns the same amount of earnings but their total assets are \$ 10 million, this rate has an asset profitability of 10 %. The first company based on this example is better at making its investment into profit.

Dividend or alias; is the share of the company from the periodic profit earned by an enterprise in cash or shares. Dividend, which has an important partnership right, means giving a share based on the amount of shares each partner in the enterprise has.

**4.3.5. Dividend Payment Rate** is among the data carefully monitored by investors, while it is determined based on the companies' year-end balance sheets. The net annual profit of a company enables the dividend to be paid to the investors of that company. Dividend payment; is the division of the portion corresponding to at least 20 % of the amount remaining as a result of the deduction of taxes and other payments from a company's net annual profit. In other words, dividend payment is called for the company to distribute to its investors, provided that it is not less than 20 % of the portion remaining after deducting taxes and other expenses from the net annual profit. Dividend payment decision is taken at the general assembly of the company upon the proposal of the board of directors.

#### **4.4. Control Variables**

In the analyses, variables are controlled according to the firms' overall performance. The criteria underlying the measure of firm performance could be transcribed from the study of Chetty and Hamilton (1993).

In order to rank firms, the data was gathered under a single factor based on firms' overall performance. The new factor other than Factor 1 and Factor 2 has emerged and has been named as General Factor. According to this ranking in General Factor, the three companies which have the highest overall performance are as follows; FORD, TOFAS and HONDA automotive companies.

#### **4.5. Theoretical Aspects**

The aim of the factor analysis is to group the variables into factors, so Factor Analysis will be applied to the data set. In factor analysis, firstly, the data must be either spaced or proportional. The data used in this analysis are proportionally scaled.

In this Factor Analysis, 2 Factors were created. The variables included in Factor 1 are asset profitability and dividend payment rate. The variables included in Factor 2 are the variables of export, market value and R&D expenditures. Factor 1 and Factor 2 would be given a meaningful names which are identified as Financial Ratios and Value Added Activities. Since the variables included in the Financial Ratios Factor consist of the financial performance

indicators of companies such as asset profitability, dividend payment rate, Factor 1 is named as Financial Ratios. The reason why the second factor is named as Activities Creating Value Added is the grouping of export, market value and R&D expenditure indicators increase the firm's added value.

## 5. FINDINGS

First, Principal Components Method is chosen as the Factor Analysis method is to find factors that are not related to each other. The correlation and covariance matrix options in the analysis section were used to measure the size of the variables close together. Since it would not be known how many factors will be separated and how many factors will emerge; Eigenvalues are chosen to find the number of factors automatically. When Eigenvalue is selected, among 5 variables in the sample which variable is above the component value of 1 is expected to form unique factor during Factor Analysis. Rotation Varimax performs linear factor rotation, so this option is also included in the analysis. In the factors that are formed after Factor Analysis, the closer the values to zero means the closer to the average. If the values are below zero, that is, the value is below the average. If the values are above zero, that means the value is above the average.

**Table 1.** Correlation Matrix

		Export	R&D Expenditures	Market Value	Return on Assets	Dividend Payment Rate
Correlation	Export	1,000	,124	,752	,235	,348
	R&D Expenditures	,24	1,000	,041	-,114	,073
	Market Value	,752	,041	1,000	,320	,393
	Return on Assets	,235	-,114	,320	1,000	,666
	Dividend Payment Rate	,348	,073	,393	,666	1,000
	Sig. (1-tailed)					
Sig. (1-tailed)	Export		,301	,000	,160	,066
	R&D Expenditures	,301		,433	,316	,380
	Market Value	,000	,433		,085	,043
	Return on Assets	,160	,316	,085		,001
	Dividend Payment Rate	0,66	,380	,043	,001	

When looking at the **Table 1:** Correlation Matrix above, it can be said that the correlation with the variables itself is Diagonal and 1.

**Table 1** reports the descriptive statistics and correlations for the two factors (Financial Ratios and Value Added Activities). There seems to be a significant correlation between the variables Export and Market Value, and between Return on Assets (ROA) and Dividend Payment Rate. The relationship between Market Value and Dividend Payment Rate and the relationship between Market Value and Return on Assets (ROA) is though positive but is not

significant. Finally, R&D Expenditures variable is negatively related to Return on Assets (ROA) variable.

**Table 2.** KMO and Bartlett’s Test

<b>Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy</b>		,585
<b>Bartlett’s Test of Sphericity</b>	<b>Approx. Chi-Square</b>	27,732
	<b>df</b>	10
	<b>Significance</b>	,002

Factor analysis separates the variables into variable groups according to their relationship. Significance value in **Table 2**: KMO and Bartlett’s test indicates whether the variables in dataset are related to each other or not. The KMO and Bartlett test is a chi-square statistics and has been developed for consistency of variable values, and the Bartlett test tests whether the correlation matrix is a unit matrix. The hypothesis to be used here in this test is as follows:

**H0:** There is no significant relationship between variables.

**H1:** There is a significant relationship between the variables.

The significance value in **Table 2** is 0.002; Since  $\alpha =$  is less than 0.05, "**H0:** There is no significant relationship between variables." hypothesis was rejected and "**H1:** There is a significant relationship between variables." hypothesis is accepted. This result shows that factor analysis can be applied to this dataset so we continue the rest of analysis.

Further, the Kaiser –Meyer- Olkin Measure of Sampling Adequacy value in Table 2 measures whether the data matrix is suitable for Factor Analysis. The KMO value in Table 2 is 0.585. In order for the data to be suitable for Factor analysis, the KMO value must be 0.50 and above. As the value of 0,585 is higher than 0.50, it was concluded that the sampling volume was suitable for Factor Analysis.

**Table 3.** Communalities

	<b>Initial</b>	<b>Extraction</b>
<b>Export</b>	1,000	,794
<b>R&amp;D Expenditures</b>	1,000	,454
<b>Market Value</b>	1,000	,763
<b>Return on Assets</b>	1,000	,804
<b>Dividend Payment Rate</b>	1,000	,710

Extraction Method: Principal Component Analysis

**Table 3** shows whether each variable is suitable for Factor Analysis. Extraction value is the value after the variables are reduced to the general factor. Extraction value shows how much of the change (variance) in that variable could be reflected by the new factors.

The variable whose extraction value is lower than 0,50 should be removed from factor analysis and analyzed separately. The fact that the extraction value is close to 1 indicates that the loss is low and most of these variables could be preferred for this factor analysis.

When the extraction values of the variables to be applied for factor analysis are analyzed, it could be seen that the extraction values of the others except for R&D Expenditures value are higher than 0.50. In this case, it will be appropriate to subtract the R&D Expenditure variable from factor analysis but the extraction value of R&D Expenditures value is 0,454 and this is highly close to 0,50; so that we prefer to continue to our analysis without eliminating this variable. Other variables: Export, Market Value, Return on Assets and Dividend Payment Rate have the extraction values higher than 0,50 therefore they are suitable for Factor Analysis.

**Table 4.** Total Variance Explained

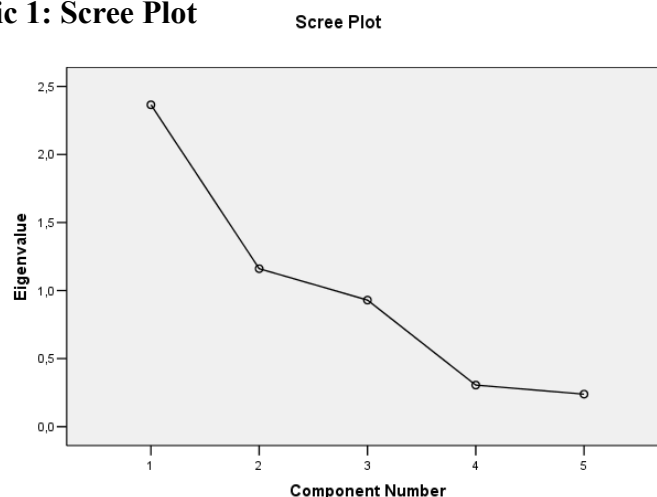
Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	2,365	47,299	47,299	2,365	47,299	47,299	1,769	35,376	35,376
2	1,161	23,215	70,514	1,161	43,215	70,514	1,757	35,138	70,514
3	,930	18,600	89,114						
4	,306	6,112	95,225						
5	,239	4,775	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis

When the values in the Initial Eigenvalues Total Column in **Table 4** are examined; only two values appear to be greater than 1. As a result, this illustrates that variables are grouped under 2 factors.

Those with Initial Eigenvalues values above 1 are included in two factors and the line component 1 states Factor 1 and the line component 2 states Factor2. The first factor explains 47.299 % of the total change, while the second factor explains 23.215 % of the total change. In total, 70,514 % of the variance is explained by new factors, and the remaining 29,486 % would be due to the loss of information or missing data.

**Graphic 1: Scree Plot**



**Graphic 1** above illustrates how many factors should be collected under variables.

After component number 2, scree plot line starts to flatten by component number 3 and continues component number 4 and component number 5. This means that the component 1 and component 2 are the most effective components in this Factor analysis. The contribution of



variables 3, 4 and 5 are not as much as variables 1 and 2 to this Factor Analysis so that the slope of the line decreases after component 2 till the component 5.

**Table 5.** Rotation Component Matrix

	Component	
	1	2
<b>Export</b>	,892	,090
<b>R&amp;D Expenditures</b>	,781	,316
<b>Market Value</b>	,242	,858
<b>Return on Assets</b>	,363	,795
<b>Dividend Payment Rate</b>	-,415	,531

Extraction Method: Principal Component Analysis

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization

a. Rotation converged in 3 iterations

**Table 5:** Rotated Component Matrix shows the factors weights (negative or positive) of the variables in each factor. According to the size of the absolute values, it is possible to observe which factor includes how much weights of the variable. When making a decision to assign the variables to suitable factors; decision to match the variable to the suitable factor should be decided by regarding their absolute values.

In **Table 5**, when the absolute values for Component 1 and 2 columns are compared; It can be said that the variables of Export, Market Value and R&D Expenditures would be suitable for Factor 2 and the remaining variables (Return on Asset and Dividend Payment Rate) would be matched with Factor 1.

**Table 6.** Component Score Coefficient Matrix

	Component	
	1	2
<b>Export</b>	-,033	,500
<b>R&amp;D Expenditures</b>	-,382	,433
<b>Market Value</b>	,058	,433
<b>Return on Assets</b>	,551	-,138
<b>Dividend Payment Rate</b>	-,431	,032

Extraction Method: Principal Component Analysis

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization

Component Scores

**Table 6** indicates the weights of each variable in Factor 1 (Financial Ratios) and Factor 2 (Value Added Activities). This table shows how factor scores are calculated. In other words, **Table 6** illustrates the coefficients of each variable for the relevant factor and the contribution of each variable to each factor. In short, the Component Score Coefficient Matrix shows how variables compose the factors.

In Factor 1 (Financial Ratios), Return on Assets variable is the most contributing variable among any others and the dividend payment rate variable contributes the second largest contribution to Factor 1 after Return on Assets variable.

In Factor 2 (Value Added Activities), while the Export variable contributes the most contribution to the model. R&D Expenditures variable and Market Value variables have almost the same contribution level with Export value contribution to Factor 2.

## 6. DISCUSSION

According to the results, among all the independent variables: Export Rate, R&D Expenditures, Market Value, Return on Assets (ROA) and Dividend Payment Rate; the most effective variable on the firm exporting performance rate is R&D Expenditures. Changes in the R&D Expenditures are one of the most important factors that determine the foreign trade volume and competitiveness of the country's economy. The independent variable Market Value leads to an increase in the firm exporting performance rate. Dividend Payment Rate, on the other hand, makes exports more expensive and weakens the competitiveness of domestic production, creating a consumer society in the country, as it makes imports expressed in national currency cheaper.

Generally; it is obvious that Return on Assets (ROA) instability causes serious problems in foreign trade and economy. Accordingly, it can be said that the most appropriate Return on Assets (ROA) policy in line with the foreign trade policy of the economy will be the "equilibrium exchange rate policy".

Ensuring an increase in exports depends on the ability of companies producing goods and services to produce in an international competitive environment. The competitiveness of companies depends on the well operated and stable Return on Assets (ROA) of production process. The prerequisite for this is to ensure macroeconomic stability in the country. An important condition of being competitive is to reduce export costs by increasing effectiveness and efficiency in monetary policies. The increase in productivity to be achieved in production will bring about an increase in exports and the firm exporting performance.

## 7. CONCLUSION

To sum up, there are many studies in the literature investigating whether exports increase firm performance or not. In fact, firms with good performance tend to export, while exporting firms increases their firm performance. Therefore, the interdependence between company performance and exports is a matter of concern; even, the two concepts affect each other positively. Thus, the growth rates and success criteria are higher for exporters than non-exporters.

At the same time, exporters contribute more to growth in employment. Exporting companies in an economy are more likely to survive than other companies. However, these arguments could be valid for short term periods. Considering the long term period, it is seen that the increase in productivity and wages in exporting firms is similar to that of non-exporting firms.

In order to increase the export performance of overall companies, gathering the information about factors such as existing data of export, R&D expenditures, market value, Return on Assets (ROA) and dividend payment rate is extremely important for exporters. Besides, obtaining the information about which of these factors are the most effective on exports is important for the success of exporters as well.

In this study, how the independent variables (Export Rate, R&D Expenditures, Market Value, Return on Assets (ROA) and Dividend Payment Rate) affect the automotive companies' (HONDA, TOFAS and FORD) export performance is discussed. By applying the factor analysis, which is a statistical and econometric method, the effects of independent variables on the dependent variable: the firm export performance are examined.

As a result of analysis, the most effective variable on the firm exporting performance rate is R&D Expenditures. Market Value leads to an increase in the firm exporting performance rate. Dividend Payment Rate, affects cost of exports negatively and weakens the rivalry in the foreign market. The competitiveness of companies in global market depends on the well operated and stable Return on Assets (ROA) of production process. As the condition of being competitive and reducing export costs by increasing effectiveness and efficiency in monetary policies could increase productivity, exports and the firm exporting performance in economy.

## REFERENCES

- Aghion, P., Ljungqvist, L., Howitt, P., Howitt, P. W., Brant-Collett, M., & García-Peñalosa, C. (1998). *Endogenous growth theory*. MIT press.
- Aw, B. Y., Roberts, M. J., & Xu, D. Y. (2008). R&D investments, exporting, and the evolution of firm productivity. *American economic review*, 98(2), 451-56.
- Barbier, E. B. (1999). Endogenous growth and natural resource scarcity. *Environmental and Resource Economics*, 14(1), 51-74.
- Bernard, A. B., & Jensen, J. B. (1999). Exceptional exporter performance: cause, effect, or both?. *Journal of international economics*, 47(1), 1-25.
- Chetty, S. K., & Hamilton, R. T. (1993). Firm-level determinants of export performance: a meta-analysis. *International Marketing Review*.
- Damijan, J. P., Kostevc, Č., & Rojec, M. (2012). Does innovation help the good or the poor performing firms?. *Economics Letters*, 115(2), 190-195.
- Delgado, M. A., Farinas, J. C., & Ruano, S. (2002). Firm productivity and export markets: a non-parametric approach. *Journal of international Economics*, 57(2), 397-422.
- Fabling, R., & Sanderson, L. (2013). Exporting and firm performance: Market entry, investment and expansion. *Journal of International Economics*, 89(2), 422-431.
- Farinas, J. C., & Martín-Marcos, A. (2007). Exporting and economic performance: firm-level evidence of Spanish manufacturing. *World Economy*, 30(4), 618-646.
- Fernald, J. (2014, April). A quarterly, utilization-adjusted series on total factor productivity. *Federal Reserve Bank of San Francisco*. 1-28.

- Fischer, C., Parry, I. W., & Pizer, W. A. (2003). Instrument choice for environmental protection when technological innovation is endogenous. *Journal of environmental economics and management*, 45(3), 523-545.
- Jerzmanowski, M. (2007). Total factor productivity differences: Appropriate technology vs. efficiency. *European Economic Review*, 51(8), 2080-2110.
- Hulten, C. R. (2001). Total factor productivity: a short biography. In *New developments in productivity analysis*, University of Chicago Press, 1-54.
- Kohler, J., Grubb, M., Popp, D., & Edenhofer, O. (2006). The transition to endogenous technical change in climate-economy models: a technical overview to the innovation modeling comparison project. *The Energy Journal*, (Special Issue# 1).
- Laeven, L., Levine, R., & Michalopoulos, S. (2015). Financial innovation and endogenous growth. *Journal of Financial Intermediation*, 24(1), 1-24.
- Lages, L. F., Silva, G., & Styles, C. (2009). Relationship capabilities, quality, and innovation as determinants of export performance. *Journal of international Marketing*, 17(4), 47-70.
- Love, J. H., Roper, S., & Zhou, Y. (2016). Experience, age and exporting performance in UK SMEs. *International Business Review*, 25(4), 806-819.
- Malmberg, A., Malmberg, B., & Lundquist, P. (2000). Agglomeration and firm performance: economies of scale, localisation, and urbanisation among Swedish export firms. *Environment and Planning a*, 32(2), 305-321.
- Miller, S. M., & Upadhyay, M. P. (2000). The effects of openness, trade orientation, and human capital on total factor productivity. *Journal of development economics*, 63(2), 399-423.
- Redding, S. (2002). Path dependence, endogenous innovation, and growth. *International Economic Review*, 43(4), 1215-1248.
- Sterlacchini, A. (1999). Do innovative activities matter to small firms in non-R&D-intensive industries? An application to export performance. *Research Policy*, 28(8), 819-832.
- Turkish Exporters Assembly (TIM). Access Date: 13 April 2020. *Annual Export Figures February 2020*. (<https://www.tim.org.tr/en/news-new-record-in-february-exports>).
- Turkish Statistical Institute. Access Date: 10 April 2020. *Foreign Trade by Years Report March 2020*. (<http://www.turkstat.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>)
- Wagner, J. (2012). International trade and firm performance: a survey of empirical studies since 2006. *Review of World Economics*, 148(2), 235-267.



ISSN: 2791-6987

Double-Blind Peer Reviewed, Open-Access, Online and Scholarly Journal

INTERNATIONAL JOURNAL OF  
COMMERCE, INDUSTRY  
AND ENTREPRENEURSHIP STUDIES  
(UTISGAD)

www.sitso.org.tr  
www.utisgad.org

ISSN: 2791-6987 | Vol: 1 | Issue: 2 | pp. 15-31

Article ID: UTISGAD-10.2021.5311.V3

Article Type: Research Article

Received: 25.10.2021

Accepted: 15.12.2021

Checked by iThenticate | Copyright © SITSO

## TURİST REHBERLERİNİN TURİZMDE DİJİTAL DÖNÜŞÜME YÖNELİK TUTUMLARI ÜZERİNDE MESLEKİ KAYGILARININ ETKİSİ<sup>1</sup>

### *THE EFFECT OF OCCUPATIONAL ANXIETY ON TOURIST GUIDES' ATTITUDES TOWARDS DIGITAL TRANSFORMATION IN TOURISM*

Bilsen BİLGİLİ<sup>2</sup>

#### ÖZET

Dijital çağı izleyen Endüstri 4.0 çağı ile birlikte tüm endüstrilerde olduğu gibi turizm endüstrisinde de büyük bir dijital dönüşüm yaşanmaktadır. Artırılmış gerçeklik, sanal gerçeklik gibi dijital uygulamalar, turist rehberlerinin mesleki rollerini kaybetmek üzerine tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu araştırmada, turist rehberlerinin turizmde dijital dönüşüme yönelik olarak mesleki kaygılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, Fuller (1969)'in öğretmenlerin mesleki kaygılarını belirlemek üzere yapmış olduğu araştırmadan hareketle, bir ölçek geliştirilerek turist rehberlerinin kaygılarına ilişkin faktörlerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Belirlenen mesleki kaygı faktörlerinin turizmde dijital dönüşüme yönelik tutumlar üzerindeki etkisi teknoloji kabul modeli ile ortaya konulmuştur. Araştırmada öncelikle, literatür taraması yapılarak turist rehberliği mesleğinin hizmet kapsamındaki maddeler belirlenmiştir. Turist rehberleri ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile dijital turizme yönelik kaygı ifadeleri geliştirilmiştir. Buradan hareketle, anket formu oluşturulmuş, turist rehberleri üzerine uygulanmıştır. Anketlerden elde edilen verilere açılımlayıcı/keşifsel faktör analizi ve regresyon analizi uygulanmıştır. Belirlenen faktörler ile tutumlar arasındaki etkiler regresyon ile test edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, turizmde dijitalleşmede rehberlerin gelecekteki rollerinin belirlenmesi ve mesleki kaygının önlenmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesi yönünde öneriler sunulmuştur. Araştırma, güncel ve oldukça önemli bir konuyu ölçek geliştirerek ele alması bakımından orijinal bir niteliğe sahiptir.

<sup>1</sup> Bu Makale, 16-18 Eylül 2021 tarihleri arasında düzenlenen 6<sup>th</sup> International EMI ENTREPRENEURSHIP SOCIAL SCIENCES CONGRESS isimli kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuş, "En İyi Makale" ödülü almıştır.

<sup>2</sup> Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi/Turizm Fakültesi, Kocaeli, Turkey, ORCID: 0000-0002-8454-8318

**Anahtar Kelimeler:** Turizmde Dijital Dönüşüm, Mesleki Kaygı, Teknoloji Kabul Modeli, Turist Rehberliği.

**JEL Kodları:** L83, M31, Z32.

## ABSTRACT

With the age of Industry 4.0 following the digital age, there is a great digital transformation in the tourism industry as well as in all industries. Digital applications such as augmented reality and virtual reality have led to the emergence of discussions about losing the professional role of tourist guides. In this research, it is aimed to determine the professional concerns of tourist guides towards digital transformation in tourism. For this purpose, it is aimed to determine the factors related to the concerns of tourist guides by developing a scale based on the research conducted by Fuller (1969) to determine the professional concerns of teachers. The effect of occupational anxiety factors to be determined on attitudes towards digital transformation in tourism with the technology acceptance model is determined. In the research, first of all, the items within the scope of the service of the tourist guiding profession is determined by scanning the literature. Expressions of concern for digital tourism is developed with the semi-structured interview technique is made with tourist guides. The survey form to be created from this point of view was applied to tourist guides. Exploratory factor and regression analysis was applied to the data obtained from the questionnaires. The relationships between the determined factors and attitudes were tested with the regression analysis. According to the results of the research, suggestions is presented to determine the future roles of guides in digitalization in tourism and to develop strategies to prevent professional anxiety. The research has an original which deal with a current and very important issue by developing a scale.

**Keywords:** Digital Transformation in Tourism, Occupational Anxiety, Technology Acceptance Model, Tourist Guide.

**JEL Codes:** L83, M31, Z32

## 1. GİRİŞ

Günümüz pazarlarında rekabette üstünlük sağlayabilmek için, tam zamanlı kaliteli ürün ve hizmetler üretebilmek ve üretim seviyelerinin sürdürülebilirliğini sağlamak temel gerekliliktir (Endrenyi vd., 2001). Sanayi devrimleri ile birlikte rekabette sürdürülebilirliğin sağlanmasında uygulanan stratejiler de zamanla farklılaşmıştır. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak gerçekleşen Sanayi Devrimleri üretim etkinliğinde de artışlar sağlamıştır. 19. yüzyılda mekanik üretim ile başlayan birinci endüstri devrimini, 20. yüzyılın sonunda elektriğe dayalı ikinci endüstri devrimi takip etmiştir. 1970'lerde elektronik sistemler ve bilgi teknolojileri ile otomasyonun üretim hayatına girmesini sağlayan üçüncü endüstri devrimi yani dijital endüstri çağına geçilmiştir (Rubman vd., 2015). Dijital çağın getirdiği elektronik ve bilgi teknolojilerindeki ilerlemeler ve büyük verilerin oluşumuyla birlikte içinde yaşadığımız Endüstri 4.0 olarak tanımlanan, Siber Fiziksel Sistemler (CPS), Robotlar, Nesnelerin İnterneti

(IoT), Robotlar, Büyük Veri ve Bulut Bilişim'i kullanan, yazılım ve donanım arasındaki ilişkiye dayalı yeni bir endüstri dönemi ortaya çıkmıştır (Chestworth, 2018).

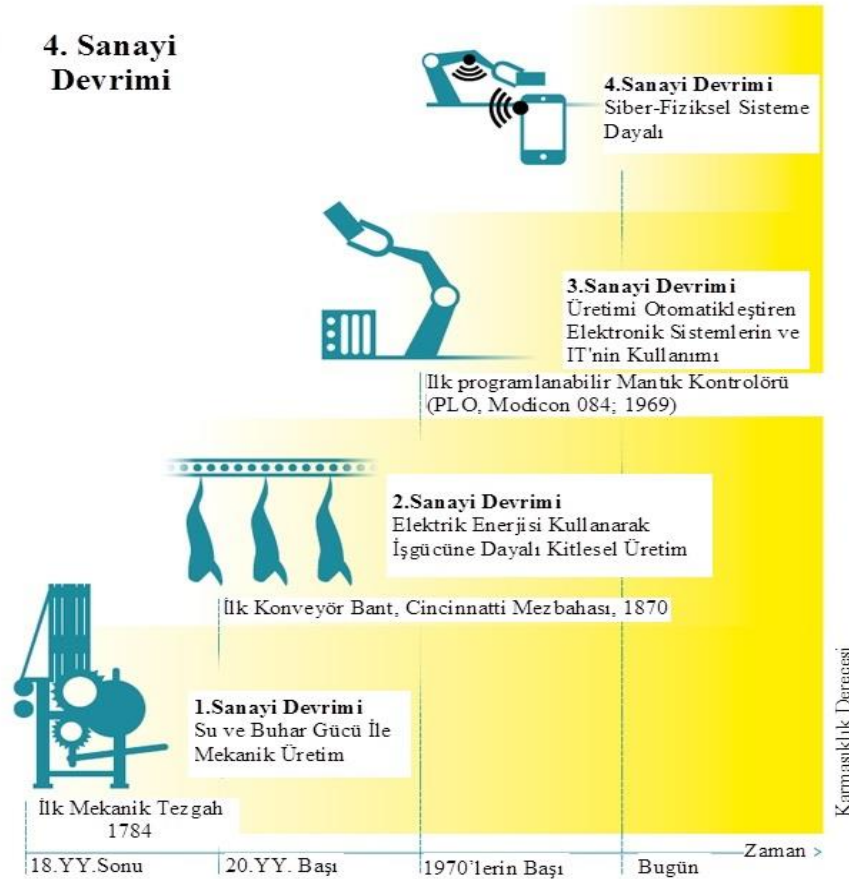
Bilgi iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler her sektörde olduğu gibi, turizm endüstrisinde de büyük değişimlere sebep olmuştur (Buhalis & Law, 2008). Bu teknolojik ilerlemeler, turizm endüstrisinin değişimini hızlandırmıştır (Li vd., 2017). Günümüzde, Endüstri 4.0'ın etkisiyle birlikte oluşan artırılmış gerçeklik (AR), sanal gerçeklik (VR) gibi yeni teknolojik uygulamalar, birçok endüstride olduğu gibi turizm endüstrisinde de yerini almıştır. Leue, Jung ve Dieck (2014) çalışmalarında, AR uygulamalarının turizm organizasyonları ve destinasyonlara ait bilgilerin dijital ortamlarda görselleştirilmesi yoluyla turizm deneyimini artırabileceğine vurgu yapmışlardır. Mobil uygulamalar ile birlikte, turistlerin seyahatlerinin planlanmasından, turistik faaliyetlerini gerçekleştirmelerine kadar tüm süreçte dijital teknolojiler önemli bir yere sahip olmuştur (Kourouthanassis vd., 2015: 71). Bir turistin turizm faaliyetlerinde fiziksel olarak çaba göstermesini gerektiren, turizm uzmanlarından aldıkları birçok hizmeti bu teknolojik uygulamalar aracılığıyla alabilmekte, diğer bir ifadeyle, turizm alanında bazı hizmetleri sunan insan faktörünün yerini bu uygulamaların aldığı görülmektedir.

Bu araştırmanın kapsamına alınan turist rehberlerinin herhangi bir seyahat organizasyonu ve destinasyon ziyaretine ilişkin rehberlik mesleği ile sunduğu tanıtım ve bilgilendirme hizmeti, teknolojik uygulamalar ile zenginleştirilmiş içerikler ile dijital ortamlarda turistlere sunulabilir duruma gelmiştir. Bu durum, turist rehberliği mesleğinin geleceğe dönük olarak varlığını ve sürdürülebilirliğinin ne şekilde gerçekleşeceği konusunda birçok soruyu da beraberinde getirmektedir. Turistler açısından turist rehberleri ya da dijital teknolojilerin sundukları hizmet farklı deneyimler içermekle birlikte, dijital dönüşüm ile birlikte gerçekleşen bu değişimin, turist rehberlerinin mesleklerinin geleceğe dönük varlığı ve sürdürülebilirliğine yönelik kaygıya yol açıp açmadığı da önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesleki kaygı kavramını Fuller (1969), öğretmenler açısından ele alarak bir çalışmada incelemiştir. Bu çalışmada, turist rehberlerinin mesleki kaygılarına yönelik faktörleri belirlemek üzere, Fuller (1969)'ün çalışmasından hareketle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Turist rehberlerinin mesleki kaygı faktörlerinin dijital dönüşüme yönelik tutumları üzerinde etkisi olup olmadığı teknoloji kabul modeli (Davis, 1989) çerçevesinde belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın literatür araştırması bölümünde turizmde dijital dönüşüm ve meslek kaygı konularına yer verilmiştir. Makalede, araştırmanın metodolojisi ve 200 turist rehberi üzerine yapılan anket araştırması sonuçları, tartışma, sonuç öneriler bölümleri yer almıştır.

## 2. LİTERATÜR TARAMASI

Endüstri devrim süreci, 1760'lı yılların başlarında fiziksel insan gücüne, işbölümüne ve buhar/hidro gücüne dayanan mekanik devrim olan Endüstri 1.0 devrimi ile başlamıştır. Elektrik enerjisine dayanan Endüstri 2.0 devrimi 1870 yılında ilk konveyör bandının kullanımıyla gerçekleşmiştir. Bilgi Teknolojileri (IT) ve elektroniğe dayalı Endüstri 3.0 devrimi 1970 yılında üretimin otomasyon ile gerçekleştiği dijital çağ olarak da bilinen devrim ile kendini göstermiştir. Günümüzde, büyük veri, bulut bilişim, artırılmış gerçeklik, sensörler, robotlar,

“siber fiziksel” sistemler, katma değerli üretim, nesnelerin interneti (IoT), RFID çiplerinin kullanıldığı, tedarik, üretim ve pazarlama süreçleri boyunca üretim ve hizmet süreçlerinin büyük bölümünün dijital ortamlarda büyük bir dönüşümün gerçekleştiği Endüstri 4.0 devrimi yaşanmaktadır (Srivastava, 2015). Endüstriyel gelişim süreci, karmaşıklık durumuna göre Şekil.1’de gösterilmiştir.



Şekil.1. Endüstri Devrim Süreci. (Brynjolfsson ve McAfee, 2014), akt: Candan, vd., 2018.

Turizm işletmelerinin dijital dönüşüm sürecinde, web siteleri aracılığıyla etkileşimin en düşük olduğu tanıtımlarının yapıldığı uygulamaları Web 1.0 (Patel, 2013) olarak adlandırılan dönemde gerçekleşmeye başlamıştır. Günlük aktiviteleri formel ve formel olmayan alanları kullanmayı mümkün kılan katılımcı, işbirlikçi ve dağıtılmış uygulamaların kullanımını kolaylaştıran, Facebook, Twitter gibi video paylaşımlarının yer aldığı Web 2.0 dönemi, turistlerin etkileşimli bilgi paylaşımına imkan sağlamıştır (Miguéns, vd., 2008). Teknolojinin giderek daha ilerlemesi ile birlikte, mobil ve kablosuz teknolojiler; turistleri hareket halindeyken sürekli olarak destekleyen yeni uygulama alanları sunmaya başlamıştır. Bu teknolojiler, mobil seyahat rehberleri ve konuma dayalı bilgi izleme hizmetlerini de içermektedir. Zengin bir multimedya içeriğe sahip olan bu uygulamalar, ziyaret deneyimleri sırasında turistlerin seyahatle ilgili bilgilere kesintisiz ve her yerde erişebilmelerine olanak sağlamaktadır. Mobil aygıtların konum algılama özellikleri, seyahat bilgilerinin filtrelenmesini kolaylaştırarak, turistlerin ihtiyaçlarına ve isteklerine uyarlanabilmektedir. Bu nedenle, seyahat



sürecinde ihtiyaç duyulan bilgilerin büyük ölçüde bu teknolojiler sayesinde turistlerin erişimine açık olması, hem turistler hem de turizm endüstrisi paydaşları için büyük önem taşımaktadır (Kourouthanassis, vd., 2015: 71). Çünkü, turistler için oldukça önemli kolaylıklar sağlayan bu uygulamalar, aynı zamanda bu hizmetleri sunan turist rehberlerine yönelik ihtiyacın kapsamı ve boyutunun yeniden şekillendirilmesi ihtiyacının doğmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Turizm endüstrisinde bilginin yoğun kullanımı, bilgi ve iletişim teknolojilerine olan günümüz tüketicisinin bağımlılığı bu alanda daha hızla ilerlemeyi beraberinde getirmiş ve turizm endüstrisinde dijital dönüşüm de kaçınılmaz olmuştur (Koo, vd., 2015). Bu gelişmelerle beraber önem kazanan müşteri deneyimi uygulamaları birçok işletme tarafından önemsenmekte ve uygulanmaktadır (Yeşilot ve Dal, 2019). Bu uygulamalar, ürün, süreç, yönetim, pazarlama gibi tüm işletme fonksiyonlarında gerçekleştirilmektedir.

Diğer yandan, günümüzde teknolojinin hızla ilerlemesi ile seyahat ederken teknolojiye olan güvenin giderek artması, kullanımını da artırmaya ve yaygınlaşmaya devam etmektedir. Çünkü, seyahat planlama ve organizasyonunda teknoloji kullanımı turistlere kendi kontrollerinde daha az hatalı ve daha konforlu bir seyahat imkanı sunmaktadır (Bahar, vd, 2019). Örneğin, müze ziyaretlerinde kullanılan AR ve VR uygulamaları, turistlere farklı deneyimler yaşatarak, sıradan bir tanıtım ve açıklamadan çok farklı hazlar yaşatabilmektedir (Palumbo vd., 2014; Bilgili vd., 2018). Bu uygulamalar aracılığıyla, turistlere yaşatılan deneyimler sözkonusu teknolojilerin uygulanmaya başlandığı birçok destinasyon için böylesine konforlu bir imkan sunulması nedeniyle, başta turist rehberliği olmak üzere, turizm alanında insan unsuruna dayalı olarak sunulan hizmetlerde insanın rolünün önemini tartışılır hale getirmiştir (Bilgili ve Özkul, 2019).

Buradan hareketle, turizm endüstrisinde gerçekleşen dijital dönüşümün bu araştırmanın kapsamında ele alınan turist rehberliği mesleğinin gelecekte varlığı ve sürdürülebilirliğine yönelik öngörülerin ve tutumların belirlenmesi konusunun araştırılmaya değer olduğu düşünülmektedir. Turizm endüstrisinde gerçekleşen dijital dönüşüme dayalı uygulamalar ile turistlere sunulan deneyimler göz önünde bulundurulduğunda, turist rehberlerinin turistlere sunduğu tanıtım ve bilgilendirme hizmetinin öneminin bu koşullarda sürdürülebilirliği ve turist rehberlerinin mesleki kaygıları açısından değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Meslek kavramı, topluma yarar sağlayacak mal ve hizmet üretmek yeteneğini elde etmek ve bu üretimin karşılığında kazanç sağlamak amacıyla yapılan, belli bir kapsam ve süre ile gerçekleştirilen eğitim sonunda edinilen, sistemli bilgi ve beceriye dayalı, gerçekleştirilme kuralları ve koşulları toplum tarafından belirlenmiş ve kabul görmüş, faaliyetler, etkinlikler bütünü, yapılan iş ve uğraşı alanı olarak ifade edilmektedir (Yılmaz, 2007:317). Turist rehberliği mesleği ise, TUREB'in 2006 yılında yaptığı tanıma göre, "herhangi bir ülkeyi yerli ve yabancı turistlere en iyi biçimde tanıtacak, onlara gezileri süresince yardımcı olacak, doğru bilgileri verebilecek, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın vermiş olduğu yetki belgesine sahip kişiler" in mesleği olarak ifade edilmektedir (TUREB, 2006: 246). Genel kabul görmüş bir başka tanıma göre, bireysel ya da grup olarak yurtiçi ya da yurtdışından gelen turistlere, onların beklentileri, ihtiyaçları ve tercihleri doğrultusundaki bir dil aracılığıyla, bir bölge, şehir ya da

alandaki doğal, tarihi, kültürel vb. değer taşıyan anıtlar, müzeler ve benzeri yerleri tanıtmak üzere kılavuzluk, rehberlik eden ve bilgilendirici, eğlendirici, farklı hazlar, deneyimler yaşatacak bir sunumla aktaran kişi olarak ifade edilmektedir (Ap ve Wong, 2001: 551). 22 Haziran 2012 tarih ve 28331 sayılı Resmi Gazete'deki 6326 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu ve 23 Şubat 2013 tarih ve 28568 sayılı Resmi Gazete'deki Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği'ne göre turist rehberliği hizmeti ise; seyahat acentacılığı faaliyeti niteliği taşımamak koşuluyla, yerli ve yabancı birey ya da grup halindeki turistlerin tercih ettikleri dil aracılığıyla, sözkonusu ülke, şehir, bölge ya da turistik değer taşıyan yerlerin tarih, kültür, doğa, çevre, turizm ve sosyal değerlerini o ülkenin politikaları çerçevesinde tanıtılması, gezdirilmesi ve seyahat acenteleri tarafından düzenlenerek ziyaretçilere satılırken vaat edilmiş turlara bağlı olarak yürütülmesi ve acenta adına yönetilmesini olarak ifade edilmektedir (Köroğlu, 2013).

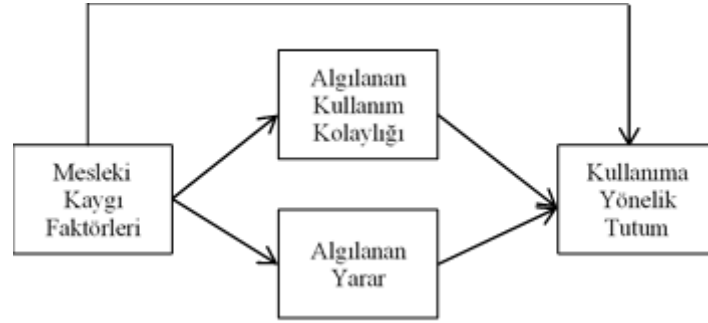
Kaygı kavramı, bireylerin ya da grupların, herhangi güçlü bir güçlü istek, beklenti ya da güdülerinin gerçekleşememe olasılığı durumunda duydukları tedirginlik, tasa olarak tanımlanmakla (Cabı ve Yalçınalp, 2013) birlikte, herhangi bir konu ile ilgili gelecekte ne olacağını bilememe durumunun ise, insanlar için önemli kaygı nedeni olduğu ifade edilmektedir (Cücelioğlu, 1996). Mesleki kaygı ile ilgili araştırmalarda öğretmenlik mesleğinin öne çıktığı görülmektedir (Dursun ve Karagün, 2012; Cabı ve Yalçınalp, 2013). Mesleki kaygı ile ilgili tanımlar, kaygı tanımının meslek ile ilgili beklentilere uyarlanarak yapıldığı görülmüştür. Mesleki kaygı, bir mesleği sürdürmeye yönelik güçlü istek ve beklentiye karşın, mesleğin varlığı ve sürdürülebilirliği konusunda geleceğe yönelik duyulan tedirginlik ve tasa olarak ifade edilebilmektedir.

Buradan hareketle, turizm endüstrisinde gerçekleşen dijital dönüşümün turist rehberliği mesleği kapsamında sürdürülen birçok faaliyetin ve etkinliğin dijital uygulamalar aracılığıyla gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Bu uygulamaların turistlere farklı deneyimler ve hazlar yaşatması, ziyaretin konforunun artmasını sağlaması ile birlikte turistlerin bu uygulamalara yönelimlerinin artması sonucunda, turist rehberliği mesleğinin geleceğe dönük olarak varlığı, sürdürülebilirliğine yönelik mesleki kaygıların olabileceği düşünülmektedir. Turist rehberlerinin bu dijital uygulamaları meslek alanlarında kullanmaya yönelik tutumları ve bu uygulamalara yönelik kullanışlılık ve fayda algıları teknoloji kabul modeli (Davis, 1989) çerçevesinde ele alınarak, mesleki kaygının bu tutumlar üzerindeki etkisini belirlemek, bu alana önemli katkı sağlayabilecektir. Teknoloji kabul modeline göre, teknolojinin kabulüne yönelik tutumlar, teknolojinin kullanım faydası ve kullanım kolaylığına yönelik algılardan oluşmaktadır. Bu bağlamda, turist rehberlerinin teknolojiye yönelik bağlılığı giderek artan turistlere sundukları hizmet kapsamında teknolojiyi kullanma ve faydasına yönelik algıları ve tutumlarının belirlenmesi bu tutumlar üzerindeki mesleki kaygıya ilişkin tutumlarının etkisini belirlemek, dijital dönüşüm yaşanan turizm endüstrisinin gelişimi açısından da önem taşımaktadır.

### 3. METODOLOJİ

Bu araştırma, turist rehberlerinin turizmde dijital dönüşüm ile birlikte geleceğe dönük mesleki kaygılarının teknolojiye yönelik tutumları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla

yapılmıştır. Araştırmada, mesleki kaygıyı belirlemek üzere Fuller (1969)'in öğretmenlik mesleğine yönelik kaygı ölçeğinden yararlanılarak, 10 turist rehberi ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak, turist rehberliğine yönelik kaygı ölçeği değişkenleri belirlenmiştir. Turist rehberlerinin teknolojiye yönelik tutumlarını belirlemek üzere, Davis (1989)'in Teknoloji Kabul Modeli ölçeğinden yararlanılmıştır. Araştırma modeli Şekil.2'de gösterilmiştir.



Şekil.2. Araştırma Modeli

Araştırma amacı, modeli ve araştırma modelinde kullanılan ölçeklerin teorisi doğrultusunda aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H1: Mesleki kaygı, teknolojinin algılanan faydasını etkiler

H2: Mesleki kaygı, teknolojinin algılanan kullanım kolaylığını etkiler

H3: Mesleki kaygı, teknolojiye yönelik tutumu etkiler

Oluşturulan anket formu 20 turist rehberi üzerinde ön test yapılarak değerlendirilmiş ve ankete son şekli verilmiştir. Ankette yer alan soruların birinci bölümünde araştırmaya katılan turist rehberlerini tanımlayıcı demografik özellikler yer almıştır. İkinci ve üçüncü grup sorular 5'li Likert tipi ölçekte 1: Kesinlikle Katılmıyorum...5: Kesinlikle Katılıyorum şeklinde hazırlanmıştır. İkinci grupta mesleki kaygı soruları, üçüncü grupta ise teknoloji kabul modeli çerçevesinde teknoloji kullanım faydası, teknoloji kullanım kolaylığı ve teknoloji kullanımına yönelik tutum soruları yer almıştır.

Kartopu örneklem yöntemi aracılığıyla çevrimiçi anket kullanılarak 200 turist rehberine anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler için, mesleki kaygı faktörleri belirlenmek üzere açıklayıcı/keşifsel faktör analizi yapılmıştır. Bu analiz yoluyla belirlenen faktörlerin turist rehberlerinin teknolojiye yönelik tutumlarına ilişkin teknoloji kabul modelindeki değişkenler üzerindeki etkisi regresyon analizi yoluyla test edilmiştir (Hair vd., 1998).

Araştırma, 200 kişiden oluşan turist rehberleri ile sınırlandırılmış olup, sonuçlar genellenemez. Araştırmada, mesleki kaygı faktörlerinin teknolojiye yönelik tutumlar üzerindeki etkisinin ölçümü, teknoloji kabul modeli ölçeği ile sınırlandırılmıştır.

#### 4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmaya katılan 200 turist rehberi ile yapılan anket çalışmasından elde edilen veriler analiz edilerek aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

##### 4.1. Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan turist rehberleri ile ilgili tanımlayıcı özelliklerin frekanslarına bakılmış, sonuçlar Tablo.1’de gösterilmiştir.

**Tablo.1.** Katılımcıların Demografik Özellikleri

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	Yüzde	
Cinsiyet	Kadın	60	30,0
	Erkek	140	70,0
Yaş	28-37	60	30,0
	38-47	80	40,0
	48-57	40	20,0
	57 +	20	10,0
	Gelir	5000 TL altı	40
	5001-10000 TL	120	60,0
	10001 TL ve üzeri	40	20,0
Eğitim	Üniversite	160	80,0
	Lisansüstü	40	20,0
Çalışma Yılı	1 Yıldan Az	40	20,0
	1-5 Yıl	60	30,0
	6-10 Yıl	60	30,0
	11-15 Yıl +	40	20,0
<b>TOPLAM</b>	<b>200</b>	<b>100</b>	

Araştırmaya katılan turist rehberlerinin %70’i erkek, %70’i 28-47 yaş aralığında, %60’ının gelir düzeyi 5001-10.000 TL gelir aralığında, turist rehberlerinin tamamı üniversite mezunu olup %80’i lisans düzeyindeki mezunlardan oluşmakta ve %60’ı 1-10 yıl arasında çalışma yılına sahiptirler. Sonuçlardan da anlaşılacağı üzere, aktif bir turist rehberi kitlesine ulaşılmış olup, araştırmada anakütleyi temsil edebilme özelliğine büyük ölçüde sahip doğru örneğe ulaşıldığı söylenebilir.

##### 4.2. Mesleki Kaygı Faktörlerinin Belirlenmesi

Araştırmaya katılan turist rehberlerinin mesleki kaygılarına yönelik faktörlerini belirlemek üzere açıklayıcı faktör analizi yapılmış, 6 faktör belirlenmiş ve faktör isimleri ölçekte kullanılan değişkenlere göre adlandırılmıştır. Analiz sonuçları Tablo.2’de gösterilmiştir.

**Tablo 2.** Turist Rehberlerinin Mesleki Kaygı Faktörleri

Tutum Faktörleri	Özdeğer	Varyans Yüzdesi
Faktör 1: Turistlere Sunulacak Bilgide Yetersiz Kalma Endişesi Cronbach's Alfa=89,5	6,064	22,459
Faktör 2: Turistlerin Dikkatini Çekmede Yetersiz Kalma Endişesi Cronbach's Alfa=79,8	4,992	18,490
Faktör 3: Mesleğin ve Buna Bağlı Yaşam Kalitesinin Sürdürülebilirliği Endişesi Cronbach's Alfa=85,9	4,867	18,027
Faktör 4: Mesleğin Önemsizleşmesi ve Saygınlık Endişesi Cronbach's Alfa=85,9	3,425	12,685
Faktör 5: Turistlerde Tatminsizlik ve Meslektaşlar ile İletişim Endişesi Cronbach's Alfa=73,5	3,099	11,478
Faktör 6: Tur Planlama, Destinasyon Altyapı Yetersizliği ve Mesleki Rol Model Olamama Endişesi Cronbach's Alfa=73,9	2,883	10,680
<b>TOPLAM</b> Cronbach's Alfa= 91,1 Örnek Yeterliliği= 87.8		<b>93,818</b>

Faktör analizi sonucuna göre, 6 faktörün toplam varyansı açıklama oranı %93.818 gibi yüksek bir değere sahip olup, faktörlerin varyansı açıklama oranı birbirlerine yakın bir aralıkta gerçekleşmiş, %22,459 ile %10,680 arasında dağılmıştır. En yüksek kaygı faktörü “Turistlere Sunulacak Bilgide Yetersiz Kalma Endişesi” ile ilgili değişkenlerde gerçekleşirken, bu faktörü en yakın %18’lik oranda “Turistlerin Dikkatini Çekmede Yetersiz Kalma Endişesi” ve “Mesleğin ve Buna Bağlı Yaşam Kalitesinin Sürdürülebilirliği Endişesi” faktörlerinde gerçekleştiği görülmektedir. Dördüncü faktör “Mesleğin Önemsizleşmesi ve Saygınlık Endişesi”, beşinci faktör “Turistlerde Tatminsizlik ve Meslektaşlar ile İletişim Endişesi”, son olarak “Tur Planlama, Destinasyon Altyapı Yetersizliği ve Mesleki Rol Model Olamama Endişesi” faktörleri yer almaktadır.

#### 4.3.Araştırma Değişkenlerinin Birbirleri Üzerindeki Etkileri

Araştırma modelindeki değişkenlerin etkileri araştırılırken, mesleki kaygının teknoloji kullanım faydası, kolaylığı ve teknoloji kullanımına yönelik tutumlar üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

**Tablo 3.** Araştırma Değişkenlerinin Birbirleri Üzerindeki Etkisine Yönelik Regresyon Analizine Ait Model Özeti

Değişkenler	R	R <sup>2</sup>	Düzeltilmiş R <sup>2</sup>	ANOVA F değeri	ANOVA Anlamlılık Düzeyi	Durbin-Watson
Mesleki Kaygı-Kullanım Faydası	,967	,935	,933	460,663	0,000	2,570
Mesleki Kaygı-Kullanım Kolaylığı	,901	,811	,805	138,156	0,000	2,555
Mesleki Kaygı-Tutum	,989	,979	,978	1495,589	0,000	2,282
Kullanım Kolaylığı; Kullanım Faydası- Tutum	,753	,568	,563	128,381	0.000	1,520

Tablodan da görüldüğü üzere mesleki kaygının teknoloji kabul modeline ilişkin tüm değişkenler üzerinde anlamlı ( $p < 0.01$ ) etkisi olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, mesleki kaygının teknoloji kabul modeli değişkenleri üzerindeki etkisini analiz eden model anlamlıdır. Değişkenlerin etkisinin açıklama oranlarının ( $R^2$ ) değerlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Tüm değişkenlerin Durbin-Watson katsayıları incelendiğinde otokorelasyon olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu sonuçlardan hareketle, araştırmanın hipotezleri kabul edilmiş olup, hipotez kabul/red tablosu aşağıda gösterilmiştir.

**Tablo 4.** Araştırma Modeline Ait Hipotez Kabul/Red Durumu

Hipotezler	Durum
H1: Mesleki kaygı, teknolojinin algılanan faydasını etkiler	<b>KABUL</b>
H2: Mesleki kaygı, teknolojinin algılanan kullanım kolaylığını etkiler	<b>KABUL</b>
H3: Mesleki kaygı, teknolojiye yönelik tutumu etkiler	<b>KABUL</b>

Mesleki kaygı faktörlerinin teknoloji kullanım faydası üzerindeki etkisine ilişkin analiz sonuçları Tablo.5'te gösterilmiştir.

**Tablo 5.** Mesleki Kaygı Faktörlerinin Teknoloji Kullanım Faydası Üzerindeki Etkisinin Regresyon Katsayıları

Model	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Anlamlılık Düzeyi
	B	Standart Hata	Beta		
Faktör1-Kullanım Faydası	-,141	,019	-,226	-7,522	,000
Faktör2-Kullanım Faydası	,434	,016	,706	27,764	,000
Faktör3-Kullanım Faydası	-,216	,016	-,338	-13,383	,000
Faktör4-Kullanım Faydası	-,256	,021	-,409	-12,419	,000
Faktör5-Kullanım Faydası	-,404	,030	-,374	-13,238	,000
Faktör6-Kullanım Faydası	-,176	,024	-,210	-7,368	,000

Analiz sonuçlarına göre, “Turistlerin Dikkatini Çekmede Yetersiz Kalma Endişesi” faktörü kapsamındaki kaygılar teknolojiyi kullanma faydasına yönelik tutumu olumlu yönde etkilemektedir. Diğer faktörlerdeki kaygılar ise, teknolojinin faydasına yönelik tutumları olumsuz yönde etkilemektedir. Mesleki kaygının teknoloji kullanım kolaylığı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik analiz sonuçları Tablo.6’da gösterilmiştir.

**Tablo 6.** Mesleki Kaygının Teknoloji Kullanım Kolaylığı Üzerindeki Etkisinin Regresyon Katsayıları

Model	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Anlamlılık Düzeyi
	B	Standart Hata	Beta		
Faktör1- Kullanım Kolaylığı	,048	,017	,142	2,773	,000
Faktör2- Kullanım Kolaylığı	,342	,014	1,021	23,622	,000
Faktör3- Kullanım Kolaylığı	,040	,014	,115	2,764	,000
Faktör4 -Kullanım Kolaylığı	-,404	,019	-1,184	-21,126	,000
Faktör5- Kullanım Kolaylığı	,264	,028	,449	9,350	,000
Faktör6- Kullanım Kolaylığı	-,023	,022	-,050	-1,038	,301

Analiz sonuçlarına göre, “Mesleğin Önemsizleşmesi ve Saygınlık Endişesi” ve “Tur Planlama, Destinasyon Altyapı Yetersizliği ve Mesleki Rol Model Olamama Endişesi” faktörleri kapsamındaki kaygılar teknolojiyi kullanma kolaylığına yönelik tutumu olumsuz yönde etkilerken, diğer dört kaygı faktörü teknoloji kullanım kolaylığına yönelik tutumu olumlu yönde etkilemektedir.

Mesleki kaygının teknolojiye yönelik tutumlar üzerindeki etkisine ilişkin analiz sonuçları Tablo.7’de gösterilmiştir.

**Tablo 7.** Mesleki Kaygının Teknolojiye Yönelik Tutumlar Üzerindeki Etkisinin Regresyon Katsayıları

Model	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	t	Anlamlılık Düzeyi
	B	Standart Hata	Beta		
Faktör1-Tutum	-,373	,022	-,702	-41,066	,000
Faktör2-Tutum	,394	,009	0,751	52,034	,000
Faktör3-Tutum	,085	,008	,155	11,203	,000
Faktör4-Tutum	,084	,010	,158	8,461	,000
Faktör5-Tutum	-,428	,015	-,466	-29,017	,000
Faktör6-Tutum	-,362	,012	-,505	-31,205	,300

Analiz sonuçlarına göre, “Turistlere Sunulacak Bilgide Yetersiz Kalma Endişesi”, “Turistlerde Tatminsizlik ve Meslektaşlar ile İletişim Endişesi” ve “Tur Planlama, Destinasyon Altyapı Yetersizliği ve Mesleki Rol Model Olamama Endişesi” faktörleri teknolojiye yönelik genel tutumları olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer faktörler ise, olumlu yönde etkilemektedir. Teknoloji Kabul Modeli kapsamındaki değişkenlerin tutumlar üzerindeki etkisini belirlemek üzere yapılan analiz sonuçları Tablo.8’de gösterilmiştir.

**Tablo 8.** Mesleki Kaygının Teknoloji Kabulü ve Tutumlar Arasındaki Regresyon Katsayıları

Model	Standardize Edilmemiş Katsayılar		Standardize Edilmiş Katsayılar	T	Anlamlılık Düzeyi
	B	Standart Hata	Beta		
Kullanım Faydası-Tutum	,678	,043	,796	-15,811	,000
Kullanım Kolaylığı-Tutum	-,238	,079	-,152	-3,018	,003

Analiz sonuçlarına göre, teknoloji kullanım faydasının tutumlar üzerinde olumlu etkisinin olduğu görülürken, teknoloji kullanım kolaylığının tutumlar üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.



## 5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırma, turizmde dijital dönüşüm kaynaklı turist rehberliğinde mesleki kaygı faktörlerinin belirlenmesi ve bu faktörlerin turist rehberlerinin teknoloji kullanımına yönelik tutumları üzerindeki etkisini teknoloji kabul modeli çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, teorik çıkarımlar, uygulamaya ve sektöre yönelik öneriler, sınırlılıklar ve gelecekteki araştırmalara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur.

### 5.1.Sonuçlar

Araştırmanın mesleki kaygı ölçek değişkenlerinin belirlenmesi için yapılan yarı yapılandırılmış görüşme aşamasına 10 turist rehberi katılmış, oluşturulan anketlerin ön testine 20 turist rehberi katılmıştır. Araştırmada kartopu örneklem yöntemi ile çevrimiçi uygulanan anket çalışmasına 200 turist rehberi katılmış, rehberlerin çoğunluğu erkeklerden oluşurken, büyük bir bölümü genç-yetişkin, 1-10 yıl arasında çalışma deneyimine sahip, 5.000 TL-10.000 TL gelir grubunda yer almaktadırlar.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi ile belirlenen mesleki kaygı değişkenleri için yapılan açıklayıcı/keşifsel faktör analizi sonucunda 6 adet faktör belirlenmiş ve bu faktörler “Turistlere Sunulacak Bilgide Yetersiz Kalma Endişesi”, “Turistlerin Dikkatini Çekmede Yetersiz Kalma Endişesi”, “Mesleğin ve Buna Bağlı Yaşam Kalitesinin Sürdürülebilirliği Endişesi”, “Mesleğin Önemsizleşmesi ve Saygınlık Endişesi”, “Turistlerde Tatminsizlik ve Meslektaşlar ile İletişim Endişesi” ve “Tur Planlama, Destinasyon Altyapı Yetersizliği ve Mesleki Rol Model Olamama Endişesi” olarak adlandırılmıştır. Yapılan literatür araştırmasında, turist rehberlerine yönelik mesleki kaygı faktörlerinin belirlenmesine yönelik benzer bir araştırmaya rastlanmamakla birlikte, öğretmenlik mesleğine yönelik yapılan araştırmalarda, mesleki kaygı faktörlerinin birey merkezli, görev merkezli ve hedef kitle merkezli olmak üzere üç temel alanda sınıflandırıldığı görülmektedir (Dursun ve Karagün, 2012). Cabi ve Yalçınalp (2013)’ün yaptıkları araştırmada, “Görev Merkezli Kaygı”, “Ekonomik/Sosyal Merkezli Kaygı”, “Öğrenci / İletişim Merkezli Kaygı”, “Meslektaş ve Veli Merkezli Kaygı”, “Kişisel Gelişim Merkezli Kaygı”, “Atanma merkezli Kaygı”, “Uyum Merkezli Kaygı”, ve “Okul Yönetimi Merkezli Kaygı” olmak üzere 8 faktör elde ettikleri görülmüştür. Öğretmenlik ve turizm rehberliği mesleğindeki farklılıklar ve araştırma kapsamındaki dijital dönüşüm faktörü de gözönünde bulundurulduğunda mesleki kaygı faktörlerinin kuramsal çerçevede kapsam olarak benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

### 5.2.Teorik Çıkarımlar

Araştırmada, mesleki kaygı faktörlerinin teknoloji kullanım faydası, teknoloji kullanım kolaylığı, teknoloji kullanmaya yönelik tutumlar üzerindeki etkilerini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, modelin anlamlı olduğu belirlenmiştir. Buna göre, mesleki kaygı faktörlerinin bütün değişkenler üzerinde anlamlı etkisi olduğu görülmüştür. Mesleki kaygı faktörlerinin teknoloji kullanma faydası üzerindeki etkisinde “Turistlerin Dikkatini Çekmede Yetersiz Kalma Endişesi” kaygısının teknolojiyi kullanma faydası üzerinde olumlu

bir etkisi olup, diğer faktörlerdeki kaygıların ise, teknolojinin faydasına yönelik tutumları olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Diğer bir ifadeyle, turist rehberleri teknolojiyi kullanmanın sadece çekicilik açısından fayda sağlayacağına inanmaktadırlar. Mesleğe yönelik yeterlilikleri, bilgi yeterliliği gibi konularda fayda sağlayacağını düşünmemektedirler.

Mesleki kaygı faktörlerinin teknoloji kullanım kolaylığı üzerindeki etkisinde, “Mesleğin Önemsizleşmesi ve Saygınlık Endişesi” ve “Tur Planlama, Destinasyon Altyapı Yetersizliği ve Mesleki Rol Model Olamama Endişesi” faktörlerinin olumsuz etkiye sahip olduğu, diğer faktörlerin olumlu etkisi olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, mesleğin önemsizleşmesi ve saygınlığını kaybetmesi endişesi teknoloji kullanımının kolay olmadığı yönünde tutum oluşmasına neden olmaktadır. Bu sonuç, mesleğin önemsizleşmesi ve saygınlığının azalması endişesinin bu teknolojileri kullanırken başarısız olamama durumunun oluşmasına neden olduğunu düşündürmektedir.

Mesleki kaygı faktörlerinin teknoloji kullanımına yönelik genel tutumlar üzerindeki etkisinde, “Turistlere Sunulacak Bilgide Yetersiz Kalma Endişesi”, “Turistlerde Tatminsizlik ve Meslektaşlar ile İletişim Endişesi” ve “Tur Planlama, Destinasyon Altyapı Yetersizliği ve Mesleki Rol Model Olamama Endişesi” faktörleri olumsuz yönde etkiye sahipken, diğer faktörler olumlu etkiye sahiptir. Dikkat çekme, sürdürülebilirlik ve mesleğin önemliliği, saygınlık faktörlerinin genel tutumları olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Buradan hareketle, turist rehberlerinin çekicilik, mesleğin sürdürülebilirliği kaygısının turist rehberlerini teknolojiyi kullanmaya yönlendirdiğini söylemek mümkündür.

Teknoloji kabul modelinde yer alan teknoloji kullanım faydası ve teknoloji kullanım kolaylığı boyutlarının tutumlar üzerindeki etkisi incelendiğinde, teknoloji kullanım faydasının olumlu, teknoloji kullanım kolaylığının ise olumsuz etkisi olduğu belirlenmiştir. Buradan hareketle, rehberlerin teknoloji kullanımının faydalı olduğuna yönelik bir tutuma sahip oldukları ancak, teknolojiyi kullanmanın kolay olmadığı görüşünde oldukları görülmektedir. Bu sonuç, diğer analizlerdeki, mesleki kaygı ile ilgili bulgular ile örtüşürken bu sonuç ile teknoloji kabul modeli ile ilgili Candan vd., (2018)’deki araştırma sonuçları örtüşmektedir.

### **5.3.Uygulamaya ve Sektöre Yönelik Çıkarımlar ve Öneriler**

Turist rehberlerinin mesleki kaygısının teknoloji kullanımına yönelik tutumlar üzerinde etkili olduğundan hareketle, teknolojinin kullanım faydasının yalnızca çekicilik çerçevesinde olmadığı, yeni nesil dijital turistlere farklı hazlar ve deneyimler yaşatabilmek, seyahatlerinden daha yüksek düzeyde tatmin olabilmelerini sağlamak ve turist rehberlerinin turizm endüstrisindeki öneminin sürdürülebilirliğini için teknoloji kullanımına yönelik eğitimler verilmesi önerilmektedir. Turizm işletmeleri tarafından turist rehberlerinin yeni teknolojik uygulamalar konusunda deneyimlerinin ve yetkinliklerinin artırılması yönünde etkinlikler gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır.

Turizm destinasyonlarının geliştirilmesinde dijital teknolojilere uygun alt yapı çalışmalarının yapılması, yeni nesil dijital uygulamalara meyilli turistlere farklı deneyimler

sunacak şekilde yapılanmanın gerçekleştirilmesi ve bu yapılanmada turist rehberliği mesleğinin sürdürülebilirliğine yönelik düzenlemelere dikkate edilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Turist rehberlerinin turistler tarafından tercih edilmesinin sağlanmasında, turistik varlıkların tanıtımında, estetik, sanatsal, öyküsel içerikler ve drama, sanatsal yetkinliklerin geliştirilmesine yönelik sunumlara ağırlık verilmesi, turist rehberliği mesleğinin eğitiminde bu unsurlara öncelik verilmesi önem taşımaktadır.

Turist rehberliği mesleki eğitiminde, yeni teknolojilerin kullanımına yönelik derslerin müfredata eklenmesi, dijital çağdaki yeni nesil turist taleplerindeki değişimi içeren derslere yer verilmesinin bu mesleğin sürdürülebilirliğinde önem taşıdığı düşünülmektedir.

#### **5.4.Sınırlılıklar ve Gelecekteki Araştırmacılara Öneriler**

Bu araştırma, Türkiye’deki 200 turist rehberi ile sınırlıdır. Ayrıca, mesleki kaygı ölçeği ve teknoloji kabul modeli çerçevesinde ele alınmıştır. Bu faktörler, araştırmanın sınırlılığını ifade etmekte olup, araştırma sonuçları genellenemez.

Gelecekte bu konuda çalışma yapacak araştırmacıların, teknolojiye yönelik tutumlar için farklı ölçekler kullanarak, turist rehberliği mesleğine yönelik kaygıları azaltmak için daha kapsamlı çalışmalar yapmaları önerilmektedir.

Belli alanlarda uzmanlaşmış turist rehberleri seçilerek daha homojen kitlelerin mesleki kaygı faktörlerindeki farklılıkların ortaya konulabileceği araştırmalar hem turizm yazınına hem de turist rehberliği meslek alanına önemli katkılar sunabilecektir.

Gelecekteki araştırmalarda, daha geniş turist rehberi kitlelerine, yüzyüze anket uygulanarak araştırmanın güvenilirliği artırılması önerilmektedir.

#### **KAYNAKÇA**

- 6326 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu (22 Haziran 2012 Tarih ve 28331 Sayılı Resmi Gazete).
- Ap, J. ve Wong, K. K. F. (2001). Case Study on Tour Guiding: Professionalism, Issues and Problems, *Tourism Management*, 22/5, 551-563.
- Bahar, M., Yüzbaşıoğlu, N. ve Topsakal Y. (2019). Akıllı Turizm ve Süper Akıllı Turist Kavramları Işığında Geleceğin Turizm Rehberliğine Bakış. *Aydın Adnan Menderes University Journal of Travel and Tourism Research*, (14), 72-93.
- Bilgili, B., & Özkul, E., (2019). Industry 4.0 Tourism 4.0 and Human Factor : Voice of Customer. *The European Proceedings of Social Behavioural Sciences*, 1(1), 655-665.
- Bilgili, B., Candan, B. & Özkul, E. (2018). Augmented Reality Practices In Tourism Sector, *17. Uluslararası Katılımlı İşletmecilik Kongresi*, 26-28 Nisan, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir.

- Brynjolfsson, E. ve McAfee, A. (2014). The Second Machine Age, [https://youtube/kum\\_7D9EORs](https://youtube/kum_7D9EORs).
- Buhalis, D., Law, R., (2008). Progress in Information Technology and Tourism Management: 20 Years on and 10 Years After the Internet—The State of eTourism Research, *Tourism Management*, 29(4):609-623.
- Cabı, E., Yalçınalp, S., (2013). Öğretmen Adaylarına Yönelik Mesleki Kaygı Ölçeği (MKÖ): Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H.Ü. Journal Education)*, 44:85-96.
- Candan, B., Bilgili, B., & Hacıefendioğlu, Ş., (2018). Teknoloji Kabul Modeli Çerçevesinde Endüstri 4.0., 23. Ulusal Pazarlama Kongresi, <http://pazarlama.org.tr/uploads/files/upk23.pdf>, Erişim Tarihi: 15.08.2021.
- Chestworth, D. (2018). Industry 4.0 Techniques as a Maintenance Strategy (A Review Paper), [https://www.researchgate.net/publication/322369285\\_Industry\\_40\\_Techniques\\_as\\_a\\_Maintenance\\_Strategy\\_A\\_Review\\_Paper](https://www.researchgate.net/publication/322369285_Industry_40_Techniques_as_a_Maintenance_Strategy_A_Review_Paper), *Maintenance Strategies in Industry Project*, DOI: 10.13140/RG.2.2.18116.32644, Erişim Tarihi: 12.08.2021.
- Cüceloğlu, D. (1996). *İnsan ve davranışı* (6. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Davis, F., D. (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319-340.
- Dursun, S., Karagün, E., (2012). Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi: Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Son Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24:93-112.
- Endrenyi, J., Aboresheid, S., Allan, R.N., et al., (2001). The Present Status of Maintenance Strategies and The Impact of Maintenance on Reliability. *IEEE Transactions on Power Systems*, 16(4), pp.638–646.
- Fuller, F. F. (1969). Concerns of teachers: A developmental conceptualization, *American Education Research Journal*, 6, 207-226.
- Grady, J. S., Her, M., Moreno, G., Perez, C., & Yelinek, J. (2019). Emotions in storybooks: A comparison of storybooks that represent ethnic and racial groups in the United States. *Psychology of Popular Media Culture*, 8(3), 207–217. <https://doi.org/10.1037/ppm0000185>
- Hair, J.F., Andersen, R.E., Tatham, R.L. & Black, W.C. (1998). *Multivariate Data Analysis*. 5th ed., Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.
- Jerrentrup, A., Mueller, T., Glowalla, U., Herder, M., Henrichs, N., Neubauer, A., & Schaefer, J. R. (2018). *Teaching medicine with the help of “Dr. House.” PLoS ONE*, 13(3), Article e0193972. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0193972>.
- Joly, J. F., Stapel, D. A., & Lindenberg, S. M. (2008). Silence and table manners: When environments activate norms. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(8), 1047–1056. <https://doi.org/10.1177/0146167208318401> (Retraction published 2012, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38[10], 1378).
- Koo, C., Gretzel, U., Hunter, W.C. & Chung, N. (2015). The Role of IT in Tourism. *Asia Pacific Journal of Information Systems*, 25(1), 99–104.

- Kourouthanassis, P., Boletsis, C., Bardaki, C., Chasanidou, D. (2015). Tourists Responses To Mobile Augmented Reality Travel Guides: The Role Of Emotions On Adoption *Behavior, Pervasive and Mobile Computing*, 18:71-87.
- Koroğlu, Ö. (2013). Turist Rehberlerinin İş Yaşamındaki Rollerini Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16:91-112.
- Leue, M and tom Dieck, D and Jung, TH (2014) A Theoretical Model of Augmented Reality Acceptance. *e-Review of Tourism Research*, 5:1941-5842
- Li, Y., Hu, C., Huang, C., & Duan, L. (2017). The Concept of Smart Tourism in the Context of Tourism Information Services. *Tourism Management*, (58), 293-300.
- Miguéns, J., Baggio, R. ve Costa, C. (2008). Social Media and Tourism Destinations: TripAdvisor Case Study. *Advances in tourism research*, 26(28): 1-6.
- Palumbo F., Dominici G. ve Basile G. (2014). *The culture on the palm of your hand: How to design a user oriented mobile app for museums*. In L. Aiello (Ed.), *Management of cultural products: e-relationship marketing and accessibility perspectives*, (pp.224-243). America: IGI Global.
- Patel, K. (2013). Incremental Journey for World Wide Web: Introduced with Web 1.0 to Recent Web 5.0—A Survey Paper. *International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering*, 3(10).
- Rubmann, M. Lorenz, M., Gerbert, P., Waldner, M., Justus, J., Engel, P. & Harnisch, M. (2015). *Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries*. Boston Consulting. Available at: 8  
[http://www.inovasyon.org/pdf/bcg.perspectives\\_Industry.4.0\\_2015.pdf](http://www.inovasyon.org/pdf/bcg.perspectives_Industry.4.0_2015.pdf)  
[Accessed August 03,03, 2018].
- Stegmeir, M. (2016). Climate change: New discipline practices promote college access. *The Journal of College Admission*, (231), 44–47.
- Srivastava, S.K. (2015). Industry 4.0, Invited Paper for Souvenir, BHU Engineer's Alumni, *Lucknow*, November 15, pp.23-24.
- TUREB (Turist Rehberleri Birliği). (2006). *Turist Rehberleri Kataloğu*, 2. Baskı, TUREB Yayını, İstanbul.
- Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği (23.02.2013 Tarih ve 28568 Sayılı Resmi Gazete).
- Yeşilot, F. & Dal, N.E. (2019). Müşteri Deneyimini Oluşturma ve Deneyimsel Pazarlama: İyışpark Alışveriş Merkezi (AVM) Müşterileri ile Bir Araştırma, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 3(2):263-296.
- Yılmaz, E. (2007). *Bir Meslek Olarak Öğretmenlik*. 12. Bölüm. Ed. Emin Karip. Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Pegem A Yayıncılık (317- 336).



ISSN: 2791-6987 | Vol: 1 | Issue: 2 | pp. 32-48

Article ID: UTISGAD-08-2021-4749.V3

Article Type: Research Article

Received: 11.08.2021

Accepted: 09.12.2021

Checked by iThenticate | Copyright © SITSO

## IMPACT OF COVID-19 ON ECONOMY OF PAKISTAN

Ahmed ALI<sup>1</sup>

Muzammil KHURSHID<sup>2</sup>

Waqas ASHRAF<sup>3</sup>

### ABSTRACT

The Covid-19 Pandemic has affected the economy of Pakistan very much. The aim of this study is to estimate the overall economic contraction of Pakistan due to pandemic and lockdown measures. It also tells us that how we should keep our self well-prepared for the stability of the economy of the country in case of unforeseen pandemics and other natural disasters. The research was made using GDP, per capita GDP, GNI, un-employment rate, inflation rate, HDI and net exports as our independent variables. The sampled data of these variables were collected from the reliable sources like State Bank of Pakistan, World Bank, International Monetary Fund (IMF), Statista, and Statistical Bureau of Pakistan. The sampled data was then analyzed to check the overall economic condition of the country. In this research we have used secondary data from various reliable sources and analyzed the collected data using descriptive analysis, and regression analysis tests in SPSS software. The analyzed data is of quantitative nature. The study concluded that the current covid-19 pandemic has severely damaged the economy of Pakistan and many businesses were closed as they cannot bear the circumstances aroused due to the Covid-19 pandemic. The study tells about the estimated loss due to pandemic and also reveals that which economic indicators was more affects the economy during the pandemic. This paper elaborates the effect of pandemic on the economic growth only and does not elaborate anything about the economic development of the country. The research was conducted to estimate the current downfall in the economic growth of the country due to pandemic. Further research can be made using this research to check that how long it does take to stabilize the economy.

**Keywords:** Covid-19, Economic Indicators, Pakistan, Pandemic, Regression Analysis.

**JEL Codes:** F6, F63

<sup>1</sup>Research student, Department of Banking & Finance, University of the Punjab, Gujranwala campus, Gujranwala Pakistan, Email: ahmed.pakistan2163@gmail.com, ORCID:0000-0003-0832-1362

<sup>2</sup>Assistant Professor, Department of Banking & Finance, University of the Punjab, Gujranwala campus, Gujranwala Pakistan, Email: muzammil.khurshid@pugc.edu.pk, ORCID:0000-0002-3319-5014

<sup>3</sup>Research student, Department of Banking & Finance, University of the Punjab, Gujranwala campus, Gujranwala Pakistan, Email: waqas.ashraf945@gmail.com, ORCID:0000-0001-9696-9024

## 1. INTRODUCTION

### 1.1. Background Information

In December 2019, an escalating breakdown of fierce disease was reported in the Chinese province, Wuhan. The disease was spreading fast among the people of Wuhan but the cause of disease was not known. With the passage of time, the number of confirmed cases were increasing in Wuhan. Later on, when disease was analyzed, the scientists came to know that it was caused by novel corona virus which spreads rapidly (Usman, Ali, Riaz, Riaz and Zubair, 2020). Soon, the World Health Organization realized the severity of this disease and proclaimed that it spreads rapidly, and its life period is approximately eight hours in air (WHO, 2020). The disease was continued to spread all over the world. After analyzing the depth and venomous of this disease, many countries around the world foist rigorous migration policies to prevent their people from this fatal virus. On March 2020 the WHO declared the disease as “Pandemic”. The disease was spreading very fast, and the number of deaths was threatening the world. That is why different states took immediate steps to control and minimize its fatalness. In that worsened situation the country wide lockdown was imposed, and different techniques were also applied like face mask, use of hand sanitizers, social distancing and smart lockdown which were proved to be very effective and exemplary (Mishra, 2020). So almost all countries including Pakistan announced and motivated people to act upon such precautionary measures. That was the one angle of the story but at the same time the situation of the people was more serious and worse in earning their lively hood. Governments were also known that the result of lockdown was frightful and startling in economical point of view. Due to lockdown many strong economies were vacillating. The economic crises due to COVID-19 seemed to be alarming. It was narrated by Asian Development Bank that the GDP of the world was affected from 6.4% to 9.8% because of COVID-19 and could cost 5.8 to 8.8 trillion US Dollars to the global economy (ADB, 2020). Different economies including world top economies like USA, UK, Germany, Japan, and China were shrinking and according to a report published by UNCTAD there is a dire need of 2.5 trillion US Dollars to cope the damages caused by virus (UNCTAD, 2020). The lockdown strategy was proved to be very effective but due to this many people had lost their jobs. According to International Labour Organization (ILO), globally there were about 25 million people who had lost their jobs and their remuneration was expected to be 3.5 trillion US Dollars (ILO, 2020). The World Bank also warned that the growth of the world could shrink by 8% approximately and the disease could leave deep scars on the world’s economy (May, 2020).

### 1.2. Impact of COVID-19 on Pakistani Economy

When Imran Khan Regime took power in 2018, the estimated GDP of Pakistan was 314.568 billion US \$ (World Bank, 2020a). The major sectors that contribute to the economy of Pakistan are services sector, industrial sector, and agriculture sector. Most of the WAP belongs to the agriculture sector but this sector contributes only 24% in the total GDP. In industrial sector major industries includes textile and cotton industry, fertilizer, paper products, pharmaceutical, surgical instruments, construction material and sports industries contribute 21.7 % in GDP. Among these, cotton industry is considered to be the biggest industry

contributing 61% in total exports of Pakistan (Shafi, Liu and Ren, 2020). All these sectors of economy were contributing a lot in GDP of Pakistan but due to the arrival of venomous corona virus in Pakistan, these sectors also vacillated and Pakistani economy was destroyed. The World Bank reported that the economy of Pakistan was estimated to be declined from 1.9% in fiscal year 2019 to 1.5% in fiscal year 2020. It means that the GDP was lessened by 0.4% due to COVID-19 restrictions. World Bank further narrated that the services sector was contracted by 1% but industrial sector was estimated to be shrank by more than 1%. Agriculture sector surprised us because in the presence of rigorous lockdown and restrictions instead of contracting it was expanding greatly (World Bank, 2020b). Due to COVID-19 restrictions many industries were closed their operations and many of the employees who were working in these industries had lost their jobs. In such a catastrophic situation poor people who were already living from hand to mouth also faced challenge of earning money to feed their families.

### **1.3. Objective & Scope**

This study tells us about the estimated economic loss due to Covid-19 pandemic. The effect of key economic indicators on the overall economy was elaborated in this study. These affects explain that how economic growth was suffered by the Covid-19 pandemic and the lockdown measures. The study tells us about the economic growth only while the economic development was not evaluated in this study. All the major losses that were related to net exports, GDP and GNI are clearly explained in this paper furthermore the rise in inflation rate and un-employment rate due to economic losses is also explained in the paper. While on the other hand the standard of living of people did not fall in the scope of this study and that is why it was not studies in this research, but it may be considered by researchers in future research.

### **1.4. Purpose**

The lockdown strategies by different countries of the world put serious effect on the economic growth and development of different countries including Pakistan. The top economies of the world were also deteriorated due to COVID-19 measures, so there is a dire need to study that how COVID-19 related strategies and policies by different countries had affected their economic statuses. By having such research, we can formulate new theories, get an idea about the new methods of economic development. This study will also teach us how we should respond in such type of unforeseen global pandemics. How we will retaliate and how should we plan to protect the economy of the country not to crash. This article may be beneficial for the policy makers who design economic policies of the country. Students also seek knowledge from this research to derive other research.

## **2. LITERATURE REVIEW**

Pandemics have been discussed extensively in literature (Asghar, Batool, Farooq & Hafeez-ur-Rehman, 2020; Fernandes, 2020; Kalogiannidis, Chatzitheodorithis, & Kontas, 2020). Many pandemics have observed in the recent past like SARS and MERS that not only causes economic destruction but also takes lives of people (Asghar et al, 2020). Asghar et al,



(2020) have carried out a study on COVID-19 to examine its impact on the economy of Pakistan and they found that Pakistani government announced different packages to facilitate the poor. Furthermore, Ilyas, Azuine and Tamiz (2020) have discussed the problems of the people during COVID-19, and they found that the people of Pakistan were facing poverty, illiteracy, and many other issues due to the present pandemic. Later, Fernandes (2020) performs a study and found that the economic deterioration due to previous pandemics are less grievous than the current COVID-19 pandemic. He also observed the depression in the world economy due to past pandemics.

Kalogiannidis et al, (2020) performed research and found that how COVID-19 spreads in different countries and how it affects their economies. The COVID-19 pandemic has excruciating effects on the economy and lives of people. The disease started from Hubei province of China and has reached to 188 countries of the world till yet. According to Freedman the COVID-19 breakout was highly experienced in the last year i.e. 2020. He studied the patterns of spreading of virus globally and further concluded that in the previous year it was spreading exponentially in almost all the countries of the world thus, 2020 is known as the year of COVID-19 as every activity was hindered because of this disease (Freedman, 2020). The first two cases of COVID were confirmed by special Assistance to Prime minister on health on 26<sup>th</sup> of February. Both patients of this disease had visited Iran recently. On 2<sup>nd</sup> of March five new cases were reported in Pakistan and at the end of the month March the number of confirmed cases went to 2,039 with 26 deaths (Ilyas et al, 2020). The disease was spreading continuously, and it had noticed that the number of confirmed cases had reached to 10,000 on 22<sup>nd</sup> of April but the most startling thing was that, in the next 11 days more 10,000 cases were confirmed by the authorities. The numbers of confirmed cases were growing fast and the only reason behind this was that people had lack of knowledge and information about virus, so it was not possible to make good strategies and policies for its prevention (Asghar et al, 2020). Ali, Imran, and Khan (2020) together performed a study about the mortality rate by COVID-19 pandemic and stated that during the starting days of the pandemic the mortality rate in the country was estimated to be very high (about 6%). This rate was estimated on the basis of the patients that came to hospitals for treatment, but it was also observed that many people did not go to any hospital or clinic to take medical checkup and their mortality rate was about 2% to 3% approximately. This rate was not added in the government gross mortality rate.

Rasheed, Rizwan, Javed, Sharif & Zaidi, (2020) carried out a research and present the statistics about the confirmed cases, recoveries, and deaths. They also shown us the overall economic loss (i.e. 1.1 Trillion Pakistani Rupees) that Pakistan had faced due to COVID-19 pandemic. Their research shows that the situation was so worsened that there were about 420,294 confirmed cases of the disease out of which 6,523 people had died and only 8,588 were recovered so far as on October 9, 2020. National Institute of Health conducted a survey about province wise reported cases of COVID-19 and publishes a report according to which the most targeted province by this virus is Punjab with 38.11 % cases out of total. The share of province Sindh, KPK and Balochistan was around 35.27%, 15.74%, and 6.83% respectively. Despite

these statistics if we talk about the deaths percentages then the share of Punjab is less (30.9%) than KPK (35.76%) but more than Sindh (28.31%) (National Institute of Health, 2020).

According to IMF, the economic status of Pakistan before pandemic was already not very good. The GDP of Pakistan was recorded to be 2.4% by IMF and the inflation rate was also observed to be very high before the breakout of COVID-19 (IMF, 2019). Furthermore, World Bank also claimed that the Pakistani economy had been facing many economic problems for many past years that were related to trade and budget deficit i.e. twin deficit. But due to the COVID-19 breakout different measures were taken to prevent its spreading that had negative impact on the business and economy of the country. The GDP of the country was recorded to be declined by 0.4 % and it was in negative numbers at the end of the FY 2020 (World Bank, 2020).

UNCTAD publishes a report that shows the repercussion effect of Chinese economy on Pakistan. According to this report, when the economy of China was disturbed, it had repercussion effect on Pakistani economy i.e. Pakistani economy also vacillates and textile and apparels sector which is one of the largest sector of Pakistani economy faced a financial loss of about 44 Million US\$ (UNCTAD, 2020). UNCTAD further stated that many foreign countries particularly European countries who had given different consignments to Pakistani exporter firms asked them to stop manufacturing goods and cancel shipments due to which a great financial loss and lower net exports of Pakistan had been expected. Major portion of population of Pakistan (about one-third) was already living below poverty line as narrated by UNCTAD. Due to COVID-19 breakout many strong economies strongly vacillated and at the same time due to globalization all the economies were inter-related to each other that is why their vacillation had spillover effect on Pakistan which ultimately results in increasing poverty rate approximately by 40% till June 2020 (UNCTAD, 2020).

Waheed, Salman, Sarwar and Khan (2020) conducted research by using quantile coefficients to check the effect of COVID-19 on stock market and showed us that there exists a direct relationship between stock market (KSE) and COVID-19 spreading. They reported that as the COVID-19 cases were started growing the stock market also started declining and the trading in the KSE had stopped in March because an immediate decline in (KSE) 100 index. When the cases were increasing rapidly the investors started withdrawing their investments from stock market and the foreign volume of investment which was calculated to be 3.5 billion dollars in the last couple of years were withdrawing by investors and around 2 billion dollars investments in KSE were withdrawn by the investors in just two weeks. They also observed a great downfall in the 100-index of KSE that was not witnessed in the last five-year history of KSE. Kursheed and Khan carried out a study on COVID-19 related impacts on GDP and electricity consumption and reveals that the impact of the pandemic will not vanish in 2020 but they will continue till some future years. It is estimated by the researchers that COVID-19 has long term effects on the economy and the GDP growth will lessen by about 1.32% in FY 2021 and the affects will continue for next four years with an average decline of 1.25%. Furthermore, they also narrated that due to reduction in electricity consumption, its demand

decreased causes a financial loss of 23,458.3 US Dollars to the GDP (Khursheed and Khan, 2020).

### **3. METHODOLOGY**

#### **3.1. Introduction**

The main accentuation of this study is to analyze and judge the stringent effects of Covid-19 pandemic and lockdown phases during pandemic on the overall economic condition of Pakistan. The study also reveals that how exacerbation in the pandemic causes downfall in the economy. We analyze all these effects by ruminating the key economic indicators during the pandemic and lockdown phases.

#### **3.2. Research Approach**

In our study, we use qualitative as well as quantitative approaches. The qualitative approach focuses on the literatures and facts that were elaborated in the studied literatures and did not include any statistical tool and we analyze all the key points of different literatures, reports, web sources to estimate the impact of Covid-19 pandemic on the Pakistani economy, whereas; on the other hand the quantitative approach focuses on the collection of quantitative data from reliable sources and for the analysis of the collected data we have used different statistical tools and then conclude results accordingly. The result of statistical techniques tells us the quantitative facts that are helpful for us in deriving the final conclusions and recommendations of our study.

#### **3.3. Research Purpose**

The basic purpose of this study is to investigate the effect of Covid-19 on the economic growth during the period of Covid-19 in Pakistan. The study tells us that whether the economy of Pakistan was affected by Covid-19 and lockdown measures or not? And if effected then how much the economy was affected? The study also tells that whether the key economic indicators that were used in this study are helpful in investigating the economic growth or we have to use other independent variables for this kind of investigation. This study is also meaningful for the researchers and scholars who will study related topics. By having this study, it is possible for us to give recommendations and suggestions regarding the pandemic affects and future economic forecasting.

#### **3.4. Research Design**

In research design, there are two ways through which we performed the research and analyzed the data, figures, and facts. We used descriptive analysis to understand that which economic indicators was showing negative results during pandemic as compared to fiscal year 2019 (before pandemic situation) and which one was showing positive results. So, by having analysis in this way we can easily judge that whether a particular economic indicator was affected by the Covid-19 pandemic and lockdown measures or not and if anyone was affected

than how severely it was affected. Secondly, we analyzed the relationship between the economic growth during a particular fiscal year and the key economic indicators by using correlation and regression analysis tests.

### **3.5. Sample Selection and Data Collection**

As the Covid-19 pandemic starts spreading from December 2019 in China's Wuhan and came in Pakistan in between February and March but the Covid-19 pandemic starts effecting Pakistani economy from December 2019 because Pakistan has an international border with China where many trade activities were being performed and secondly the economy of Pakistan is directly linked with the economy of China because of CPEC and many other MoU's that were signed between both countries. Thus, considering all these facts we selected our sample from December 2019 to April 2021 because the aim of the paper is the estimate the overall effect of pandemic on the Pakistani economy, so it is better to select the sample from the starting phase of Covid-19 pandemic to the current period. The major economic indicators are very helpful in determining the economic condition of any country (Asghar, Batool, Farooq and Rehman, 2020) so in this case we also select the sampled data of key economic indicators from December 2019 to April 2021 to check the impact of pandemic on economy.

We have collected secondary data in this research and use key economic indicators as our variables. We have spent two weeks in data collection. The data gathered from the starting phase of covid-19 i.e from 2019 to April 2021 from many agencies including State Bank of Pakistan, International Monetary Fund (IMF), World Bank, Statista, Statistical Bureau of Pakistan, Pakistan Stock Exchange (PSX) and Dawn. The nature of our data is quantitative because we were to analyze the economic health of Pakistan before Covid-19 pandemic and after Covid-19 pandemic through the economic indicators and these indicators shows results in quantitative form, so we needed quantitative data for this purpose.

### **3.6. Statistical Technique**

In this research we analyze the direct effect of our independent variables i.e. GDP, per capita GDP, GNI, Inflation rate, HDI growth, Un-employment rate, Foreign exchange Reserves and net Exports and on our independent variable i.e economic growth. We use descriptive analysis, correlation analysis and regression analysis techniques in this research and after collection of data from 2019 to 2021, we formulate a spread sheet and arrange our data on that sheet. The software we used for analysis is SPSS. We put our records in SPSS and then run above mentioned statistical tests to investigate whether there is a downfall in the economy, or the economy is growing in a good manner.

### **3.7. Methodological Limitations**

This study is very helpful in estimating the overall economic loss faced by the country due to pandemic and lockdown measures but still there are certain methodological limitations present in it. The data was collected on annually basis because some variables like HDI, GNI, and GDP cannot be computed on monthly basis while on the other hand variables like net

exports, un-employment rate, inflation rate also show statistics on monthly basis that are more reliable, but these were also collected on annually basis for analyzation. Furthermore, the values of HDI, GDP and GNI for the fiscal year 2021 are not real values, as these values will be computed after fiscal year 2021. These are the expected values collected as secondary data from the literature.

### 3.8. Model

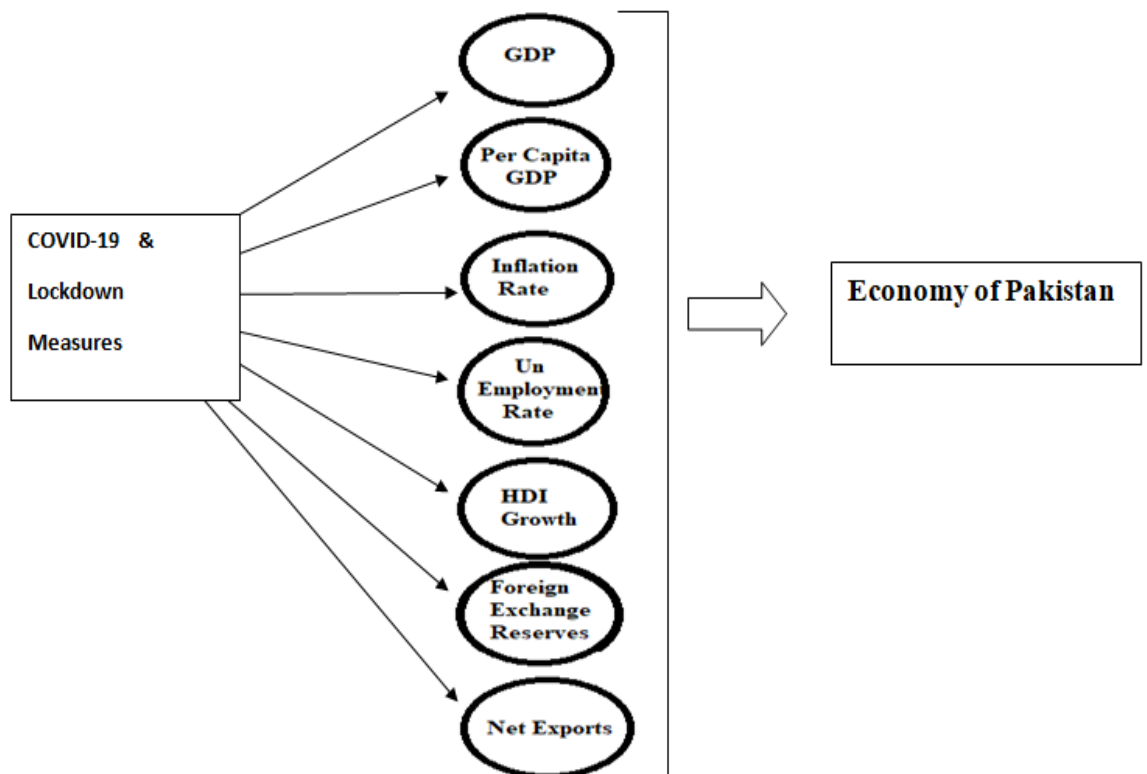


Figure 1. Model

#### Theoretical/Practical Framework

In this study we have collected data of key economic indicators from 2019 to April 2021. We have used GDP, per capita GDP, GNI, un-employment rate, inflation rate, HDI and net exports as our independent variables and economic growth of the country as our dependent variable. We checked the effect of all these key economic indicators on the overall economic growth of the country considering that any change in these economic indicators effects the overall economic growth of the country.

The regression model was formulated as;

$$\text{Economic growth} = \alpha + \sum \beta_i X_{it} \quad (1)$$

Where

$\alpha$  = shows the intercept of the model

$\beta_i$  = presents the coefficients

$X_{it}$  = exhibits the independent variables

The GLS regression model after using various independent variables is:

$$\text{Economic growth}_{it} = \alpha + \beta_1 \text{GDP}_{it} + \beta_2 \text{Per capita GDP}_{it} + \beta_3 \text{GNI}_{it} + \beta_4 \text{Unemployment rate}_{it} + \beta_5 \text{Inflation rate}_{it} + \beta_6 \text{HDI}_{it} + \beta_7 \text{Foreign exchange reserves}_{it} + \beta_8 \text{Net exports}_{it} + \epsilon_{it} \quad (2)$$

**Table 1. Operational Definitions:**

Variables	Measurements
Economic Growth during Covid-19 Period	Economic status (growth or downfall) of Pakistan during the period of Covid-19 in Pakistan.
GDP	The Gross Domestic Product in Billion US Dollars.
Per Capita GDP	Per capital GDP during the year in US \$.
Inflation Rate	Inflation rate in percentage corresponding to previous years.
HDI Growth	It tells us the “Human Development Index” for a particular year.
Un-Employment Rate	It is the Number of labour force employed to the total labour force in percentage.
Foreign Exchange Reserves	Foreign exchange reserves held by the country during a particular year in Million US Dollars.
Net Exports	Total exports minus imports in Million US \$.

#### 4. FINDINGS

Table 2 shows the results of the descriptive analysis. It shows the minimum and maximum values of economic indicators during the covid-19 period and their mean and standard deviation values respectively.

**Table 2. Descriptive Statistics**

Particulars	Minimum	Maximum	Mean	Standard Deviation
Gross Domestic Product of a year in Billion \$	262.80	294.32	278.4400	15.76137
GDP per person in USD	1260.010	1543.000	1362.57000	156.743860
Gross National Income of a year in Trillion USD	1.000	1.039	1.02033	.019553

Inflation rate of a year in %	6.74	10.74	8.7133	2.00053
Unemployment Rate of a Year in %	4.45	9.56	6.3367	2.80500
Human Development Index of a year	.540	.557	.54900	.008544
Foreign Exchange Reserves holding by country in Million USD	15722.60000	22689.80000	19050.3000000	3494.04971201
Net Exports of a year in Billion USD	20.99300	24.25700	22.5953333	1.63280873

#### 4.1. GDP

GDP is considered as one of the best indicators for the judgment of economy of any country. GDP of Pakistan was observed to be decreased from 278.2 billion US \$ in 2019 to 262,8 Billion US \$ in year 2020 which indicates that due to Covid-19 and lock down measures the gross domestic product of the country shows downfall as compared to FY 2019, but as Covid-19 pandemic situation seems better in year 2021 so, the GDP of the country is assumed to be increased, as estimated by researchers. The relation between GDP and economic growth was analyzed by regression analysis for the period of 2019 to 2021 and found that the economic growth was influenced due to the change in the GDP to some extent. The results of regression test show us that the value of R is 0.511 which means there is a nominal relationship between GDP and the economic growth for the fiscal years 2019, 2020 and 2021. However, the value of R square is 0.262 which means that if there is a change in GDP occurs then it will influence the overall economic growth to just 26.2 %. The results further show us that the level of significance for the GDP is .658 which means that our hypothesis i.e “GDP has great influence on the overall economic growth” is not significant at all. Both GDP and economic growth are not correlating in our study.

#### 4.2. Per Capita GDP

The per capita GDP tells us that how much a single individual contributes to the total GDP of the country. As overall GDP decreased in FY 2020 compared to FY 2019 so, in the same manner the per capita GDP also decreased from 1284.7 US \$ in FY 2019 to 1260.01 US \$ in FY 2020 but the per capita GDP is seemed to be increased in year 2021. In our study the per capita GDP and economic growth for the fiscal years 2019, 2020 and 2021 are relating with each other to a very great extent as evident from the value of R in regression test. Furthermore, the value of R square indicates that any change in per capita GDP will affect the economic growth to about 67.9 % but again this hypothesis is not significant as the level of significance for this case is 0.384. Thus, we can say that in our study the hypothesis that “per capita GDP has an influence on the overall economy” is not significant.

### 4.3. Gross National Income (GNI)

Gross national income is also a best indicator for evaluating the overall economic progress of the country during a particular period of time. If we talk about the results of descriptive analysis, then we come to know that the value of GNI in 2019 is 1.039 trillion US \$ which decreases to 1.0120 trillion US \$ in FY2020 and the expected value of GNI is 1.000 trillion US \$ in FY 2021. Thus, we can say when the country was facing Covid-19 pandemic and lockdown phases then at the same time the gross national income generated by the country decreases. So, the GNI of the country was affected very much due to Covid-19 pandemic and lockdown strategy which ultimately became the cause of shrinking of the economy. According to our correlation and regression analysis results both gross national income and economic growth are correlating with each other to a very great extent. The value of R indicates that there is a strong relationship between our dependent variable i.e economic growth and our independent variable i.e gross national income. However, the value of R square indicates that if any change occurs in the value of GNI then it will affect the economic growth to about 99.5 %. Furthermore, we can conclude that our hypothesis that “any change in GNI will affect the overall economy” is correct as the level of significant is .047 which is significant at  $\alpha = 0.005$ .

### 4.4. Inflation Rate

Inflation rate of any country is very useful in predicting the overall economic strength of a country. The descriptive analysis shows us that due to Covid-19 pandemic and lockdown measures the inflation rate of the country jumps from 6.74 in 2019 to 10.74 in FY2020 and 8.66% in 2021 till April, it means that with the increase in the inflation rate the economic condition of the country vacillates. However, correlation and regression analysis show us that both variables i.e economic growth and inflation rate correlates with each other to a very little extent as evident from the value of R i.e .480 while the value of R square shows that any change in the value of inflation rate will affect the overall economic growth to just 23 %. At the same time this hypothesis is not significant as the level of significance is 0.681.

### 4.5. Unemployment Rate

The unemployment rate tells us the number of people unemployed from the total number of people of the labour force in any country. The descriptive analysis shows us that the unemployment rate jumps from 4.45 in 2019 before Covid-19 pandemic to 9.56 in FY2020 which means that due to Covid-19 pandemic and lockdown measures many people had faced unemployment. The expected un-employment rate for the FY2021 is about 5% which is also greater than the rate of FY2019. This clearly states that many people were unemployed due to pandemic and that is why they can't generate the minimum income needed for their survival. The regression and correlation analysis shows that both the unemployment rate and economic growth relates very lightly to each other as the value of R for regression test in this case is .098 which is very low similarly the value of R square shows us that any change in the value of unemployment rate will affect the economic growth to just 10 % and at the same time the value of significant level is very high i.e 0.937 which indicates that the hypothesis that



“unemployment rate arise during Covid-19 pandemic affects the economic growth” is not significant.

#### **4.6. Human Development Index**

The value of human development index tells us about the economic development in any country or region. The index for the year 2021 was unknown at the time of research but it was estimated using previous indexes. The index was also estimated by considering the Covid-19 situation in the year 2020 thus, the estimate was made according to FY 2020 index and covid-19 situation in FY 2020. After having the descriptive analysis results from the estimated data, we can say that the value of Human Development Index increases from .54 to .557 while if we talk about the mean index during the pandemic years then it is .549 which is also greater than FY 2019 index thus, it is clear that Covid-19 pandemic did not affect the value of HDI as much. However, the regression analysis and correlation analysis show us that the value of R is .410 which means both the variables relates to each other to very small extent similarly the value of R square is .168 which means that if any change occurs in the value of HDI then it will affect the overall status of economy of the country to just 16.8 %. The results also show us that this hypothesis is no significant at all as the significant level is 0.731.

#### **4.7. Foreign Exchange Reserves**

The financial strength of a country and its economic status can be judged through the foreign exchange reserves held by that country. Foreign exchange reserves are also very important for any nation because it is one of the major key economic indicators that tell how strong or weak a particular economy is? In our study the foreign exchange reserves of the Pakistan increases from 15722.60 million US \$ in year 2019 before Covid-19 to 22689.80 million US \$ in year 2021 during Covid-19 pandemic which indicates that the overall economic condition of the country was not affected very much by this pandemic. The regression analysis also shows us that there is strong relationship between both variables i.e economy and foreign exchange reserves as evident from the value of R i.e .9997. However, the value of R square shows us that if any change occurs in the value of foreign exchange reserves, then it will affect the overall economy to about 99.4%, moreover, this hypothesis is also significant at  $\alpha = 0.005$ .

#### **4.8. Net Exports**

The economic status of a country can also be predicted by its net exports. In our research we analyzed the net exports and found that net exports of the country before Covid-19 pandemic is about 24.25 Billion US \$ in 2019, however, the worth of net exports of the country decreases and falls to 22.536 Billion US \$ in FY 2020 and further reduces to 20.99 Billion US \$ in year 2021 till April which indicates that Covid-19 pandemic has shrunk the net exports to a very great extent which ultimately shrunk the economy of Pakistan. The descriptive analysis shows us that the mean net exports of the country from FY2019 to 2021 was 22.5954 billion US \$ which is less than the net exports of FY 2019, that is also the indication of shrinking of the economy due to downfall in the net exports. The regression analysis in this case shows that the

value of R is 1.00 which means net exports and economy are totally relating to each other however if any change occurs in the values of net exports, then it will affect the economy to about 99.8% as evident from the value of R square. This hypothesis is significant at  $\alpha=0.002$  or 2%.

### **Qualitative Findings**

The discussed and studied literature shows us that the Covid-19 pandemic had imposed serious effects on the economic growth and economic development of the country. Almost all the sectors of the economy were vacillated due to pandemic. Many economic sectors were analyzed in the study and found that the overall economy of Pakistan was becoming weak in fiscal year 2020 as compared to fiscal year 2019 and the only reason for this is that due to pandemic the government of Pakistan had imposed lockdown in the country due to which the operations in almost all the economic sectors had stopped for the lockdown phase. It was also found that the year 2020 was most affected from the pandemic as the pandemic was on peak in year 2020 but as the situation was seemed to be better in year 2021, the economic health of the country was also observed better in April 2021 than April 2020. It was observed that when the business operations were stopped many people became unemployed due to which they did not able to generate the minimum income needed for their survival and at the same time the inflation rate of the country was also on its peak as net exports of the country was decreased and GNI was also observed to be less than previous couple of years therefore many people were found under the poverty line and this qualitatively proved that GDP of the country was affected negatively due to Covid-19. Thus, we can conclude that if GDP and exports were found decreased whereas un-employment rate and inflation rate were found increased from this discussion then it is obvious that the economic growth and economic development of the country was contracted.

### **5. DISCUSSION AND CONCLUSION**

The Covid-19 pandemic situation urged the governments of different countries that they should imposed lockdowns in their countries. Pakistan also faced serious issues related to the spreading of the pandemic that is why the Pakistani government also decided to impose country wide lockdown. Due to this initiative where the spreading of disease was found to be controlled there the economic issues were also generating. The services sector was much affected as people who used to provide different kinds of services were remained at their homes due to lock down and did not contribute to the GDP and GNI of the country for the lockdown period this proved that the un-employment in the country increases, while our results of descriptive analysis also shows us that the un-employment rate increases in the country. The exports of the country were also seemed to be affected by the pandemic as the UNCTAD report shows different losses that Pakistani economy had faced due to pandemic and lockdown and many of the losses were related to the exports of the country. It was found that the text tile and apparels sector that was one of the major area of exports shows great downfall in the exports during Covid-19 as the operations of industries relating to this sector were stopped due to lockdown and that's why the exports of the country falls while on the other hand Pakistan was not in that condition in which

it can exempt any of its imported item so the net exports of the country falls and at the same time the GDP falls because exports were decreasing due to stopped operations so, where the business operations were halted there it is not possible to produce anything that's why contribution towards GDP was nothing thus, it affected the overall economy of the country. Furthermore, the study also reveals that the inflation rate of the country arises during the days of pandemic so, where the un-employment arises, GDP falls, and people were not able to generate minimum income required for their survival there if inflation rate also increases then it pushes thousands of people under the poverty line. In that worst situation where many people were under the poverty line there the economic condition of the country was also affected very much. As the key economic indicators that were studied and analyzed shows that the economy which is also not very good in 2019 was vacillated much in 2020 due to the Covid-19 pandemic situation and lockdown measures but as the condition seemed better in the first quarter of FY 2021 in which many people were successfully vaccinated and number of Covid cases were also decreasing that's why the economy was also stabilizing and according to the statistics of the economic indicators like GDP, GNI, foreign exchange reserves, un-employment rate, inflation rate and net exports the economic health of the country was improving greatly as compared to fiscal year 2020 in which pandemic was on its peak.

The study completely aimed to explore the effects of Covid-19 pandemic on the economy of the country. This study completely describes the effects of pandemic and the strategies used by the government for the prevention of its spreading on the overall economy of the Pakistan by analyzing the key economic indicators. After having this research, it is suggested that the government should focuses on the projects in which loans and financial help schemes will be introduced for the entrepreneurs so that with this initiative the economy which was contracted by the pandemic will grow effectively and the country will be moving towards the economic development. The government authorities related to IT department should think about the self-employment plans for the youth so that by having necessary training the youth of the country will be self-employed and thus, the un-employment rate will be decreased and the GNI contribution from youth will increase, and the economy will be flourished. Furthermore, the government should prepare the country for the future natural disasters like this pandemic so if any disaster will be faced by the economy in the future, then the country will be well-prepared and necessary precautionary measures will be taken but considering that those measures will not affect the economy, as during this pandemic the lockdown measure had affected the economy very much.

During this research it was found that the people of Pakistan has faced frictional un-employment first when the government has imposed lockdown and restrict the business operations but as time passes this frictional un-employment was converted into cyclical – unemployment due to country level depression. Due to the un-employment people did not earn minimum income to live and survive and at the same time the GDP of the country was depressing as production units were closed due to lockdown that is the major reason of increasing inflation rate in the country. Due to all these facts the overall economy was affected. Furthermore, this study also reveals that which variable affects the economic growth badly and

which variable had insignificant effect on the economic growth. This knowledge is the addition in the field, but further research can also be made in this literature.

### **Theoretical/Practical Implications**

In this study we have estimated the impact of pandemic on the economy of the country and found that many measures were taken against the Covid-19 pandemic that are helpful in controlling the pandemic, but these are at the same time affects the businesses and the economy. This study clearly tells the facts and figures about the economic losses and spreading of pandemic in Pakistan. Thus, by having all these facts and figures we can easily judge that the loss due to pandemic is very big and it is also easy for us to estimate the total loss faced by the nation's economy. All these findings can be used in formulating economic policies for keeping the economy stable after covid-19. The study also suggests that the ministry of the country should be prepared for the future pandemics and disasters so that in future is we are well prepared for bearing any pandemic like this then in that case our economic will not vacillates.

### **Limitations**

Besides theoretical and practical implications the study has some limitations like the sampled data analyzed in this study was not enough to judge the exact economic loss of the country. This study reveals only the impact of pandemic on the economic growth and did not tell much about the economic development. Thus, we cannot predict the economic development of Pakistan during the covid-19 period.

### **Future Directions**

The study tells us about the economic loss during Covid-19 period, but it does not predict the future loss that will be raised due to covid-19. Thus, researchers can perform research on determining the economic loss in upcoming futures years due to Covid-19 pandemic and lockdown measures.

### **REFERENCES**

- Ali, M., Imran, M. and Khan, A. (2020). Analysis and prediction of COVID-19 outbreak in Pakistan. *Journal of Biological Dynamics*, 14(1), 730-747.
- Asghar, N., Batool, M., Farooq, F. and Hafeez-ur-Rehman (2020). COVID-19 Pandemic and Pakistan Economy: A preliminary survey. *Review of Economic and Development studies*, 6(2), 447-459.
- Asian Development Bank (2020). Impact of COVID-19 could reach 8.8 trillion globally. Available at Asian Development Bank <https://www.adb.org/news/covid-19-economic-impact-could-reach-8-8-trillion-globally-new-adb-report> (Accessed on 23<sup>rd</sup> February 2021 at 12:00).
- Fernandes, N. (2020). Economics effects of Corona Virus breakout (COVID-19) on the World Economy. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3557504>

- Freedman, L. (2020). Strategy for a Pandemic: The UK and Covid-19. *Survival*, 62 (3), 25-76.
- Ilyas, N., Azuine, R.E. and Tamiz, A. (2020). COVID-19 Pandemic in Pakistan. *International Journal of Translational Medical Research and Public Health*, 4(1), 37-49.
- International Labour Organization (2020). ILO Monitor.COVID-19 and the world of work.7ed. Available at ILO [https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms\\_767028.pdf](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf) (Accessed on 23rd February 2021 at 1:30)
- International Monetary Fund (2020). World Economic outlook. Available at <https://www.imf.org/en/publications/WEO?Issues>. (Accessed on 27 February 2021 at 2 p.m)
- Kalogiannidis, S., Chatzitheodoridis, F., and Kontsas, S. (2020). An electronic discussion of the effects of COVID-19 pandemic on the world economy during the first stage of the spread. *International Research of Financial Research*, 11(6), 137-153.
- Kursheed, A. and Khan, K. (2020). How COVID-19 shock will drive the economy and climate? A data-driven approach to model and forecast. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(6), 2948-2958.
- May, B. (2020). World economic prospects monthly, *Economic Outlook*, 44(2), 1-33
- Mishra, N.K. (2020). Social Distancing as social engineering and health management: Applied ethics perspective to global management and strategic leadership. *Research in Globalization*, 2(32), 1-7.
- National Institute of Health (2021). Corona Virus Province Wise Cases. Available at <https://www.nih.org.pk/novel-coronavirus-2019-ncov/>. (Accessed on February 2021 at 2:00 p.m.)
- Rasheed, R., Rizwan, A., Javed, H., Sharif, F. and Zaidi, A. (2020). Socio-economic and environmental impacts of COVID-19 pandemic in Pakistan-an integrated analysis. *Environmental Science and Pollution Research*, 6,1-18. doi: 10.1007/s11356-020-12-70-7. PMID: 33410007; PMCID: PMC7787403
- Shafī, M., Liu, J. and Ren, W. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on micro, small and medium-sized enterprises operating in Pakistan. *Research in Globalization*, 2 (80), 1-14.
- Usman, M., Ali, Y., Riaz, A. and Zubair, A. (2020). Economic perspective of coronavirus (COVID-19). *Journal of Public Affairs*, 20(4), e2252. <https://doi.org/10.1002/pa.2252>.
- United Nation Conference on Trade and Development (2020). Trade and Development report update. Available at UNCTAD <https://unctad.org/system/files/official-documents/gdstdr2019covid2en.pdf> (Accessed on 23rd 2021 at 1:00 p.m.)
- United Nations Conference on Trade and Development (2020). Trade and development report update. Available at UNTAD [https://unctad.org/system/files/official-documents/gds\\_tdr2019\\_covid2\\_en.pdf](https://unctad.org/system/files/official-documents/gds_tdr2019_covid2_en.pdf) (Accessed on 23rd February 2021 at 1:00 p.m.)

- World Bank (2020). World Bank National Accounts Data Available at World Bank [https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=PK&most\\_recent\\_year\\_desc=true](https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=PK&most_recent_year_desc=true) (Accessed on 22nd February at 2:00 p.m.)
- World Bank (2020). COVID-19 Overview. Available at World Bank <https://www.worldbank.org/en/country/pakistan/overview> (Accessed on 23rd February at 4:00 p.m.)
- World Bank (2020). COVID-19 Overview. Available at World Bank <https://www.worldbank.org/en/country/pakistan/overview> (Accessed on 23rd February at 4:30 p.m.)
- Waheed, R., Sarwar, S., Sarwar, S. and Khan, M.K. (2020). The Impact of COVID-19 on Karachi Stock Exchange: Quantile-on-Quantile approach using secondary and predicted data, *Journal of Public Affairs*, 20(4), e2290. <https://doi.org/10.1002/pa.2290>
- World Health Organization (2020). Updates on corona virus disease. Available at World Health Organization <https://www.who.int/emergencies/disease/novel-corona-virus-2019/events-as-they-happen> (Accessed on 22<sup>nd</sup> February 2021 at 4:00 p.m.)



ISSN: 2791-6987 | Vol: 1 | Issue: 2 | pp. 49-65

Article ID: UTISGAD-08-2021-5357.V3

Article Type: Research Article

Received: 10.11.2021

Accepted: 16.12.2021

Checked by iThenticate | Copyright © SITSO

## DENİZLERDE LİMAN EKONOMİSİ, YÖNETİMİ VE POLİTİKASI

### *PORT ECONOMY, MANAGEMENT AND POLICY ON THE SEA*

Rahmi İNCEKARA<sup>1</sup>

#### ÖZET

Küresel ölçekte, ülkelerin kalkınma politikalarındaki en önemli maddelerden birisi olan denizciliğin, yeni ticaret yolları düşünceleri ve enerji keşifleriyle değerini daha da fazla arttırdığı gözlemlenmektedir. Hem ticaret ve taşımacılık hem de denizler altındaki enerji keşiflerinin ortaya çıkartılmasında tedarik zincirleri, liman hizmetleri, altyapı ve güncel teknolojik kapasite gibi unsurlar, ülkelerin ortaya koyacağı proaktif güç ile daha fazla önem taşımaktadır. Küreselleşme ve keşiflerin getirdiği yeni ekonomik yöntemler, ülkeler için yeni fırsatlar anlamı taşımaktadır. Bu noktada, yapılan teknik yenilik, tedarik zincirleri, taşımacılık sistemleri ve yeni limancılık anlayışı, küreselleşmeye olan entegrasyon ile daha işlevsel hale getirilerek, ekonomi içindeki deniz taşımacılığının değerine değer katmıştır. Bu çalışmada, denizlerin ve deniz taşımacılığının tedarik zinciri, taşımacılık, hizmet ve altyapı kapasitesi, liman endüstrisinde yapılması gerekenler, stratejiler ve entegrasyon konuları çeşitli başlıklarla değerlendirilerek, ülkeler açısından denizciliğin savaşlardan ziyade ticarete ne kadar önemli olduğu konusunu ‘Limancılık ve Liman Ekonomisi’ anlayışı ile vurgulamaya çalışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Taşımacılık Ekonomisi, Uluslararası Ticaret, Makroekonomi

**JEL Kodları:** R40, F10, E00

#### ABSTRACT

On a global scale, it is observed that maritime, which is one of the most important items in the development policies of countries, increases its value even more with the ideas of new trade routes and energy discoveries. Elements such as supply chains, port services, infrastructure and up-to-date technological capacity are more important with the proactive power that countries will reveal, both in trade and transportation and in uncovering energy discoveries under the sea. New economic methods brought by globalization and discoveries

<sup>1</sup> Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Kent Üniversitesi / İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, rahmi.incekara@kent.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8052-9315.

mean new opportunities for countries. At this point, the technical innovation, supply chains, transportation systems and new port management approach have been made more functional with the integration to globalization, adding value to the value of maritime transportation in the economy. In this study, by evaluating the supply chain, transportation, service and infrastructure capacity of the seas and maritime transport, what needs to be done in the port industry, strategies and integration issues, it is aimed to emphasize the importance of maritime in trade rather than wars with the understanding of 'Port Management and Port Economy'. has been studied.

**Keywords:** Transportation Economics, International Trade, Macroeconomics

**JEL Codes:** R40, F10, E00

## 1. GİRİŞ

Liman endüstrisindeki değişimin temel itici güçlerinden biri, küreselleşme ve arz odaklı ekonomilerden talebe dayalı ekonomilere yapısal geçişten kaynaklanmaktadır. Arz güdümlü ekonomi, standart ürünlerin üretimi, standardizasyonu ve toplu tüketimindeki ölçek ekonomilerine dayanmaktadır. Bu yaklaşım, ölçek ekonomileriyle bağlantılı verimlilik artışlarının yapısal sınırlarını karşılaması ve artan bireysellik tüketim kalıplarına yansımaya başlamasıyla incelenmektedir. Piyasaların arz tarafındaki küresel üretim ağları ile birlikte daha talebe dayalı bir ekonomik sisteme geçiş söz konusu olmuştur.

Çok uluslu işletmeler (MNE), küreselleşmenin temel itici güçleridir. Çok sayıda üretim tesisi, dağıtım merkezi ve satış noktasının mülkiyeti ve yönetimi gibi sermaye yoğun faaliyetlerden çok daha az sermaye yoğun olan ve daha çok güçlü bir faaliyet geliştirmeye odaklanan başka bir faaliyet türüne doğru bir geçiş gerçekleşmiştir.

Markalaşma, çokuluslu şirketlerin yeni iş modelinde anahtar bir kavram oluşturmaktadır. Bu durum, müşterilere ve ürün yeniliğine güçlü bir şekilde odaklanmayı içerirken, üretimin de bir tedarikçi ağına taşınmasını ifade etmektedir. Çok uluslu şirketler sınırlı sayıda lojistik tedarikçisiyle ortak bir şekilde uzun vadeli ilişkiler geliştirmektedir. Bu nedenle, çok sayıda çok uluslu şirket, küresel ölçekte esnek çok firmalı organizasyon yapılarını benimsemiştir.

Dünyanın en büyük çokuluslu şirketlerinin çoğu küresel olarak dağıtık girdilerden oluşan kapsamlı ağları yönetmektedir. Küresel kaynak kullanımı, dünya ticaretinin önemli bir itici gücüdür. Bununla birlikte, değer zincirinin müşteri ucunda, dünyanın en büyük çok uluslu şirketlerinden çok azı, dünya çapında dış pazarlarda geniş ve derin bir penetrasyona sahip olma anlamında küresel olarak faaliyet göstermektedir. Bunun yerine, bölgesel olarak pazar kapsamının genişliğine ve derinliğine dayalı, satışlarının çoğu 'üçlü' ev ayağında, yani Kuzey Amerika, Avrupa Birliği veya Asya'da yer almaktadır. Satışların daha az geniş coğrafi dağılımına (müşteri tarafı) karşı kaynak bulma ve üretimin (arka uç) geniş coğrafi dağılımı ticaret modellerinde, tedarik zinciri yönetimi ihtiyaçlarında ve nakliye gereksinimlerinde yansıtılmaktadır.



Bu çalışmada, limanlar ve tedarik zinciri, maliyet liderliği, farklılaşma stratejileri, 3PL lojistik faaliyetleri, lojistik sektöründe fonksiyonel entegrasyon konuları detaylı ve çeşitli alt başlıklarla incelenmektedir.

## 2. LİTERATÜR TARAMASI

Liman ekonomisi, yönetimi ve politikası kavramları denizcilik ekonomisi açısından oldukça önemli bir konudur. Bilim insanları, araştırmacılar ve konunun uzmanları liman ekonomisi, yönetimi, politikası, entegrasyon ve sektör analizleri noktasında, oyun teorisi, ekonometrik modelleme ve yöneylem araştırmasıyla analiz edilmiştir.

Fraunhofer CML (2016) çalışmasında liman yönetimi, işbölümü, ve entegrasyonu ile alt-üst yapıların etkinliği, yatırıma yönelik ihtiyaçların azalması, verimli ve etkin taşıma, trafik yoğunluğunun azalması, personel giderleri ve maliyetlerin düşmesi gibi avantajlar ele alınmıştır. Wang ve Ducruet (2015) çalışmasında, Çin limanlarında uygulanan liman entegrasyonu kavramını geçici yollar doğrultusunda, uzamsal modellemeler yoluyla incelemiştir. Çalışmada, liman entegrasyonu sağlayan aktörlerin, stratejik birleşme odaklı, pazar odaklı, hükümet odaklı ve hükümet/pazar odaklı bir modelle analizi yapılmıştır.

Mohamed-Chérif ve Ducruet (2016) çalışmasında liman yönetiminin ve stratejisinin, geniş bölgesel entegrasyon çerçevesi içerisinde bulunmasını ifade etmektedir. Bu çalışmada, Tunus, Fas, Cezayir gibi ülkelerin, denizyolu bağlantılarını konu edinen bölgesel işbirliklerinin gerçekleştirilmesi incelenmiştir. Song vd. (2015) çalışmasında, değişen piyasa ortamına ayak uydurabilmek için Zeebrugge, Antwerp, Ostend, Ghent gibi limanlarda gerçekleştirilen rekabet stratejileri, yük hacimleri ve liman büyüklükleri araştırılmıştır.

Wang ve Pallis (2014) çalışmasında bir liman yönetimindeki işbölümü, işbirliği, entegrasyon süreci ve mevcut limanın verimliliği, paydaşlarla ortak amaç doğrultusunda hareket edilmesini gerektirmektedir. Liman işletmelerinin kârına yönelik olarak farklı faktörlerin de bu sürece entegre olması şarttır. Langen vd. (2007) çalışmasında çeşitli limanların yönetim, strateji ve işbirliği sürecini incelemiştir. Valencia, Anvers gibi limanlarının liman yönetimi, işbirliği ve stratejik entegrasyon süreçleri, limandaki kaza sayısı, limanların pazar payı, özel yatırımlar, ulaştırma modellerinin dağılımı gibi konular detaylıca açıklanmıştır.

## 3. LİMANLAR VE DENİZCİLİK TEDARİK ZİNCİRLERİ

Limanlar, küresel tedarik zincirleri ve küresel üretim ağları içinde platformlar olarak işlev görmektedir. Bu tedarik zincirleri içerisindeki limanlar; küresel ticaret kalıplarındaki, tüketici tercihlerindeki, tedarik zinciri yönetimindeki ve bilgi teknolojisindeki ilerlemelerle birlikte düşünüldüğünde oldukça dinamik bir süreci ifade etmektedir.

Tedarik Zinciri Yönetimi (SCM), kullanıcılara veya müşterilere bitmiş bir ürün sunan karmaşık bir faaliyet ağının koordinasyonu ve yönetimidir. Süreç, hammaddelerin ve parçaların tedarik edilmesini, ürünlerin imalatını ve montajını, depolamayı, sipariş girişini ve takibini,

çeşitli kanallar aracılığıyla dağıtımını ve son olarak müşteriye teslimini içermektedir (Arvis vd., 2012).

Limanlar, küresel tedarik zincirleri ile bölgesel üretim ve tüketim pazarları arasındaki etkileşimi destekledikleri için tedarik zincirlerinde bir bağlantı noktasıdır. Küresel tedarik zincirleri giderek karmaşık bir hale gelmiştir. Bu karmaşıklık, lojistik sektörüne maliyetlerini, performanslarını ve kesintilere karşı dayanıklılıklarını eşzamanlı olarak iyileştirmeleri için baskı yapmaktadır. Değer yaratan lojistik hizmetler, bir düşüş yaşasa da yalnızca küçük bir marj oluşturarak temel hizmetleri yerine getirebilmektedir. Bu durum özellikle fiziksel katma değer için de geçerlidir. Tedarik zincirleri içinde şirketler; dış tedarikçilerle, iç departmanlarla, dış distribütörlerle ve müşterilerle etkileşim halindedir. Bir tedarik zincirinin başarılı yönetimi, müşteri beklentileri, küreselleşme, teknolojik yenilikler, hükümet düzenlemeleri, rekabet ve sürdürülebilirlik endişelerinden etkilenmektedir.

### 3.1. Müşteri Beklentileri

SCM modelleri, küreselleşme ve yeni pazarlara genişleme, ürün ve pazar bölümlendirmesine yanıt olarak kitlesel özelleştirme, yalın üretim uygulamaları ve maliyetlerdeki değişiklikler gibi etkiler ve faktörler nedeniyle sürekli olarak gelişmektedir. Müşterilerin hizmet beklentileri, daha yüksek esneklik, güvenilirlik ve hassasiyet için bir itkiye doğru ilerlemektedir. Pek çok sektörde ürün yeniliği, önemli bir rekabet faktörü haline gelmiştir. Bu durum, şirketleri yeni ürün ve teknolojileri kullanarak, ürünü ilk olarak piyasaya sürmek için rekabet etmeye yöneltmektedir. Ortalama ürün yaşam döngüleri ve teslim süresi gibi tedarik zinciri döngüleri azalmıştır. Bu beklentiler, Dünya Bankası tarafından geliştirilen Lojistik Performans Endeksi gibi bir dizi gösterge aracılığıyla değerlendirilebilmektedir (Tan,2003:124).

Sevk edilecek ürün sayısı ve sevkiyat sıklığı artarken, parti büyüklükleri küçülmektedir. Mümkün olan en düşük maliyetle, yüksek teslimat güvenilirliğiyle maksimum hızda teslim edilen "sipariş üzerine üretim" veya "özelleştirilmiş" ürünler için müşteriden artan bir talep bulunmaktadır. Maliyetler müşteri memnuniyetinde önemli bir faktör olmaya devam ederken, güvenilirlikle ilgili faktörler merkezi hale gelmektedir. Odak noktası, tedarik zinciri mükemmelliği ve verimli müşteri hizmetidir.

Lojistik şirketleri, işgücünü sürdürmek için yeterli yeteneği işe almaya ve verimliliklerini artırmak için sürekli eğitim vermeye çalışmaktadır. Lojistik de dâhil olmak üzere toplumun tüm kesimlerinin dijitalleşmesi düşünüldüğünde, yeni beceri setlerine duyulan ihtiyacı daha da artıracaktır. Hedeflenen işgücü daha yüksek profilli diğer sektörler tarafından da çekilebilmektedir. Liman ve lojistik sektörleri, kalifiye elamanları istihdam etmek için rekabet etmekte zorlanmaktadır (Mangan vd., 2020).

### 3.2. Teknik Yenilik

Farklı gelişmişlik düzeyine sahip olan ülkeleri göz önünde bulundurduğumuzda teknoloji üretemeyip, transferini yapabilen ülkelerin, diğer ülkelere nazaran üstünlük

kaybettiğini görmek mümkündür. Gelişmekte olan ülkelerin teknolojide pazarlık gücünü yitirerek ve kısıtlayıcı hükümleri kabullenmesi söz konusudur. Teknoloji transferi kabul eden ülkenin, transferin gerçekleştiren ülkeye tâbi olmasını zorunlu kılmaktadır. Teknolojinin tamamını değil parça parça satılması bu tabiiyetin sürmesine neden olmaktadır (Şahin, 2021: 146-159).

Uyarlama ve standardizasyon yoluyla tedarik zincirlerinin düzenine örnek olarak; ‘‘tak ve çalıştır’’ tedarik zincirleri veri analizi ve kavramları görüş derivasyonlarda kullanılarak yapılan gelişmeler örnek olarak verilmektedir. Bunlar, segment veya pazar ihtiyaçlarına göre uyarlanmış, standartlaştırılmış, kanıtlanmış süreçlerle zenginleştirilmiş, kolayca kopyalanabilir çözümlerden oluşan ince ayarlanmış, çevik tedarik zincirleridir.

Bu tedarik zincirlerinin, müşteriler, pazarlar ve kârlılık etrafında akıllı, veriye dayalı karar destek sistemlerini içeren dijitalleştirme ile desteklenmesi gerekmektedir. Odak noktası, temiz ulaşım biçimlerinin nakliyatçıların maliyet ve verimlilik performans göstergelerine ilişkin beklentilerini karşılayacağı daha yerel ve sürdürülebilir tedarik ağları üzerinde olacaktır. Malların ekonomik, çevresel ve sürdürülebilir bir şekilde taşınması gerekmektedir. Bu kapsamda göndericiler, fiziksel ve veri süreçleri arasında daha büyük bir yakınlaşma elde edilerek operasyonel mükemmelliğin desteklendiği hizmet sağlayıcılardan bir düzenleme işlevi bekleyeceklerdir. Ertelenen ve eklemeli üretim (3B baskı) mevcut iş modellerine meydan okuyacaktır. Bu eğilim, nakliye ve lojistik taleplerini etkileyecektir. İster yerel fabrikalarda, bağımsız üretim çiftliklerinde, ister üretim hizmetleri sunacak ve bunları nakliye, depolama ve dağıtım hizmetleriyle entegre edecek lojistik hizmet sağlayıcıları için, daha fazla üretimin bölgesel olması muhtemeldir.

### 3.3. Düzenleme ve Rekabet

Maliyetlerin ve enflasyonun artmaya devam ettiği Çin gibi ekonomilerde değişen karşılaştırmalı avantajlar ve Çin'in ihracat üreten bir ekonomiden tüketime dayalı bir ekonomiye geçeceği ‘Çin artı bir’ senaryosu, ülkenin mevcut tedarik zincirlerindeki karmaşıklığı ve zorlukları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Uzak Doğu'daki pazara giriş veya talebe yanıt verme süresi, ithalat vergileri, kalifiye iş gücü, ekosistemlerle sinerji, enerji maliyeti ve otomasyon gibi üretim riskleriyle birleştiğinde bu, daha fazla alt montaj ve üretimin diğer bölgelere taşınması anlamına gelir. Daha kısa, daha sürdürülebilir ve düşük maliyetli tedarik zincirlerine duyulan ihtiyacı karşılamak için nakliye şirketleri ve lojistik hizmet sağlayıcıları arasında daha fazla yatay iş birliği gerekecektir. Bu, esas olarak veri paylaşım protokollerine ilişkin karşılıklı güven ve rekabet gücünün korunmasıyla ilgili olduğu durumlarda, karmaşıklıkları da beraberinde getirecektir (Pienaar, 2004;9).

**a) Lojistik sektöründeki konsolidasyon**, tedarik zincirini giderek daha verimli hale gelen BİT sistemlerini desteklemek için güçlendirecek daha az sayıda şirket ile sonuçlanacaktır. Veri bileşeni, lojistik hizmetler konusunda yeni bir bakış açısına sahip şirketlere dönüşmek için yüksek performanslı ve proaktif hizmet sağlayıcılardan yararlanılacaktır. Taşımacılık, depolama ve çeşitli katma değerli hizmetler gibi artan sayıda geleneksel faaliyetin yanı sıra,

işbirliği platformlarının varlığı, belirli hizmet sağlayıcıları yeni lojistik hizmetler geliştirmeleri için yetkilendirecektir.

**b) Arz güvenliği**, giderek daha önemli hale gelecektir. Tedarik zincirinin esnekliği, yerel siyasi istikrarsızlık, doğal afetler, terör eylemleri vb. nedeniyle giderek artan mevcut tedarik zinciri kesintileriyle başa çıkmada çok önemli bir unsur haline gelmektedir. Tedarik zincirlerinin yerleşik yedekliğe sahip olması gerekecek. Tedarik zincirleri dayanıklılık için tasarlanacaktır. Bu, tedarik zinciri görünürlüğünün artmasına ve tedarik zinciri paydaşları arasında veri paylaşımına neden olacaktır.

**c) Sürdürülebilirlik**, daha katı düzenlemeler ve tüketici davranışı değişiklikleri de dahil olmak üzere toplumdan kaynaklanan çevresel baskılar arttıkça, lojistik için daha yeşil alternatiflerin sistematik kullanımının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu, limanların çalışma şeklini ve bunların nasıl bağlantılı olduğunu etkiler, bu da tedarik zincirlerinin modal değişim ve senkro-modalite lehine yeniden mühendisliği ile ilişkilendirilir. Yeni tedarik zinciri ağlarının geliştirilmesi, sürdürülebilir merkezlerin ve koridorların geliştirilmesiyle ilişkilidir. Şirketler, tedarik ve operasyonlarına sürdürülebilirlik kriterlerini dâhil etmek için iş modellerini uyarlamaktadır. Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi stratejilerinin belirlenmesi yoluyla ilgili tedarik zincirleri de etkilenmektedir (Şahin ve Birdoğan, 2004:488-489).

**d) Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi (GSCM)**, çevresel kaygıları SCM'nin organizasyonlar arası uygulamalarını entegre eden iş modelidir. Çevresel olarak sürdürülebilir seçimlerin SCM uygulamalarına entegre edilmesine yönelik artan bir ihtiyaç olduğu için GSCM, sektörde artan ilgi görmüştür. GSCM'nin artan önemi, iklim değişikliği, bazı yeni yenilenebilir malzeme kaynaklarının kıtlığı, atık bertaraf edilmesi ve gelişmekte olan ekonomilerde artan kirlilik seviyeleri gibi çevresel konularla eşgüdümlü bir şekilde gitmektedir. Tedarik zinciri yönetimine "yeşil" bileşenin eklenmesi, etkisinin ve doğal çevreyle ilişkilerinin ele alınmasını içermektedir. GSCM'nin arkasındaki ana fikir, beş 'R' olarak bilinen bir dizi tedarik zinciri stratejisine odaklanarak çevresel etkilerin azaltılması için çabalamaktır; (çevreye zararlı bir şekilde yapılan) Lojistiğin Azaltılması, Yeniden Kullanım, Geri Dönüşüm, Yeniden Üretim ve çevreye zarar veren lojistiği tersine çevrilmesini içermektedir. GSCM'deki faaliyet alanları arasında ürün tasarımı, süreç tasarımı ve mühendisliği, tedarik ve satın alma, üretim, enerji kullanımı ve karışımı ve lojistik (dağıtım ve nakliye) yer almaktadır (Notteboom ve Neyens, 2017:87).

**e) Döngüsel ekonominin**, başarısının önemli bir kısmı, lojistiğin seyrine bağlıdır. Verimli ve entegre tam döngüsel tedarik zinciri ağları kurmak için gereken şeffaflık bu şekilde mümkün olacaktır. Döngüsel ekonomi fırsatlarını en üst düzeye çıkarmak için tedarik zinciri akışlarını entegre etmenin fiziksel yönünün yanı sıra, tedarik zinciri süreçlerinin uçtan uca entegrasyonu çok önemli da olacaktır. Bu nedenle döngüsel ekonomi, nakliye ve lojistik hizmet sağlayıcıları için yeni fırsatlar sunar ve onları sektör paydaşlarıyla iş birliği yapmaya zorlamaktadır (Notteboom vd., 2020).

**f) Rekabet Gücünün Artırılması,** Tedarik Zinciri Yönetimindeki gelişmeler, genellikle düşük marjlarla karakterize edilen bir lojistik pazarında gerçekleşmektedir. Bu durum, göndericilere ve kargo sahiplerine fiyat görüşmelerinde lojistik hizmetlerin satıcılarına göre avantaj sağlamaktadır. Nakliyecilerin lojistik uygulamaları, işletme marjları üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Alıcının piyasası, arz ve talep yasasından kaynaklanmaktadır ve bu, arz artışlarının fiyatların üzerinde aşağı yönlü baskı oluşturduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Pazardaki rekabet, alıcıları (yani nakliyecileri) hizmetlerini kullanmaya ikna etmek için genellikle bir fiyat savaşına girmek zorunda olan satıcılar (yani lojistik hizmet sağlayıcıları) arasında mevcuttur. Ortaya çıkan düşük marjlar lojistik hizmet sağlayıcıları, terminal operatörleri, nakliye hatları ve kara taşımacılığı operatörleri gibi piyasa oyuncularını, verimli performans ve zamanında teslimat sağlamadan maliyet kontrolüne odaklanmaya zorlamaktadır (Noteboom vd., 2020).

Lojistik maliyetleri şirketler arasında farklılık gösterse de genellikle nakliye, işçilik, depolama/ envanter ve idari maliyetleri içerir. Lojistik maliyetleri büyük ölçüde malların yapısına bağlıdır. Daha düşük bir maliyet tabanına ulaşma olasılığı, kaynak ve yakıt maliyetlerinin değişkenliği ve uluslararası ticareti, hava koşullarını veya teknik sorunları yöneten karmaşık düzenlemelerin neden olduğu gecikmeler gibi çok çeşitli faktörlerden olumsuz etkilenebilir. Genel anlamda, maliyet kontrolü, çeşitli operasyonel alanlarda belirli eylemleri gerektirmektedir.

**g) Kaynakların optimize edilmiş kullanımı,** taşıtlar (gemiler, araçlar) veya depolama tesisleri gibi temel varlıklar, maliyet tabanını ve işletme marjlarını doğrudan etkilemektedir. Piyasa oyuncuları, statüleri (sahip olunan veya kiralanana) dahil olmak üzere varlıkların kullanımını optimize ederek iş verimliliklerini artırabilirler. Etkili varlık yönetimi, önleyici bakıma da odaklanmayı içerir.

Ölçek ve kapsam ekonomilerinden yararlanmak için filo büyüklüğünde ve hizmet ağı boyutunda bir artış (bkz. Konteyner taşımacılığı pazarı); taşınan birim başına maliyeti düşürmek için konsolide sevkiyatlar ve kargo paketlemesi, işlemler genelinde faaliyetlerin ve süreçlerin zaman alıcı ve verimsiz yinelenmesini önlemek için ilgili taraflarca erişilebilen tek bir entegre platform kullanma önemlidir. Dış kaynak kullanımını dikey entegrasyona göre optimize edilmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda, piyasa oyuncuları tedarik zinciri operasyonlarının bir kısmını dış kaynak olarak kullanarak maliyetten tasarruf edebilirler. Diğer durumlarda, dikey bir entegrasyon süreci yoluyla faaliyetlerin erişimini genişletmek, daha yüksek marjlar sağlayabilmektedir (Özkul, 2017:9-24).

Lojistik hizmet sağlayıcıları, maliyet tabanlarını düşürmek için dış kaynak kullanımını yapmalıdır. Maliyetleri düşürmek için en iyi kontrol edebilecekleri şeyleri yöneten lojistik hizmet sağlayıcıları geri kalanlar için düşük maliyetli dış kaynak kullanımı aramaktadırlar. Bu dış kaynak kullanma stratejisi risksiz değildir, çünkü bir şirket değer artırmayı fark edemediği faaliyetleri dışarıdan temin edebilir. Tedarik zinciri görünürlüğündeki iyileştirme, mobil ve sabit lojistik varlıklarını iyi yöneterek verimli planlama ve daha düşük işletme maliyetleriyle sonuçlanabilmektedir. Lojistik sürecindeki aksaklıkları tahmin etmenin veya önlemenin bir

yolu olmamasına rağmen, uygun tedarik zinciri görünürlüğü bu tür sorunlar hakkında fikir verir. Verileri otomatik olarak yenileyen gerçek zamanlı gösterge tablolarının kullanılması, tedarik zinciri yöneticilerine ve finans yöneticilerine en güncel ve ilgili bilgileri sağlamaktadır. Lojistik operasyonlar için işgücü girdileri, iş gücü ile ilgili belirli Anahtar Performans Göstergeleri (KPI'ler) ve teşvike dayalı insan kaynakları uygulamaları ile birleştirilmiş İşgücü Yönetimi Yazılım sistemleri, şirketlerin personeli verimli bir şekilde yönetmesine ve motive etmesine yardımcı olmaktadır (Dilbaz,2004)

Bazı şirketler için lojistik maliyetleri, araçlar, depo yönetim sistemleri ve saha operasyonları gibi varlıkların otomasyonu ile azaltılabilir. Manuel süreçleri düzenlemek, otomatikleştirmek ve optimize etmek, personel gereksinimlerini azaltmak, işlemleri daha düşük maliyetli alanlarda merkezileştirmek ve müşteri memnuniyetini sağlamak için daha proaktif bir yaklaşım oluşturmak için fırsatlar sunmaktadır. Tedarikçilerle iş birliği ve ortaklık, iş ortaklarının süreçler ve pazarlar üzerindeki ilgili karşılaştırmalı avantajlarına odaklanmalarına izin vererek maliyetleri düşürmeye yardımcı olabilir. Tedarikçiler bazen doğrudan lojistik maliyetlerini karşılayabilirler (Noteboom vd., 2020).

#### 4. MALİYET LİDERLİĞİ VE FARKLILAŞMA STRATEJİLERİ

Daha stratejik bir düzeyde, lojistik şirketlerinin rekabet güçlerini ve büyümelerini sağlayan iş modelleri tasarlamaları istenmektedir. Verimlilik odaklı bir piyasa ortamında müşteriler, hizmet fiyatı rakiplerinden daha düşük olduğu için veya müşteri hizmeti daha iyi katma değer veya fayda sağlayacak şekilde algıladığı için bir şirketten ziyade başka bir şirketten satın almayı seçebilmektedir. Bununla birlikte, lojistik, liman ve denizcilik endüstrilerindeki verimlilik odaklı şirketler, maliyet liderliği veya farklılaştırma yoluyla rekabet avantajı elde etmeyi amaçladıkları için bunlar geniş değerlendirmeleri içeren analizlerdir (UNCTAD, 2018).

Maliyet liderliği, piyasa oyuncularının düşük maliyetli lojistik hizmet sağlayıcıları haline gelerek rekabet avantajı elde etmeye çalıştıkları anlamına gelir. Bir farklılaşma stratejisi rakipler tarafından sağlananlardan farklı pazar nişlerinde belirli hizmetler sunmaya çalışır ve müşteriye daha fazla değer sunmaktadır. Fiyatları düşürerek rekabet avantajı elde etmeyi amaçlayan bir şirketi, sektör genelinde daha düşük marjlar riski ve uzun vadede hizmet geliştirmek için yeniden yatırım yapamama riski ile rakipler tarafından takip edilmesi muhtemeldir. Bu nedenle, düşük maliyetli veya maliyetli bir liderlik stratejisi şunları gerektirir (Pienaar, 2004;9):

1. Bir düşük maliyet bazlı rakiplerle mücadele,
2. Düşük fiyatın önemli olduğu bir pazar segmenti,
3. Düşük fiyat avantajını sürdürmek ve maliyet liderliğine ulaşmak çok zordur.

Maliyet avantajları tipik olarak, ölçek ve kapsam ekonomileri, pazar gücü, satın alma gücü ve operasyonel deneyimden (eğri etkileri) kazanç gibi değer zinciri boyunca maliyetleri düşüren belirli yetkinliklerden kaynaklanır. Tedariklerini dışarıdan temin ederek veya değer

zincirinin bölümlerindeki eksik yetenekler ve yetkinliklerin dikkatli bir şekilde incelenmesiyle operasyonel maliyetleri önemli ölçüde azaltmak mümkün olabilmektedir. Lojistik endüstrisinin büyük bir kısmı geleneksel olarak düşük maliyetli stratejilerle büyümektedir. Konvansiyonel taşımacılık operatörleri, hizmet farklılaştırması için çok az yer bırakarak temel hizmetleri (yani kamyon taşımacılığı) sunarak, dış kaynak kullanımında son bölümler olarak işlev görmektedir. Marjlar düşüktür ve yüksek müşteri pazarlık gücü ile birleşen şiddetli rekabet, bu operatörlerin gelir tabanlarını artırmalarını engellemektedir (Noteboom ve Winkelmanns, 2001:71-89).

**Farklılaştırma stratejileri**, aynı fiyata daha iyi ürünler veya hizmetler sunarak veya biraz daha yüksek fiyatlandırarak artırılmış marjlar sunarak rakiplerden daha yüksek bir pazar payı elde etmeyi (maliyet avantajı sağlayan) hedeflemektedir. Farklılaşma birçok biçimde gelir (Kırım, 2004:8):

1. Ar-Ge yoluyla veya şirketin yenilikçi yeteneklerini temel alarak hizmetlerde benzersizlik veya iyileştirmeler,
2. Hizmetlerin müşteri değerini vurgulamak için pazarlama temelli yaklaşımlar,
3. Şirketin rakipler tarafından taklit edilmesi zor olan yetkinliklerine dayalı olarak farklılaşma oluşturmaya çalıştığı yetkinlik temelli yaklaşımlar.

Amaç sürdürülebilir farklılaşma ise, diğerleri hızlı bir şekilde taklit edebiliyorsa, farklı olmaya çabalamanın çok az anlamı vardır. Bir şirket için en önemli kaynaklar ve yetenekler dayanıklıdır, tanımlanması ve anlaşılması zordur, kusursuz bir şekilde aktarılabilir ve kopyalanması kolay değildir. Çoğunlukla, şirketin açıkça sahiplik ve kontrole sahip olduğu kaynaklar (örneğin, patentler) en değerleme farklılaştırma faktörleri arasındadır. Lojistik sektöründeki şirketler, temel yetkinliklerini kullanarak sürdürülebilir rekabet avantajı oluşturabilirler. Şirketin ana kaynakları, ekipman ve lokasyonlar gibi fiziksel varlıklar, işgücü gibi insan kaynakları, yönetim ekibi, deneyim ve eğitim ve kurum kültürüyle ilişkili organizasyon kaynaklarından oluşmaktadır. Bunların, genellikle kurumsal bilginin ofisler arasında yayılması yoluyla yeteneklere dönüştürülmesi gerekir. Zamanla, şirketin güçlerini temsil eden yeni temel yetkinlikler ortaya çıkmaktadır.

Bir farklılaştırma stratejisi izlerken, kişiye özel, ayrıcalıklı hizmetler sunarak yüksek kar marjları elde edilebilir. Bununla birlikte, şirketin müşteriler tarafından neye değer verildiğini anlamasını ve müşteri ihtiyaçlarına daha iyi bir anlayış ve yanıt vermesini gerektirir. Müşteri ihtiyaçları değiştikçe, farklılaşma stratejisi izleyen bir kurum bu stratejileri sürekli olarak gözden geçirmek zorunda kalabilir. Etkili bir farklılaştırma stratejisinin açık bir işareti, iyi kar marjlarının sürekliliği ve rakiplerin ayak uydurmasının zor olmasıdır.

Farklılaştırma stratejisi izleyen bir lojistik şirketi, bir hizmetin tedarik kaynağını değiştirmenin alıcı için fiili veya algılanan maliyetinin yüksek olduğu ortam yaratabilir. Bu durumlarda, müşteri belirli hizmetler için tedarikçiye güvenebilir veya başka bir tedarikçiye geçmenin fayda – maliyet analizini yapabilir. Müşterilerine benzersiz bir entegre sistemiyle sipariş hizmetleri sunan bir liman veya deniz taşımacılığı şirketi, o müşterinin gevşek

davranışını tolere edebilirse müşteri sadakatini artırır. Bir şirket, endüstri standardı olmayı başarır, diğer işletmelerin rekabetçi kalabilmek için genellikle bu standarda uyması gerekmektedir (Robinson, 2002:241-255).

Farklılaşma stratejisini takip ederken, şirketler belirli bir pazarda geniş bir farklılaştırma stratejisi veya odaklanmış bir strateji arasında seçim yapmalıdır. Yeni girişimler genellikle çok odaklı bir pazarda başlamaktadır. Müşteriler daha yüksek bir fiyat ödemeye istekli olmayabileceğinden, oldukça odaklanmış bir stratejiyi sürdürmek uzun vadede mümkün olmayabilir. Bu nedenle, şirketler, farklılaştırıcı özellikleri korurken ('normal' bir farklılaşma stratejisine doğru bir hareket) belirli bir anda fiyatı düşürmeyi tercih edebilirler.

Karma bir yaklaşım, yerleşik rakiplerin olduğu bir pazarda bir giriş stratejisi olarak avantajlı olabilir. Amaç, daha sonra bir pazar payı elde etmek ve daha fazla ilerlemek için bir dayanak oluşturmaktır. Bir hibrit strateji genellikle geçici bir niteliktedir, çünkü birçok şirket, marjları artırmak için bir süre sonra bir takip stratejisine geçerler.

## 5. ÜÇÜNCÜ TARAF LOJİSTİK HİZMETLERİNİN ROLÜ

Yenilikçi şirketler, kontrol ve yönetmek istedikleri iş segmentlerine daha geniş bir bakış açısı getirmektedir. Küresel şirketlerin hırsı çoğu kez yeteneklerini ve kaynaklarını aştığından, lojistik işlevlerin dış kaynak kullanımı önemli bir stratejik seçenek olmaktadır. Dış kaynak kullanımı, bir üreticinin sabit maliyetleri değişken maliyetlere dönüştürmesine ve iç kaynakları temel faaliyetlere oradan da yatırımlara dönüştürmesine olanak sağlamaktadır. Tedarik zinciri yönetimi ile ilgili olarak dört temel dış kaynak kullanımı türü bulunmaktadır:

**Bileşenlerin üretimi olarak dış kaynak,** büyük üretim birimlerinin yerini, küresel veya yerel ölçekte organize olmuş bir tedarikçi ağı alır (küresel kaynak ve yerel kaynak kullanımı). Küresel şirketler, sınırlı sayıda tedarikçi ile karşılıklı güven (ortak yapım) temelinde giderek daha fazla uzun vadeli ilişkiler geliştirmektedir (Karcıoğlu, 2000:125).

**Katma Değerli Lojistik (VAL) için dış kaynak kullanımı;** VAL, bir tedarik zincirinin üretim ve dağıtım parçalarının tek bir tedarik zincirine entegre olduğunu ima eder. Örneğin, yüksek teknoloji endüstrisindeki üretim şirketleri, ürünlerine yönelik lojistik denetimleri doğrultusunda, tüketici pazarlarının yakınında bulunan dağıtım merkezlerine doğru giderek daha fazla dış kaynak olarak kullanılmaktadır. Böylelikle tedarik zincirinde yaratılan değer büyük bir kısmı lojistik hizmet sağlayıcılarına aktarılmaktadır (Karcıoğlu, 2000:125).

**Ulaşım, depolama ve dağıtım dış kaynak;** 3PL taşımacılığı zaten yaygındır. Depolama ve dağıtım faaliyetleri de önemli dış kaynak kullanımı işleri haline gelmiştir. Gözlemlenen dış kaynak kullanımı eğilimi, lojistik hizmet sağlayıcılarını tedarik zinciri yönetimine katılmaya teşvik etmektedir. Artan müşteri talepleri, 3PL hizmet endüstrisini ileriye taşır. Bir 3PL bir varlık merkezli şirket olduğunu müşterilerine (üreticileri ve perakendeciler) için teklifler lojistik ve tedarik zinciri yönetimi hizmetleri açısından oldukça önemlidir. Genellikle dağıtım merkezleri ve taşıma modları gibi varlıklara bu şirketler sahiptir (Karcıoğlu, 2000:125).



Daha geniş bir küresel hizmet yelpazesine, entegre hizmetlere ve yeteneklere (tasarım, inşa ve çalıştırma) duyulan ihtiyaç, ulaşım tabanlı 3PL'lerden depolama ve dağıtım sağlayıcılarına geçişi tetiklemiştir. Bu eğilim piyasayı varlığa dayalı olmayan lojistik hizmet sağlayıcılarının yenilikçi biçimlerine açarak 4PL'nin (Dördüncü Taraf Lojistiği) geliştirilmesine yol açmıştır. Bir 4PL entegratörü kapsamlı bir tedarik zinciri çözümü sunmak için tamamlayıcı hizmet sağlayıcılarıyla örgütün kaynaklarını, yetenekleri ve teknolojiyi yönetmektedir (Waters ve Rinsler, 2014). 4PL'lerin yeterliliği, hizmet sağlayıcıları seçme, bağlama, tedarik zincirindeki ilgili tüm paydaşları organize etmekle alakalıdır.

Bir 3PL hizmet sağlayıcısı, genellikle depolara ve nakliye varlıklarına yatırım yaparken, bir 4PL hizmet sağlayıcısı kapsamını BT tabanlı tedarik zinciri tasarımıyla sınırlamaktadır. Danışmanlar ve BT firmaları, 3PL'lerin ve 4PL'lerin yeni pazarlara açılmalarına ve tam hizmet lojistik sağlayıcıları olmalarına yardımcı olmaktadır. Varlığa dayalı olmayan 4PL'lerin ortaya çıkmasına rağmen, 3PL'lerin lojistik pazarlardaki rolü güçlü olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, varlığa dayalı tam hizmet sağlayıcıları, kendi BT kontrol sistemlerini giderek daha fazla geliştirmektedir. Pek çok lojistik kullanıcısı, esas olarak katma değerlerini sürdürme endişesi nedeniyle 4PL'lere bağımlı olmak yerine tedarik zincirinin tasarımının kontrolünü şirket içinde tutmayı tercih etmektedir.

## 6. LOJİSTİK SEKTÖRÜNDE FONKSİYONEL ENTEGRASYON

Lojistik sektörü, ölçeğini, kapsamını ve pazar erişimini iyileştirmeyi amaçlayan entegrasyon formlarına tabidir. Fonksiyonel entegrasyon, mega taşıyıcılardan yerel operatörlere kadar çok çeşitli hizmet sağlayıcılardan oluşan bir lojistik pazar yaratan yatay konsolidasyonu ve dikey entegrasyon stratejilerini içermektedir. Sadece oyuncuların coğrafi kapsamı farklılık göstermekle kalmaz (küreselden yerele), aynı zamanda odak noktasında (genel ve uzmana), hizmet sunumunda (tek hizmetten tek noktadan mağazaya) ve varlık odaklılıkta da büyük farklılıklar gözlemlenebilir (varlığa dayalı ve varlığa dayalı olmayan).

### 6.1. Dikey Entegrasyon

Küreselleşme ve dış kaynak kullanımı, nakliye hatları, nakliyeciler, terminal operatörleri, diğer lojistik hizmet sağlayıcıları ve nakliye operatörleri için yeni fırsatlar penceresi açmaktadır. Üreticiler sadece nakliye veya sevkiyattan ziyade küresel lojistik paketler arayışı söz konusudur. Küresel lojistik, çoğu nakliye zincirinin, tedarik zincirleri boyunca dikey bir entegrasyon yoluyla entegre bir şekilde yeni katma değerli hizmetler sunarak yanıt verdiği hâkim paradigmadır.

Dikey entegrasyon seviyesi geçtiğimiz on yıllarda artmıştır. Geleneksel olarak lojistik faaliyetleri, deniz taşımacılığı hatları, nakliye ve gümrük acenteleri, nakliye komisyoncuları, demiryolu ve kamyon şirketlerinden tarafından gerçekleştirilmektedir. Düzenlemeler genellikle multimodal sahipliği engellemektedir ve sistemi parçalanmış halde bırakmaktadır. Artan düzeyde işlevsel entegrasyonla, taşıma zincirindeki birçok ara adım kaldırılmıştır. Tedarik zincirlerinde belirli işlevleri yerine getiren şirketler arasındaki birleşmeler ve satın almalar,

tedarik zincirinin birçok bölümünü kontrol eden büyük lojistik operatörlerinin ortaya çıkmasına izin vermiştir. MegacARRIER terimi 3PL veya 4PL gibi son derece entegre bir lojistik hizmet sağlayıcısını ifade eder. Bu şirketler, birçok göndericinin bölgesel veya hatta küresel düzeyde tek bir iletişim noktası olarak bilinen tek bir irtibat noktasına sahip olma gereksinimlerini karşılayabilmektedir.

Teknoloji de bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. BT sürecinin kontrolü, intermodal entegrasyon ve senkromodalite (akışların kontrolü) oldukça önemlidir. Dikey entegrasyon, farklı temel işlere sahip şirketler arasındaki rekabeti artırır. Örneğin, küresel lojistikle ilgilenen bir demiryolu şirketi (örn. DB Schenker), yerleşik lojistik hizmet sağlayıcılarının rakibi haline gelmektedir. Terminal operatörü işine giren bir nakliye hattı, herhangi bir ortaklık biçimi oluşturulmadıkça, bağımsız terminal operatörleri ile rekabetçi bir ilişki içindedir. Bu nedenle, dikey entegrasyon, şirketlerin faaliyet portföyünde çakışmalara neden olur.

Dikey entegrasyon, lojistik ve taşımacılık pazarında bir iş modeli olarak hizmet ederken, dış ekonomik şoklar ve kötü piyasa koşulları sarkacı entegrasyonun kaldırılmasına doğru sallayabilir. Örneğin, 2008-2009 mali-ekonomik krizi, birçok şirketi, temel faaliyetleri için yeterli likidite sağlamak için dikey entegrasyon stratejilerini yeniden değerlendirmeye zorlamıştır.

## 6.2. Yatay Entegrasyon

Birleşme ve satın almalar (B&D) şirketler (dikey entegrasyon) farklı türleri arasında hem de etkinlik ya da çekirdek iş aynı tip yer şirketler arasında değil, sadece güncel iş ortamının şekil yatay bütünleşmeyi ifade etmektedir. Birkaç yatay entegrasyon faaliyeti dalgası, lojistik sektöründe yüksek bir pazar konsolidasyon seviyesiyle sonuçlanmıştır. En büyük 3PL şirketlerinden birçoğu büyük ölçekli birleşme ve satın alma faaliyetlerinde yer almıştır. Örneğin, 1999 yılında, Deutsche Post DHL Group'un bir parçası olan DHL Supply Chain ve Global Forwarding, İsviçre lojistik sağlayıcısı Danzas'ı ve uluslararası hava taşımacılığı alanındaki en büyük Amerikan hizmet sağlayıcısı Air Express International'ı (AEI) satın almıştır. Deutsche Post, DHL'i 2002'de satın almıştır. 2005'in sonlarında Deutsche Post, İngiliz lojistik şirketi Exel'i 5,5 milyar Euro karşılığında satın almıştır. O dönemlerde, 135 ülkede Exel için yaklaşık 111.000 çalışan çalışmaktaydı. Yatay entegrasyon, nakliye hatları ve terminal operatörleri gibi diğer lojistik pazar segmentlerinde de büyük ölçekte bu satın alma ve birleşmeler gerçekleşmiştir. 2019 yılında, lojistik sektöründeki konsolidasyon ve dikey entegrasyon dinamiklerini iki büyük birleşme ve satın alma belirlemiştir. CEVA Lojistik, konteyner nakliye hattı CMA CGM (dikey entegrasyon) tarafından devralınmıştır. DSV ve Panalpina birleştirilerek DSV Panalpina A/S (yatay entegrasyon) oluşturulmuştur (Berk, 2000: 455).

Birleşme ve satın alma faaliyeti, yalnızca devralma adayları arayan şirketler ve rekabet güçlerini ve uzun vadeli hayatta kalmalarını geliştirme gerekliliği tarafından yönlendirilmez. Dahası, portföylerinin bazı yönlerini elden çıkarmaya karar veren şirketler, sonuç olarak alıcı aramaktadır. Birleşme ve satın almalarından kaynaklanan lojistik zorluklar, müşteri hizmetleri

politikalarının çoklu, örtüşen dağıtım ağlarına ve altyapı kapasite fazlasına yayılmasını içermektedir.

## 7. ELEKTRONİK İŞLEMLER VE E- TİCARET

4PL'lerin ve ilgili çevrimiçi oyuncuların yükselişi, genellikle başarıyla, uygun işlemlere sahip bir dizi e-pazar iş modelini tetiklemiştir. E-iş ortamı yeni dağıtım gereksinimleri de yaratmaktadır. E-işlemler ve e-ticaretin büyümesi B2B (işletmeden işletmeye) faaliyetini etkilemiştir. Çevrimiçi işlemler B2C (işletmeden tüketiciye), C2B ve C2C düzeyinde artırmaktadır. E- ticaret, insanların ürün satın alma biçimini giderek daha fazla şekillendirmektedir. Dünya çapında küçük ve büyük işletmeler için sadece müşterilere satış yapmak için değil, aynı zamanda onları verimli teslimat hizmetleriyle meşgul etmek için de önemli bir araç haline gelmiştir. Bilgi sistemi kalitesi, hizmet kalitesi ve kullanıcı memnuniyeti bu açıdan kilit önemdedir. E-ticaret, dünya çapındaki müşterilere ulaşmak için daha fazla fırsat sunar ve gereksiz ara bağlantıları keserek maliyet fiyatını düşürür (PWC, 2016).

Müşteriyle ilgili büyük miktarda veri, e-ticaret firmalarının yüksek derecede kişisel özelleştirme ve hedefli pazarlama elde etmesine olanak tanımaktadır. E-işlemler ve e-ticaret faaliyetlerinin büyümesi, tedarik zinciri yönetimi uygulamaları için büyük etkilere sahiptir. Çevrimiçi pazarlar ve perakendeciler, geleneksel dağıtım kanalları ve sistemlerinden farklı olan belirli dağıtım merkezleri ve ağları kullanarak siparişleri doldurmak ve ürünleri teslim etmek için yeni stratejilere ve dağıtım kanallarına sahiptir. Çoğu büyük şirket, lojistik gereksinimlerini karşılayan bir yerine hizmeti alır. Bununla birlikte, son yıllarda Amazon ve Alibaba gibi büyük e-ticaret firmaları, e-ticaret lojistiğinin kontrolüne büyük ilgi duymaya başladı. Kontrol ettikleri hacim, liman merkezli lojistik sistemler üzerinde kayda değer etkiler yaratmaya başlamaktadır.

## 8. BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM

Çeşitli ekonomik sektörlerde lojistik faaliyetlerinin dış kaynak kullanımı, 3PL'de bir artışa ve çok büyük lojistik gruplarının oluşmasına neden olmuştur. Tedarik zincirlerinin çok çeşitli gelişmiş iletişim araçlarıyla desteklenmesi gerekmektedir. BT destekli lojistik hizmet sağlayıcıları tarafından kurulacak, işletilecek sağlam, güvenilir ve uygun maliyetli ulaşım ağları oluşturulmaktadır. Lojistik hizmet sağlayıcıları arasındaki rekabet artık yalnızca kargo akışlarına yönelik hizmetlere odaklanmaktan çıkmıştır. Bilgi akışlarının yönetimindeki gelişmiş hizmetler, rekabet avantajı elde etmenin anahtarıdır. Bu gelişmiş hizmetler, gelişmiş izleme, çevresel etki ölçümü (örn. Karbon ayak izi hesaplayıcı), güvenlik riskleri ve ilgili olay yönetimi aracılığıyla güvenilirlik açısından müşterilere tedarik zinciri görünürlüğü sunmayı amaçlamaktadır. Özellikle, modern BT sistemleri, üç temel alanda kanal görünürlüğünü iyileştirmeye yöneliktir (Weforum, 2018):

- Kullanıcı ihtiyaçlarına göre sunulan gerçek zamanlı bilgiler ve ürün akışlarını yeniden planlama, yeniden yönlendirme becerisi aracılığıyla geliştirilmiş ürün akışı görünürlüğü,
- Olayları tahmin etmek, gerçek olaylar hakkında gerçek zamanlı bilgi sahibi olmak ve arızalara ilişkin proaktif bildirimler oluşturmak için olay yönetimi,

- Performans yönetimi, taşıyıcıların nicel durumu, varlık performans verileri, performans hesap verebilirliği ve sürekli performans iyileştirme fırsatları ile desteklenir.

Tedarik zincirleri, ara yüzler ve protokol tasarımı aracılığıyla fiziksel, dijital ve operasyonel ara bağlantı üzerine kurulmuş açık bir küresel lojistik sistemine doğru geliyor. Dünya çapında fiziksel nesnelere ekonomik, çevresel, sosyal açıdan verimli ve sürdürülebilir şekilde taşımayı, depolamayı, gerçekleştirmeyi, tedarik etmeyi ve kullanmayı amaçlamaktadır. Standardizasyon gerektirecek zincirin fiziksel gerçekliği boyunca iletişim kurmak için uluslararası kabul görmüş konsinye kodlarında seçilmesi sağlanmaktadır. Çeşitli nakliye sistemleri ve BT platformları, lojistik sektörü için BT altyapısı olmak üzere yatay ve dikey olarak entegre olmaya başlamaktadır. Başka bir deyişle, küresel olarak bağımsız olarak geliştirilen lojistik ağların birbirine bağlanması gerekecek ve bu da göndericilere genel bir bakış açısı sağlayacaktır (Bradley vd., 2015).

Tedarik zincirlerinin modernizasyonu ve veri analitiğindeki gelişmeler, geleneksel nakliye firmaları üzerinde baskılar yaratmaktadır. Online satışlar, anlık siparişler ve otomatikleştirilmiş süreçlerle nakliye, işlevsel formunda hızla dijital hale gelebildiğinden, yeni teknoloji nakliye şirketlerini eskime riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu, özellikle e-yönlendirme için giriş noktaları olan spot ticaret ve temel limandan limana taşımacılık için geçerlidir. Aynı zamanda, göndericiler Büyük Veri çözümlerini ve e-ticaret sitelerini kullanarak daha iyi bilgiler elde eder. Bu durum, daha yüksek şeffaflığı, daha iyi nakliye hizmeti programları, sevkiyat hizmeti özellikleri, genel performanslar ve ekipman kullanılabilirliği ile sonuçlanacaktır.

Aracı nakliye acenteleri, tedarik zinciri görünürlüğü sunma gibi uyum sağlamadıkları sürece yeni teknoloji sağlayıcıları veya iş modellerinden daha fazla risk altındadır. Farklılaşma ve maliyet optimizasyonu, iyileştirilmiş çevrimiçi müşteri deneyimi ve otomasyon yoluyla sağlanabilir. Bu nedenle, büyük nakliye şirketleri ve üçüncü taraf lojistik sağlayıcıları, lojistik sektörünün içinden veya dışından gelen potansiyel tehditleri azaltmak için yenilikçi yeni rezervasyon ve lojistik platformları geliştirme sorumluluğuna sahiptir. Yeni teknoloji odaklı şirketler, özellikle e-ticaret alanı içindekiler, rekabet avantajı sağlamak veya pazara yeni modeller getirmek, rekabetçi bir fırsat görmek için nakliye ve lojistik arenasına girmiş olacaktır. Üreticiler, iş birliğine dayalı teknoloji odaklı ağları seçmeye zorlanırken, nakliye şirketlerinin, BT'nin yönlendirdiği potansiyel aksaklıklardan gelenler de dahil olmak üzere, lojistik sektörünün dışında yeni yetenekleri işe alması gerekmektedir. Muhafazakâr nakliye şirketlerine yeni iş yaklaşımları ve modellerini entegre etmesi için yeni bakış açıları getirmesi gerekmektedir (PWC, 2016).

Küçük ve orta ölçekli gönderici, spot gönderi ve LCL sekmendi, web tabanlı yönlendirme hizmetleri (anında fiyat teklifi, rezervasyon, ödemeye kadar) ve çevrimiçi satış platformları aracılığıyla kapsamlı bir şekilde çevrimiçi hareket edecektir. Bu platformlar, yalnızca belirli bir otomasyon derecesinin elde edilebildiği belirli pazarları hedefleyebilir ve bunlara girebilir. Müşteri profili oluşturma ve pazar bölümlenme, bu çevrimiçi satış kanallarının iş modelinin merkezinde yer alacaktır. Büyük göndericiler, daha fazla tedarik seçeneğine,

kıyaslamaya ve iç görü yeteneklerine erişebilecek. Büyük ihracatçılar ve ithalatçılar, deniz taşımacılığı (limandan limana veya limandan demiryoluna rampa) ve kara taşımacılığını, hacimlerinin bir kısmı için doğrudan ana taşıyıcıları ve nakliyecileri ile ihale etmeye devam edeceklerdir. Bu uygulama, özelleştirilmiş e- araçlar kullanılarak daha fazla esneklikle daha düşük bir işlem maliyetiyle birçok kişi tarafından kullanılabilir. E-işlemler ve spot tedarik, geleneksel sözleşmeye dayalı satın alma kanallarını da tamamlayacaktır.

## 9. SONUÇ VE TARTIŞMA

Uluslararası alandaki tedarik zincirlerinin modernizasyonu ve veri analitiğindeki gelişmeler, denizcilik verilerinin yükselen değeri ile ticaretin altyapısını başka bir alana kaydırmıştır. Denizcilik faaliyetlerindeki gelişmeler ve altyapı sorunlarının çözülmesi ile artan küresel ilerlemeler paralelinde lojistik hizmet sağlayıcıları arasındaki rekabette artmıştır. Uluslararası firmalar artık yalnızca kargo akışlarına yönelik hizmetlere odaklanmaktan çıkmıştır. Bu küreselleşmenin getirdiği kaçınılmaz sonlardan dolayı kaynaklanmaktadır.

Denizciliğin ilerlemesi ve yeni ticaret yollarının keşfi liman ve limancılığın değerini ortaya çıkarmıştır. Limanlar, küresel tedarik zincirleri ile bölgesel üretim ve tüketim pazarları arasındaki etkileşimi destekledikleri için tedarik zincirlerinde bir bağlantı noktasıdır. Daha fazla yük ve daha uygun erişim koşullarının sağlanması konusunda lojistiğin en önemli konusu limanlardır. Bilgi teknolojisi ve dönüşüm ile gerçekleşen yeni atılımlar sayesinde limanların uluslararası bağlantısı iç hacimlerinde pozitif etkiyi meydana getirmektedir. Bu sayede, piyasa tüccarları, tedarik zinciri operasyonlarının bir kısmını dış kaynak olarak kullanarak maliyetten tasarruf edebilirler. Diğer durumlarda, dikey bir entegrasyon süreci yoluyla faaliyetlerin erişimini genişletmek, daha yüksek marjlar sağlayabilir duruma gelebilirler.

Dünyada ticaretindeki hızlı sanayileşme ve değişim, yeni nesil modern limanları ortaya çıkarmıştır. Liman yönetim şekli ve yeni liman rejimlerinin uygulama alanı bulması ticaret ve lojistik alanında teknolojik gelişmelerle vücut bulmuştur. Liman ekonomisinin gelişmesinde önemli bir faktör olan deniz ticareti, gelişmiş ülkelerin izlediği (örneğin Singapur ve Hong Kong) gibi ülkelerin denizcilik politikalarına benzer yeni politikalar geliştirilmeli ve kararlı bir şekilde uygulanmalıdır. Bir bölgeye, bir limana, bir şehire münhasır olmak üzere, uygulanacak yönetim ve politikalar, ülke ekonomisinin, ticaretinin ve lojistiğinin gelişimine yardımcı olacağı kaçınılmazdır. Uluslararası ticaret hacmini artırarak lojistik kümelenmeyi sağlamak oldukça önemlidir. Limanları, 'Lojistik Merkezli Limanlara' dönüştürerek katma değer yaratmak, istihdam sağlamak, liman yönetimi ve stratejilerinin temel ekonomik hedefleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşmenin etkisiyle sürekli gelişim gösteren denizyolu taşımacılığı, bu yüzyıldan itibaren liman ekonomisi, yönetimi ve politikaları üzerinde kayda değer değişimler yaratmıştır. Limanlar, denizyolu taşımacılığı için oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bu sektör üzerine yapılan araştırmalar pek çok çıktıyı literatüre kazandırmıştır. Liman yönetimi ve ekonomisine yönelik farklı çalışmalar farklı yöntemlerle analiz edilmiştir. Yapılan analizler ve kullanılan

metotlar liman ekonomisinin, yönetiminin ve stratejilerinin geliştirilerek potansiyel getirilerin sağlanmasını ifade etmektedir.

Limanlar, karmaşık ve dinamik bir yapıdadır. Liman yönetimine ilişkin stratejilerin belirlenmesi ve uygulanması karmaşık bir yapıyı ortaya koymaktadır. Çoklu değişkenlerin farklı parametrelerle ölçülmesi gerekmektedir. Ölçülen değerler sonucunda oluşan çıktılar ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir. Limanların aidiyeti ve içerisinde yer alan paydaşlarının, liman stratejilerinin uygulanabilmesi noktasında önemli kısıtları bulunmaktadır. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında, yönetsel ve stratejik kararları alan gücün liman otoriteleri olduğu gözlemlenmektedir. Liman otoriteleri, liman ekonomisine yönelik çıkarılara hizmet eden bir stratejik açılımı uygulaması, limanların gelişimi açısından oldukça önemlidir. Limanlar ekonomisi, yönetimi ve politikaları üzerine yapılan çalışmalarına bakıldığında çalışmaların 21. yüzyıldan itibaren hızlı bir şekilde artışı gözlemlenmektedir. Bu çalışma, ileride yapılacak çalışmalar için vaka analizi, analitik analiz ve potansiyel getirileri araştıran çalışmaların yanı sıra stratejileri uygulamış limanlar üzerinde yapılacak matematiksel fayda maliyet hesaplamalarının ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

#### KAYNAKÇA

- Arvis, J.F., Mustra, M.A., Ojala, L., Shepherd, B. ve Saslavsky, D. (2012). *Connecting to compete 2012: Trade logistics in the global economy-the logistics performance index and its indicators*. Washington, DC: Dünya Bankası.
- Berk, N. (2000). *Finansal Yönetim*. İstanbul, Türkmen Kitabevi.
- Bradley, J., Loucks, J., Macaulay, J., Noronha, A. ve Wade, M. (2015). Digital Vortex: How digital disruption is redefining industries. *Global Center for Digital Business Transformation*, (June), 1–24.
- Dilbaz, M. (2004). *Arz zincirinde performans ölçümü, tedarik ve perakende fonksiyonlarına yönelik bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Fraunhofer Center for Maritime Logistics and Services CML (2016). *Port Cooperation Between European Seaports - Fundamentals, Challenges and Good Practices*.
- Karcioğlu, R. (2000). *Stratejik maliyet yönetimi, maliyet ve yönetim muhasebesinde yeni yaklaşımlar*. Erzurum, Aktif Yayınevi.
- Kırım, A. (2004). *Mor ineğin akıllısı*. İstanbul, Sistem Yayıncılık.
- Langen, P.W., Michiel, N. ve Van Der Horst, M. (2007). New indicators to measure port performance. *International Association of Maritime Economics Annual Conference*. Melbourne, Australia.
- Mangan, J., Lalwani, C. ve Calatayud, A. (2020). *Küresel lojistik ve tedarik zinciri yönetimi* (Dördüncü Baskı). New York: Wiley.
- Mohamed-Chérif, F. ve Ducruet, C. (2016). Regional integration and maritime connectivity across the Maghreb seaport system. *Journal of Transport Geography*, 51, 280-293. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2015.01.013>

- Notteboom, T. ve Neyens, K. (2017). *Liman lojistiğinin geleceği: tedarik zinciri entegrasyonunun zorluklarını karşılama*. ING Bank, 87.
- Notteboom, T., Van der Lugt, L., Van Saase, N., Sel, S. ve Neyens, K. (2020). *Deniz limanlarının Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimindeki Rolü*.
- Notteboom, T., Van der Lugt, L., Van Saase, N., Sel, S. ve Neyens, K. (2020). *Rotterdam, Antwerp'teki girişimler, tutumlar ve perspektifler, Kuzey Denizi Limanı ve Zeebrugge, Sürdürülebilirlik*, <https://doi.org/10.3390/su12041688>
- Notteboom, T. ve Winkelmann, W. (2001). Lojistikte Yapısal Değişiklikler: Liman Otoriteleri Zorluklarla Nasıl Yüzleşecek? *Denizcilik Politikası ve Yönetimi*, 28 (1), 71-89.
- Özkul, M. F. (2017). İlgili Pazarın Tespitinde Kullanılan Kantitatif Yöntemler ve Güncel Uygulamalar. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(624), 9-24.
- PWC. (2016). *Shifting patterns: The future of logistics industry*, [www.pwc.com/transport](http://www.pwc.com/transport), Erişim Tarihi: 20.10.2021.
- Robinson, R. (2002). Değer Odaklı Zincir Sistemlerinde Unsurlar Olarak Limanlar: Yeni Paradigma. *Maritime Policy and Management*, 29(3), 241-255.
- Şahin, S. (2021). Küresel ticaret performansının teknolojik yansımaları: seçilmiş ülkeler üzerine bir panel veri analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(1), 146-159.
- Şahin, Ç., Birdoğan B. (2004). *A Conceptual Framework: Critical Factors In Integrating Reverse Logistics Systems*, International Logistics Congress 2004, Conference Proceedings Vol: I, Dokuz Eylül Pub., ILC İzmir, December 2-3, p: 488,489.
- Song, D. W., Cheon, S. H. ve Pire, C. (2015). Does size matter for port cooperation strategy? Concept, motivation and implication. *International Journal of Logistics Research and Applications*, 18(3), 207-227.
- Tan. B. (2003). Niçin Dış Kaynak Kullanımı. *Capital*, 2003/11.
- UNCTAD (2018). *Review of Maritime Transport*, [https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/rmt2018\\_en.pdf](https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/rmt2018_en.pdf), Erişim Tarihi: 25.10.2021.
- Walter J.P. (2004). Logistics: It's Origin, Conceptual Evolution and Meaning as a Contemporary Management Discipline. *International Logistics Congress 2004, Conference Proceedings Vol: I*, Dokuz Eylül Pub., ILC İzmir, December 2-3.
- Wang, C., Ducruet C. ve Wang, W. (2015). Port integration in China: temporal pathways, spatial patterns and dynamics. *Chinese Geographical Science*, 25(5), 612–628. doi: 10.1007/s11769-015-0752-3
- Wang, G. W. Y. ve Pallis, A. A. (2014). *Incentive approaches to overcome moral hazard in port concession agreements*. Transportation Res. Part E: Logistics Transportation Rev. 67, 162–174.
- Waters, D. ve Rinsler, S. (2014). *Global Logistics: Tedarik Zinciri Yönetiminde Yeni Yönelimler*. Londra: Kogan Page.
- Weforum. (2018). *The digital transformation of logistics : Threat and opportunity*, 1–4. The World Economic Forum, <http://reports.weforum.org/digital-transformation/the-digitaltransformation-of-logistics-threat-and-opportunity/> Erişim Tarihi: 26.10.2021



ISSN: 2791-6987

Double-Blind Peer Reviewed, Open-Access, Online and Scholarly Journal

INTERNATIONAL JOURNAL OF  
COMMERCE, INDUSTRY  
AND ENTREPRENEURSHIP STUDIES  
(UTISGAD)

www.sitso.org.tr  
www.utisgad.org

ISSN: 2791-6987 | Vol: 1 | Issue: 2 | pp. 66-73

Article ID: UTISGAD-08-2021-4638.V3

Article Type: Research Article

Received: 11.08.2021

Accepted: 16.12.2021

Checked by iThenticate | Copyright © SİTİSO

## IMPACT OF EDUCATIONAL POLICIES ON EDUCATION AND DEVELOPMENT OF PAKISTAN

Rukhshanda AZAM<sup>1</sup>  
Muzammil KHURSHID<sup>2</sup>  
Zainab YOUSUF<sup>3</sup>

### ABSTRACT

The basic and foremost purpose of this study is to analyze the impact of educational policies on education and the development of Pakistan. The independent variables like GDP, net enrollment rate, gross enrollment rate, literacy rate, reserves for education, and HDI are used to analyze the level of development of the education sector and education is used as a dependent variable in this paper. The data was gathered from the World Bank, Ministry of Education, Statistical Bureau of Pakistan and Human Development Report. The study found that low educational budget, child labor, insufficient teachers and lack of modern teaching skills in teachers, provincial conflicts which cause unequal education and the poor and ineffective government policies are the important causes of poor education and development of Pakistan.

**Keywords:** Development, Education, Literacy, Pakistan

**JEL Codes:** O38, Z00, Z10, Z18

### 1. INTRODUCTION

The success of any nation depends upon the development of the education sector. The illiteracy and unemployment are ultimately reduced in the nation when education is promoted. (Ashraf and Ismat, 2016). The United States is on number 1 in education ranking in 2020 and its employment rate is 59.8%. The United Kingdom is on 2<sup>nd</sup> number in education ranking in 2020 and its employment rate is 75.2%. Canada is on number 3<sup>rd</sup> in education ranking in 2020 and its unemployment rate is 5.67% only. Germany is on 4<sup>th</sup> number in education ranking in

<sup>1</sup>Research student, Department of Banking & Finance, University of the Punjab, Gujranwala campus, Gujranwala Pakistan,  
Email: ghulamhaider7440@gmail.com, ORCID:0000-0002-5428-1800

<sup>2</sup>Assistant Professor, Department of Banking & Finance, University of the Punjab, Gujranwala campus, Gujranwala Pakistan,  
Email: muzammil.khurshid@pucg.edu.pk, ORCID:0000-0002-3319-5014

<sup>3</sup>Research student, Department of Banking & Finance, University of the Punjab, Gujranwala campus, Gujranwala Pakistan,  
Email: zainabby739@gmail.com, ORCID:0000-0003-3603-9559



2020 and its employment rate is 77% (World Bank, 2020). Education acts as a backbone for the progress and prosperity of any nation, skills of youth lead any country towards progress and especially vocational skilled youth make progress by leaps and bounds (Khan, 2010).

Pakistan's education sector is managed by the provincial government and ministry of education, while the federal government assists in its curriculum financing. According to an economic survey of 2020, the current population of Pakistan is 216.6 million and the literacy rate for adults increased to 60% and Pakistan is ranked 164<sup>th</sup> in the education sector (Economic Survey, 2020). Pakistan's population is growing rapidly and it is ranked on six's number in the world's most populous country (Ashraf, Ali, Schultz and Ali, 2013). The Constitution of Pakistan compels free and basic education to the people aged 5 to 16 years old in Article 25-B (Ashraf, Ali, and Hossain, 2013). Its system is divided into 5 different levels; Primary level is from class 1 to 5, classes 6 to 8 are called middle-level classes, High level consists of classes from 9 to 10 leading secondary school certificates, Intermediate level consists of classes 11 and 12 leading higher secondary certificates and for graduation and master degree university programs have been launched. The government started a countrywide action in (NEO) National Educational Policy 1998- 2010, the purpose of which is to gain literacy and fundamental educational amelioration, 2017 education ministry hopes to get 100% enrolment for the students of primary grade. Because of the data and statistics like starting school age, literacy and numeracy skills, etc., one can neither analyze the primary's education effect on literacy nor determine the potential experience. It is the main reason that existing Pakistan literature is lack for approximating actual differences between male and female, ruler & urban, rich and the poor (Government of the Punjab, 2012). To optimize literacy up to 80% among people of age 10 plus, the education sector has initiated new strategies and policies in 2018.

Pakistan's Government is being assisted by the various local and foreign agencies for the betterment of the education system and to provide youngsters with various vocational and educational jobs (Ahmad, Rehman, Ali, Khan and Khan, 2014). The government under Imran Khan has announced the EHSAS scholarship scheme in 2021 for free and effective education at the intermediate level and university level. New projects are initiated to employ fresh graduates as the developed countries in the world provide hourly basis employment to students or undergraduates to consume their extra time for getting experience and becoming independent (Ehsas Scholarship Pakistan, 2020)

This paper aims to look at the strategies and policies that the government of Pakistan implemented with the help of past data and its scanning and conceptualization with the new world. It inscribed the reasons for Pakistan's illiteracy and overthrew the blemishes and weaknesses of the previous work. For the improvement and good performance of the education system, it is vital to conceptualize the prevailing problems and to propose effective measures, which would be workable enough to make vital changes for the good performance of the education system. The enrolment rate of Pakistan remained below 60% till 2017 therefore governmental educational policies and stakeholders could not be able to provide desired results.

Federal Ministry of Education (2019) exposed that the literacy rate for secondary education is 10,884,400 and for post-secondary education, the literacy rate is 3,949,000 which is much better as compared to the past years. This paper would help the researcher in the quantitative assessment of educational level in Pakistan. Educational policies of past Governments have been extensively discussed in this paper, which would assist the researchers to analyze the past data.

## 2. LITERATURE REVIEW

There are numerous studies available that have discussed and focused on illiteracy and poor government educational policies in literature (Memon, 2007; Ahsan, 2003; Samina and Courtney, 2011; Ashraf and Ismat, 2016). Many policies were launched in recent few years but those policies could not be able to provide efficient results to reduce illiteracy and in improvement and development of Pakistan. Samina et al, (2011) stated that there is a huge contradiction in policies that the government launched and steps to achieve its results. Due to poor monitoring and inappropriate management, the applied policies did not give desired results (Ali and Tahir, 2009). Many other causes could not help to achieve 100% enrolment of children in schools (Memon, 2007). One of them is poverty which affects children's minds and ability to gain knowledge because the government could not make appropriate policies to educate lower class people, especially children. Children who belong to poor class families are in a harmed position because of their family environment and their attitude towards education (Mazhar, 2011). Expensive private institutions are also causing a big threat in achieving educational development because parents only try to send their children to private schools due to poor and unequal educational policies of the government (Rehman and Khan, 2011). Up to 2019 net primary enrolment in private and public schools is 73.3% while the targeted ratio was 77% and its Gross Enrolment Rate (GER) is 95.36%.

Pakistan's Educational expenditures have lied between 2.9% as the percentage of GDP, even with a very little amount of this, the rate of utilization has remained at an average of about 90% till 2020. There has been only minor improvement and progress to achieve literacy rate since 2009 - 2010 in Pakistan. For persons aged 10 years and up to it, the rate of illiteracy grown up from 35% to 59.13% till 2017 while the development rate remained motionless or stagnated during this (Country report of Pakistan, 2017). Federal Ministry of Education during 2019 revealed literacy rate which is 60% out of which 71% is Of male and 49% is of female.

Shah, (2003) stated that education performs an important role in progress, prosperity development in rapidly increasing modern world which would become a global village in few coming years, where skills, efficiency, and human capital are important factors to compete with the fast-growing world for the achievement of country's development. Hanif and Arshad, (2016) education would help people to achieve all these goals. To achieve these goals there is a need for a special budget for education as well as the specialized and skilled policymakers.

There is a lack of quality in education and competent teachers, especially at the primary level. Teachers are not well trained, and this causes mind distraction for students. Teachers

should be trained so that they might be able to handle students according to their intellectual level (Ashraf et al, 2013).

### 3. METHODOLOGY

This is a descriptive study in which past government educational policies are compared with the current government policies and its results are evaluated through given data. In this paper education is a dependent variable that is affected by many independent variables like Net Enrolment rate, Net National Income, GDP and HDI. In this study, the data have been gathered from the World Bank, Ministry of Education, Statistical Bureau and Human Development Report.

### 4. FINDINGS

Table 1 shows that the literacy rate in 1981 was 25.73% only which was very poor and it increased as the year passes. Eventually, in the recent century especially in the last 10 years, Pakistan improved its literacy rate to a level, in 2017 its rate increased to 2.15% as compared to recent years and in the year 2018 the rate increased to 5.87% but according to the recent survey, the literacy rate decreased by 0.87% in 2019.

While similar country ranking is given below in 2019.

**Table 1. Pakistan Literacy Rate-Historical data**

Year	Literacy rate%	Annual Changes%
2019	70	5
2018	65	5.87
2017	59.13	2.15
2016	58	1.02
2014	56.98	1.38
2013	55.60	-1.17
2012	56.76	2.03
2011	54.74	-0.64
2010	55.38	0.48
2009	54.89	-0.63
2008	55.53	3.39
2007	52.14	-2.01
2006	54.15	4.28
2005	49.87	7.17
1998	42.70	16.97
1981	25.73	16.97

**Data Source:** World Bank, (2019)

As compared to a few counties Pakistan's Literacy Rate is much lower even these countries are not well developed but they are focusing to reduce illiteracy. Pakistan is also trying to achieve the

literacy rate to the maximum level. In the coming few years, it would be possible for Government to achieve a maximum literacy rate.

**Table 2. Country Ranking in literacy Rate (2019)**

Country	Georgia	Sri Lanka	EI Salvador	Bangladesh	Egypt	Bhutan	Pakistan
<b>Literacy Rate%</b>	99.36	91.01	88.48	72.89	71.17	66.56	59.13

**Data Source:** World Bank, (2019)

- Pakistan stands at 152 out of 189 countries in the United Nation Development Program (UNDP) according to the survey of the Human Development Report in 2019.
- Pakistan's literacy rate is 57% which is good enough when it is compared with neighboring countries but Primary School fell rate is 22.7% which is at a dangerous level.

For the age of 6 to 10 years excluding kindergarten, the Gross Enrolment Rate (GER) at a primary level during 2018-19 as compared to 2015-16 is persisted at 87%.

**Table 3. Government Reserve for Education (as % of GDP) of previous 4 Years (Billion)**

Year	Pre-primary & Primary education	Secondary Education	Administration
<b>2020_2021</b>	2.931	7.349	1.237
<b>2019_2020</b>	2.83	6.718	1.407

**Data Source:** Education budget of Pakistan, (2020)

Gross Enrolment Rate in Punjab increased in 2019, in Sindh it remained unchanged, in KPK it fell by 1% and in Baluchistan, it increased by 1% but its literacy rate is much lower than other provinces, there may be many reasons for it.

**Table 4. Gross Enrolment Rate (GRN) Province Wise in Last 4 Years**

Years	Punjab %	Sindh %	KPK %	Baluchistan %
<b>2015-2016</b>	93	78	88	59
<b>2018-2019</b>	95	78	89	57

**Net Enrolment Rate (NER) Province Wise in Last 4 Years**

Years	Punjab %	Sindh %	KPK %	Baluchistan %
<b>2015-2016</b>	71	56	67	40
<b>2018-2019</b>	73	58	66	40

Net Enrolment Rate by 2019 in Punjab decreased by 2%, in Sindh it is also decreased by 2% but in KPK it increased by 1% and in Baluchistan NER remained constant in 2019 but its rate is much lower than other provinces of Pakistan.

**Table 5. Pakistan’s HDI Trends Based on Consistent Time Series Data and New Goalposts**

	Life expectancy at birth	Expected years of schooling	Mean years of schooling	GNI per capita (2017PPP\$)	HDI value
<b>1990</b>	60.1	4.6	2.3	3,049	0.402
<b>1995</b>	61.5	5.0	2.8	3,206	0.426
<b>2000</b>	62.8	5.4	3.3	3,208	0.447
<b>2005</b>	64.0	5.7	4.5	3,780	0.486
<b>2010</b>	65.3	6.8	4.7	4,054	0.512
<b>2015</b>	66.6	7.3	5.1	4,534	0.536
<b>2016</b>	66.8	7.6	5.1	4,6791	0.542
<b>2017</b>	66.9	8.0	5.1	4,821	0.550
<b>2018</b>	67.1	7.9	5.2	4,992	0.552
<b>2019</b>	67.3	8.3	5.2	5,005	0.557

Pakistan falls in the medium human development category with a value of 0.577 according to the Human Development Report (2019) and it stands at 154 out of 189 countries. Pakistan’s progress in each of the indicators of HDI is reviewed in this table. Pakistan's expectancy birth rate boomed by 7.2 years between 1990 and 2019, expected year of schooling and mean year of schooling increased by 3.7 years and 2.9 years and about 64.1% increase in Pakistan’s GNI per capita was observed during the period 1990 and 2019. (Human Development Report, 2019)

According to 2019, Pakistan’s GDP growth rate was about 0.99% and about a 4.85% decline from 2018 (Pakistan Growth Rate historical data 2019). There are only 39% girls and 61% of the total students are boys. At the high school level, overall enrollment decreases sharply. Rural areas are highly affected by the gender ratio, a very disproportionate gender ratio is analyzed in rural high schools, there are 72% of enrolled students boys and only 28% are girls. In private high school, 632259 students are enrolled. Currently, with an estimate of 22.8 million, Pakistan has the world’s second-highest ratio of Out Of School Children (OOSC) aged 5-16 who are not attending school and it represents 44% of the total population in this age group. There are about 5 million children which are not enrolled in school after primary school age in the 5-9 age group. This number of OOSC doubles when with 11.4 million adolescents not receiving formal education between the age of 10-14. Socio-economic status and geography are vital when disparities based on gender; there are about 52% of the poor class children (58% girls) are out of school in Sindh and Baluchistan, there are about 78% of the girls who are out of school. Currently, at the primary level, there are about 8.6 million girls and 10.7 million boys are enrolled. At the lower secondary level this decrease to 2.6 million girls and 3.6 million boys (UNICEF Pakistan, 2019).

## 5. CONCLUSION

The primary purpose of the paper is to examine the impact and effect of educational policies on the education and development of Pakistan. The study concluded that education plays a function or root in social and economic development. The study also concluded that education in Pakistan is in declined position even though the government has stated forceful measures to boost and elevate the quality and the quantity of its education. It is essential to increase the education budget and to bring betterment in the education skeleton and bring reforms according to the newly developing world. Teachers should be trained enough so they could understand the generation's expectations related to their learning process. New challenges are being faced now by the Pakistan government. It needs more development to compete with other developed countries in the world. For stimulation of progress and to guarantee the equal and standard quality of education. To minimize the significant number of OOSC at all levels of education, UNICEF must help Pakistan's government

In the past decades, Pakistan's education system was not performing well, there are many reasons for it including; lack of monitoring and inspection, insufficient budget, lack of modern teaching skills among the teachers, provincial conflicts and unequal education standards between the private and public sectors, but in recent few years ago, Pakistan's education sector is making progress. The government of Pakistan is giving attention to Early Childhood Education (ECE) for the better improvement of school readiness, nurturing of standard, qualified and equitable Alternative Learning Pathways (ALP) at the basic education level and the growth of school community linkage is also important to optimize on-time enrollment, to minimize drop-out and to ensure completion and transition for all the students. For the improvement of the provincial sector at the system level; government must assist and contribute to the budgeting and planning, effectiveness of data, gauging system. Strict policies must be designed by the government and a special task force must be made to ensure the application of strategies and policies. Girls' education is also as important as men's education that's why a separate system for women's education must be designed according to the cultural and ethical requirements of Pakistan. Special scholarships must be given to needy students so that their poverty may not waste their talent. Jobs are also a giant issue in underdeveloped countries, when fresh graduates do not find a reasonable job, they lose track. Where jobs are important also their industrial revolution is also very important. The young generation must be provided with a platform for the best use of their skills. Equal education must be promoted in all provinces. The syllabus must be the same for private schools and government schools this step would bring a lot of betterment in education and society as well.

## REFERENCES

- Ahsan, M. (2003). An analytical review of Pakistan's educational policies and plans. *Research Paper in Education*, 18(3), 259-280.
- Ashraf, D., Ali, T. and Hossain, A. (2013). Youth development and education in Pakistan: Exploring the relationship. *Sisyphus-Journal of Education*, 1(2), 162-192.

- Ahmad, I. Rehman, K., Ali, A., Khan, I., and Khan, F, A. (2014). Critical Analysis of the Problems of Education in Pakistan: Possible Solution. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)*, 3(2), 79-84.
- Ali, S. & Tahir, M. (2009). Reforming education in Pakistan tracing global links. *Journal of Research and Reflection in Education*, 3(15), 1- 16.
- Ashraf, D, Ali, A., Ali, T., Schultz, L., and Ali, A. (2013). School and decision structures and outcomes: A case of educational governance in Sindh Pakistan. *A research report was submitted to Aga Khan University Institute for Educational Development, Karachi.*
- Ashraf, M, A and Ismat, H, I. (2016). Education and Development of Pakistan, *A study of the current situation of Education and Literacy in Pakistan. US-China Education Review Bulletin*, 6(11), 647-654.
- Country Report of Pakistan regarding. (2017). Accelerating millennium development goals. Islamabad Ministry of Education and Training, Government of Pakistan.
- Education Budget of Pakistan, (2020). Retrieved from <http://page.org.pk/education-budget-of-pakistan/>
- Economic Survey of Pakistan, (2020). Retrieved from <http://www.thenews.com.pk>.
- Federal Ministry of Education, (2019). Retrieved from <http://en.m.wikipedia.org>
- Government of Punjab (2012). Punjab Youth Policy. Retrieved from <http://www.punjabyouthpolicy.pk>.
- Hanif, N., Arshad, N. (2016) Relationship between School Education and Economic Growth: SAARC Countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(1), 294-300.
- HEC- Ehsaas Scholarship Pakistan (2020). Retrieved from <http://ehsaas.hec.gov.pk>
- Khan, S, B. (2010). Problems in Universalization of Primary Education in Pakistan. *Pakistan Journal of Commerce and Social Science (PJCSS)*, 4(2), 147-155.
- Mazhar, H. (2011). Good Supervision key Quality Education, *The Dawn*, Karachi, 23.
- Memon, G. R. (2017). Education in Pakistan, *The key issues, problems and the new challenges. Journal of Management and social sciences*, 3(1); 47-55.
- Rehman, H. and Khan, N. (2011). The flaws in Pakistan’s Education System, *Abasyn Journal of Special sciences*, 4(1); 114-117.
- Shah, D. (2003). Country report on decentralization in the education system of Pakistan: Policies and strategies. Islamabad: Academy of Educational Planning and Management, Ministry of Education.
- Samina, M. and Courtney, K. (2011). Higher Education and Women Empowerment in Pakistan, *Gender and Education*, 23(1), 29-45.
- The world Bank (2020) Pakistan Public spending on education. <http://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS>
- UNICEF Pakistan (2020) retrieved from <http://www.unicef.org/pakistan/education>



ISSN: 2791-6987

Double-Blind Peer Reviewed, Open-Access, Online and Scholarly Journal

INTERNATIONAL JOURNAL OF  
COMMERCE, INDUSTRY  
AND ENTREPRENEURSHIP STUDIES  
(UTISGAD)

www.sitso.org.tr  
www.utisgad.org

ISSN: 2791-6987 | Vol: 1 | Issue: 2 | pp. 74-85

Article ID: UTISGAD-06-2021-4120.V3

Article Type: Research Article

Received: 11.06.2021

Accepted: 10.10.2021

Checked by iThenticate | Copyright © SITSO

## İŞ TATMİNİ KONULU LİSANSÜSTÜ TEZ ÇALIŞMALARININ İÇERİK ANALİZİ

### CONTENT ANALYSIS OF THE POSTGRADUATE STUDIES ABOUT WORK SATISFACTION

Pelin ZEYBEK SAYGIN<sup>1</sup>, Bedriye ULUÇAY<sup>2</sup>

#### ÖZET

İş tatmini kavramı günümüzde disiplinlerarası olarak ele alınan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletme literatüründe olduğu gibi eğitim ve öğretim süreçleri ile ilgili olarak pek çok güncel çalışmanın varlığından söz etmek mümkündür. İş tatmini, işgörenin gösterdiği çabaya karşılık elde ettiği maddi ve manevi çıktıları ifade ederken bu değerlerin kişisel değer yargılarıyla ilişkisini de ifade etmektedir. Eğitim örgütlerinde iş tatmini düzeyinin artması ile eğitim öğretim sürecinin asli unsurları olan öğrenci ve öğretmen ile program geliştirme çalışmalarının doğrudan olumlu olarak etkileneceği öngörülmektedir. Bu bakımdan lisansüstü tez çalışmaları kapsamın iş tatmini kavramının hangi boyutta ele alındığı araştırılmak istenmiştir. Buna göre, projenin asıl amacı iş tatmini konulu lisansüstü tez çalışmalarının analizi gerçekleştirmektir. Bu sayede iş tatmini kavramını odağına alan çalışmaların içerik analizi kapsamında incelemesi gerçekleştirilmiştir. Proje çalışmasının, örgütsel davranışın güncel konularından biri olan iş tatmini alanyazınına katkı sunması amaçlanmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** İş Tatmini, Lisansüstü Çalışmalar, İçerik Analizi

**JEL Kodları:** M10, L90

#### ABSTRACT

The concept of work satisfaction emerges today as an interdisciplinary concept. As in the business literature, it is possible to talk about the existence of many current studies on education and training processes. Work satisfaction, while expressing the material and moral outputs obtained by the employee for his effort, it also expresses the relationship of these values

<sup>1</sup> Vice Manager, Mersin Silişkne Susanoğlu Secondary School, pelinzeybeksaygin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5733-9473

<sup>2</sup> Toros University, ulucaybedriye@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1746-957X

\*Çalışmanın özeti ISCONT "International Symposium on Current Approaches & New Trends in Social Sciences" kongresinde sunulmuştur.



with personal value judgments. It is predicted that with the increase in the level of work satisfaction in educational organizations, student and teacher and program development studies, which are the main elements of the education and training process, will be directly positively affected. In this respect, the scope of postgraduate thesis studies has been aimed to investigate the extent of the concept of work satisfaction. Accordingly, the main purpose of the project is to analyze the postgraduate theses on work satisfaction. In this way, studies that focus on the concept of work satisfaction were examined within the scope of content analysis. The study aims to contribute to the literature on work satisfaction, which is one of the current issues of organizational behavior.

**Keywords:** Work Satisfaction, Postgraduate Theses, Content Analysis

**JEL Codes:** M10, L90

## 1. GİRİŞ

Günümüz dünyasında rekabet avantajının en önemli unsurlarından birinin insan kaynağı olduğu bilinmektedir ve örgütler işinden tatmin olan insan kaynağıyla çalışmanın önemini farkındadırlar. Bu şekilde örgütler hem kendi etkinliklerini artıracak hem de insan kaynaklarının huzurlu ve olumlu duygulara sahip bir şekilde çalışma hayatını sürdürmesini sağlayacaklardır (Şevik, 2019: 91-92).

İş tatmini, işgücünün Taylor ile ekonomideki gücünün anlaşılmasıyla birlikte, işletmenin tartışmalı ve önemli konuları içerisine girmiştir (Masomi vd., 2014: 104). İş tatmini genel olarak, işe duyulan olumlu duygular olarak ifade edilse de iş tatmini tanımını yapmak o kadar da kolay değildir. İş tatmini tamamen o örgütte çalışanlarla ilgili olup sürekli değişen şirket dinamikleri nedeniyle çalışanların işlerinden memnun kalmalarını sağlamak da oldukça zordur. Bunun üstesinden gelebilmek için de iş tatmini ile ilgili birçok çalışma işletme ve psikoloji literatüründe gerçekleştirilmiştir (Soni vd., 2017: 42).

İnsanlar hayatlarını devam ettirmek için gerekli olan ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayabilmek için çalışırlar. Çalıştıkları işlerden de maddi ve manevi anlamda çalıştıklarının karşılığını beklerler ve bu beklentilerinin karşılanması oranında mutlu ve tatmin olurlar. Çalışanlar zamanla çalıştıkları kuruma ve kurumdaki ilişkilerine karşı tutum geliştirir. Bu tutumun belirlenmesinde iş bilgisi, işin sonucuna ilişkin yaklaşımlar, iş ortamı gibi koşullar rol oynamaktadır. Bu tutumun sonucunda “iş tatmini” ya da “iş tatminsizliği” ortaya çıkmaktadır. Gösterilen tutumun olumlu olması durumunda iş tatmini söz konusu, aksi durumunda yani olumsuz ise de iş tatminsizliği söz konusudur (Akman, 2018: 50).

İnsanın sınırsız arzu ve gereksinimi vardır. Birey arzu ve gereksinimlerini temin edebilmesi amacıyla belirli tutumlar sergiler. Bu tutumlar neticesinde birey arzu ve gereksinimlerini temin ederse “tatmin”; temin edemez ise “tatminsizlik” meydana gelir. Son zamanlardaki sosyo-ekonomik şartlar göz önünde tutulduğunda bireyler bakımından devamlı bir tatminin mümkün olamayacağı aşikârdır. Diğer bakımdan “mutlak tatmin” veya “mutlak tatminsizlik” de mümkün değildir (Sezgin, 2011).

## 2. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde pek çok farklı kavramla açıklanmaya çalışılan terim için “iş tatmini”, “iş doyumunu”, “iş memnuniyeti” ve “çalışan memnuniyeti” kavramları yer almaktadır. İstenilen bir olayın gerçekleşmesi ve “gönül tatminliğinin sağlanması” anlamlarına gelen tatmin kavramı, istek ve gereksinimlerin gerçekleşmesi neticesinde ortaya çıkan mutluluk durumu anlamına gelmektedir (Biçkes vd., 2014: 100; Cinnioğlu, 2018: 49). Bu bağlamda iş tatminine çalışanların işlerine karşı olan duygu birikimleri demek uygun olacaktır.

Dolayısıyla iş tatmini kavramı bir çalışanın iş ortamında duyduğu başarı hissidir. Genel olarak, kişisel refah ile doğrudan bağlantılı olduğu düşünülmektedir. İş tatmini kişinin sahip olduğu bir işi yerine getirmesi, işini iyi yapması ve çabaları için ödüllendirilmesi anlamına gelir. Kişinin çalıştıktan sonra hissettiği huzur, yaşam doyumunu ile ilgilidir. İş tatmini terimi tanınma, gelir, terfi ve yerine getirme hissine yol açan diğer hedeflerin başarılmasına yol açan anahtar bir unsurdur (Kaliski, 2007). Bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için çalışmaları gerekmektedir. Çalışma ortamlarından ve yaptıkları işten duydukları memnuniyet ise performanslarının artmasını ve mutlu bir çalışan olmalarını sağlamaktadır. Çalışanlar işlerinden memnuniyet duydukları sürece işlerini severek yapacaklar ve başarı sağlayacaktır. Çünkü çalışanların başarısı, iş performanslarını artıran önemli bir motivasyon kaynağıdır (Özpehlivan, 2018: 46). İş tatmininin önemi, işin devamlılığının sağlanması ve geliştirilmesi ile alakalı olarak verimlilik, işe devamsızlık, yabancılaşma, işten ayrılma, çatışmalar gibi kavramlarla yakından ilişkilidir (Kök, 2006: 294). Dolayısıyla işini yaşamının bir parçası olarak görmeyen ve kendi özüne yabancılaşan çalışanların örgüte aidiyet hissetmediği, bu nedenle de iş tatminsizliği yaşayarak işine karşı yabancılaşma hissederek verimsizleştiği gözlemlenmiştir.

İş hayatındaki hızlı gelişmelere ayak uydurabilmek için işgören memnuniyetinin de önemli olduğu düşüncesi günümüz örgütlerinde giderek daha fazla öne çıkan bir anlayış haline gelmektedir. Zira, iş tatmini olan işgören mutlu işgörendir ve kendisine verilen görevi hatta verilenden de fazlasını isteyerek, örgütün iyiliği için, işten ayrılmayı düşünmek şöyle dursun sadakatle örgütüne uzun yıllar boyunca bağlılık göstererek yapmayı arzulamaktadır. Özellikle hizmet alanında faaliyet göstermekte olan örgütlerde işgörenlerin iş tatmini ile müşteriler tarafından algılanan hizmet kalitesi arasında doğrudan ve kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. Tüm bu nedenlerle iş tatmini örgüt yöneticileri için elde edilmesi halinde büyük fark getirecek bir örgütsel amaç olarak görülmektedir. İş tatmini sağlanmış bir çalışan, işine yönelik pozitif tutum göstermekte, daha uzun süre çalışarak örgüt için yüksek düzeyde fayda sağlamaktadır. Çalışanlar için iş hayatı yalnızca ekonomik açıdan değil hem sosyal hem de psikolojik açıdan önemlidir. İş tatmini yüksek seviyede olan çalışanların sosyal hayatlarında da pozitif etkiler görülmektedir. Çalışanların iş tatmini huzurlu bir aile ortamı sürdürmelerini, sosyal gereksinimlerini karşılayabilmelerini ve ruhsal huzuru yakalayabilmelerini sağlamaktadır. Bireyler gün içinde vakitlerinin çoğunu çalıştıkları örgütte geçirmektedir. Bireyler için bu sebeple örgütlerinde mutlu olmak önemlidir. Örgütte mutlu olabilmeleri için ise doyum faktörü ele alınmaktadır. Dolayısıyla işletmede ne kadar doyum sağlanırsa o kadar mutluluk yaşanmaktadır. Çünkü bu doyum bireylerin hayatlarını etkilemektedir. Dolayısıyla da işine yansiyacaktır. Başka bir deyişle işinden tatmin olan bireyler yaşamlarında sakin olur ve

zamanını daha verimli geçirirler. Hayatı sakin olan bireyler stresten, bunalımdan ve huzursuzluktan uzaktır ve bu durum ise işlerine olumlu yansımaktadır (Günay, 2015: 56). İş tatmini, bireylerin örgütteki yaptıkları işleri, örgüt çevresini ve örgüt içindeki çalışma koşullarını değerlendirip verdiği duygusal tepkilerdir. Bu sebeple işine olan olumlu tatmin hissi beslemesi iş tatminine, işine olan olumsuz ruh hali beslemesi halinde iş tatminsizliğini göstermektedir (Pekerşen, 2015: 60-61).

### 3. METODOLOJİ

Araştırmanın temel amacı iş tatmini konulu lisansüstü tez çalışmalarının içerik analizi yöntemiyle incelenmesidir. Günümüzde oldukça popüler bir kavram haline gelen iş tatmini olgusunun lisansüstü tez çalışmalarında hangi boyutlarda ve hangi örneklem üzerinde gerçekleştirildiğini tespit etmek çalışmanın alt amaçları arasındadır. Verimlilik ve üretkenlik ile doğrudan ilişkisi olduğu varsayılan iş tatmini kavramına yönelik Eğitim Bilimleri Enstitülerinde öğrenim gören lisansüstü öğrenciler tarafından iş tatmini kavramının hangi boyutlar üzerinden ele alındığının tespit edilmesi diğer bir alt amacı oluşturmaktadır. Bu bakımdan araştırma, fazla sayıda lisansüstü tez çalışmasının konu başlığını oluşturan ve günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelen iş tatmini kavramının eğitim bilimciler tarafından hangi açılardan ele alındığının tespiti açısından önem taşımaktadır. Eğitim-öğretim süreçlerinin eksiksiz ve verimli biçimde sürdürülebilmesi açısından iş tatmini konulu araştırmaların bulgularının ele alınması ile genel bir değerlendirme yapılması mümkün olabilecektir. İş tatmini ile ilgili araştırmaların bireylerin verimlilik ve üretkenlik düzeyleri ile yakından ilgili oluşu ve konunun eğitim bilimleri kapsamında ele alınacak olması araştırmanın özgün kısımlarından birini oluşturmaktadır.

Araştırmada, Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi (YÖKTEZ)’n den elde edilen veriler değerlendirmeye alınmıştır. Bu kapsamda, tez merkezinde detaylı arama yapılmış ve erişime açık olan çalışmalar araştırma sürecine dahil edilmiştir. İş Tatmini konulu lisansüstü tez çalışmalarının sayısı 1140 olarak tespit edilmiştir (Yöktez, Erişim Tarihi:14.11.2020). Buna göre çalışma evreninin 1140 tez çalışmasından oluştuğu söylenebilmektedir. Araştırma kapsamına alınacak olan lisansüstü çalışmaları belirlemek için “Tez Başlığı” kısmına iş tatmini yazılarak çalışma evreni tespit edilmiştir. 2010 ve 2020 yılları arasındaki Türkçe dilinde yazılan çalışmalar, proje araştırması kapsamına dahil edilmiş ve erişime açık olan lisansüstü tez çalışmalarıyla araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, iş tatmini konulu 800 adet lisansüstü tez çalışmasının gerçekleştirildiği görülmüş, Türkiye’de bulunan üniversitelerdeki Eğitim Bilimleri Enstitüsünde gerçekleştirilen çalışmalar araştırma kapsamına alınmıştır.

Dolayısıyla, Türkiye’deki kamu ve vakıf üniversitelerinde bulunan Eğitim Bilimleri Enstitülerinde 2010-2020 yılları arasında gerçekleştirilen Türkçe dilinde yazılmış ve açık erişimli olan iş tatmini başlıklı çalışmalar araştırma sürecinde incelemeye tabi tutulmuştur. Buna göre, araştırma örnekleminde yer alan ve içerik analizine tabi tutulan 19 adet lisansüstü tez çalışması ile proje araştırması yürütülmüştür. Nitel araştırmalar kapsamında az sayıdaki örneklem oranıyla içerik analizinin gerçekleştirilebileceğine ilişkin literatürdeki çalışmalara bağlı olarak araştırmanın güvenilirlik ve geçerlik ile ilgili herhangi bir olumsuzluğunun

oluşmayacağı öngörülmüştür. Araştırma sürecine dahil edilen ilgili tez çalışmalarına ait dosyalar sistem üzerinden edinilmiş ve tez çalışmaları içerik analizine tabii tutulmuştur. Buna göre, çalışmalar gerçekleştirildikleri yükseköğretim kurumu, anabilim dalı ve yıl bağlamında tasniflenmiş, çalışma başlıkları, araştırma soruları, örneklem yöntemleri bağlamında incelenmiş, sayfa sayısı, kelime sayısı ve çalışmanın tümünde ortaya çıkan anahtar kelimeler gibi biçimsel özellikler düzeyinde ele alınmıştır.

#### 4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Proje konusunu oluşturan iş tatmini kavramına ilişkin lisansüstü tez çalışmaları incelenmeden önce ülkemizdeki tezlerin ilk 10 üniversitede dağılımını incelemek yerinde olacaktır. Buna göre, Tablo 1.'de ülkemizde en fazla tez çalışmasının gerçekleştirildiği ilk 10 üniversite görülebilmektedir.

**Tablo 1.** En Fazla Lisansüstü Tez Yapılan İlk 10 Üniversite

Üniversite	Yüksek Lisans	Doktora	Tıpta Uzmanlık, Sanatta Yeterlik,	Toplam
İstanbul Üniversitesi	20454	9221	7475	37150
Gazi Üniversitesi	25585	7261	2644	35490
Marmara Üniversitesi	25460	6266	2018	33744
Ankara Üniversitesi	17261	9521	4011	30793
İstanbul Teknik Üniversitesi	20670	3983	57	24710
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	20060	4632	0	24692
Hacettepe Üniversitesi	14340	6199	2444	22983
Ege Üniversitesi	11800	5082	3257	20139
Dokuz Eylül Üniversitesi	13419	3499	2724	19642
Selçuk Üniversitesi	12202	3619	1355	17176

Tablo 1. incelendiğinde en fazla tez çalışmasının İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleştirildiği görülebilmektedir. Ardından Gazi Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi gelmektedir. İlk 10 üniversite içerisinde 3 üniversitenin İstanbul ilinde olduğu, 4 üniversitesinin Ankara'da ve diğer üniversitelerin İzmir ile Konya illerinde olduğu görülebilmektedir. Tablo 2.'de araştırma konusunu oluşturan iş tatmini kavramının Tablo 1.'de gösterilen en fazla tezin gerçekleştiği ilk 10 üniversiteye oranla dağılımına yer verilmektedir.

**Tablo 2.** İlk 10 Üniversitede İş Tatmin Konulu Lisansüstü Tezlerin Dağılımı

Üniversite	n	%
İstanbul Üniversitesi	65	5,70
Gazi Üniversitesi	56	4,91
Marmara Üniversitesi	119	10,44
Ankara Üniversitesi	10	0,88
İstanbul Teknik Üniversitesi	12	1,05
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	7	0,61
Hacettepe Üniversitesi	17	1,49
Ege Üniversitesi	3	0,26
Dokuz Eylül Üniversitesi	11	0,96
Selçuk Üniversitesi	13	1,14
Toplam İş Tatmini Konulu Tez Çalışması	1140	100

Tablo 2.’de sunulan veriler incelendiğinde, Tablo 1.’deki verilere göre kıyaslandığında İstanbul Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi en fazla tez çalışmasının gerçekleştirildiği ilk 2 üniversiteyi oluştururken, iş tatmini konulu tez çalışmaları kapsamında ise en fazla tez çalışmasının Marmara Üniversitesi’nde gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılabilmektedir. En fazla tez çalışmasının gerçekleştirildiği ilk 10 üniversite arasında yer alan Ege Üniversitesi’nde ise iş tatmini konulu yalnızca 3 tezin tamamlandığı görülebilmektedir. En fazla iş tatmini konulu tez çalışmasının gerçekleştiği Marmara Üniversitesi’ndeki 119 tez, toplam iş tatmini tezlerinin %10,44’ünü oluştururken İstanbul Üniversitesi’ndeki 65 tez çalışmaları, toplam iş tatmini tezlerinin %5,70’ini kapsamaktadır.

Tablo 3.’te iş tatmini konulu tez çalışmalarına ilişkin veriler sunulmaktadır.

**Tablo 3.** İş Tatmini Konulu Tezlere Ait İstatistik Veriler

Tezlerin Dağılımı	f	%
İş Tatmini Konulu Tezlerin Toplam Sayısı	1140	100
İş Tatmini Konulu Tezlerin Toplam Sayısı (2010-2020)	845	74,12
İş Tatmini Konulu Tezlerin Toplam Sayısı (2010 öncesi)	295	25,88

Tablo 3.’teki verilere göre iş tatmini konulu tez çalışmalarının toplam sayısı 1140’tır. 2010-2020 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmaların sayısı 845 iken bu sayı 2010 yılı öncesindeki dönemde 295 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre, 2010 yılından itibaren iş tatmini konulu tez çalışmaları kapsamında yüksek bir artış oranı ile karşı karşıya kalındığı tespit edilmektedir. Yani son 10 yıllık dönemde iş tatmini konulu araştırmaların daha yoğun bir ilgiyle karşılandığı görülebilmektedir. Son 10 yıllık iş tatmini çalışmalarının oranı toplam sayının %74,12’sini oluşturmaktadır. Tablo 4.’te iş tatmini konulu tez çalışmalarının gruplarına göre dağılımı sunulmaktadır.

**Tablo 4.** İş Tatmini Konulu Tezlere Ait Grup Dağılımı

Tezlerin Dağılımı	f	%
Sosyal Grubu	1076	94,39
Fen Grubu	34	2,98
Sağlık Grubu	30	2,63

Tablo 4.’teki verilere göre iş tatminin disiplinlerarası bir çalışma alanı olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Sosyal bilimler alanında 1076 tez çalışması bulunurken fen bilimleri alanında 34 ve sağlık bilimleri alanında ise 30 tez çalışması gerçekleştirilmiştir. İş tatmini kavramına yönelik ilginin bir gereği olarak farklı disiplinler kapsamında çalışılan popüler bir kavram haline geldiği söylenebilmektedir. Sosyal grubunda gerçekleştirilen tez çalışmaları toplam çalışmaların %94,39’unu oluşturmaktadır. Tablo 5.’te iş tatmini konulu tez çalışmalarının türlerine göre bir dağılım sergilenmektedir.

**Tablo 5.** İş Tatmini Konulu Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Tezlerin Dağılımı	f	%
İş Tatmini Konulu Yüksek Lisans Tezlerinin Sayısı (2010-2020)	725	63,60
İş Tatmini Konulu Doktora Tezlerinin Sayısı (2010-2020)	119	10,44
İş Tatmini Konulu Tıpta Uzmanlık Tezlerinin Sayısı (2010-2020)	1	0,09
İş Tatmini Konulu Yüksek Lisans Tezlerinin Sayısı (2010 öncesi)	259	22,72
İş Tatmini Konulu Doktora Tezlerinin Sayısı (2010 öncesi)	36	3,16

Tablo 5. incelendiğinde 2010-2020 yılları arasında iş tatmini konulu yüksek lisans tez çalışmalarının sayısı 725 iken bu sayı, 2010 yılı öncesinde yalnızca 259 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde 2010-2020 yılları arasında doktora tez çalışmalarının sayısı da 36'dan 119'a yükselmiş ve göreceli olarak artış gözlenmiştir. Tıpta uzmanlık alanında ise 1 adet tez çalışmasının gerçekleştirildiği görülmektedir. Buna göre, iş tatmini kavramının yoğun olarak yüksek lisans tez çalışması olarak incelendiği görülebilmektedir. Tablo 6.'da iş tatmini konulu tezlerin gerçekleştirildiği enstitüler kapsamında dağılım sunulmaktadır.

**Tablo 6.** İş Tatmini Konulu Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı

Tezlerin Gerçekleştirildiği Enstitüler	f	%
Sosyal Bilimler Enstitüsü	1007	88,33
Fen Bilimleri Enstitüsü	34	2,98
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	32	2,81
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	31	2,72
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	19	1,67
İşletme Enstitüsü	6	0,53
Savunma Bilimleri Enstitüsü	5	0,44
Diğer	6	0,53

Tablo 6. incelendiğinde iş tatmini konulu araştırmaların en fazla sosyal bilimler enstitüleri bünyesinde gerçekleştirildiği görülebilmektedir. Bu sayı fen bilimleri ve sağlık bilimleri enstitüleri izlemektedir. Eğitim Bilimleri Enstitüsünde ise 31 adet tez çalışmasının gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Sosyal bilimler alanında gerçekleşen tezlerin oranı %88,33 olarak tespit edilirken Fen bilimleri alanında %2,98 oranında gerçekleştiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Tablo 7.'de iş tatmini konulu tez çalışmalarının dillerine göre dağılım sunulmaktadır.

**Tablo 7.** İş Tatmini Konulu Tezlerin Dillerine Göre Dağılımı

Tezlerin Dağılımı	f	%
Türkçe	1062	93,16
İngilizce	78	6,84

Buna göre tez çalışmalarının büyük çoğunluğunun (1062) %93,16 oranında Türkçe dilinde gerçekleştirildiği, İngilizce dilinde gerçekleştirilen tez çalışmalarının sayısının ise yalnızca (78) %6,84 olduğu görülmektedir. Türkiye'deki üniversitelerde Türkçe ve İngilizce

dilleri dışında iş tatmini konulu tez çalışmasına rastlanmamıştır. Tablo 8.'de iş tatmini konulu tez çalışmalarının tamamlanma durumlarına ilişkin veri sunulmaktadır.

**Tablo 8.** İş Tatmini Konulu Tezlerin Onaylanma Durumuna Göre Dağılımı

Tezlerin Dağılımı	f
Onaylandı	1140
Hazırlık Sürecinde (veri girişi yapılmış)	104

Tablo 8.'deki verilere göre, iş tatmini kapsamında tamamlanan 1140 tez bulunmasına rağmen henüz devam eden ve YÖKTEZ sistemine veri girişi yapılan 104 adet tez çalışmasının da bulunduğu görülmektedir. Yani, halihazırda tamamlanmayı bekleyen 104 adet iş tatmini konulu tez çalışmasının sürdürüldüğü söylenebilmektedir. Tablo 9.'da tez çalışmalarına ilişkin izin durumları görülebilmektedir.

**Tablo 9.** İş Tatmini Konulu Tezlerin İzin Durumuna Göre Dağılımı

Tezlerin Dağılımı	f	%
İzin verilmiş	1006	88,25
İzin verilmemiş	130	11,40
Diğer	4	3,5

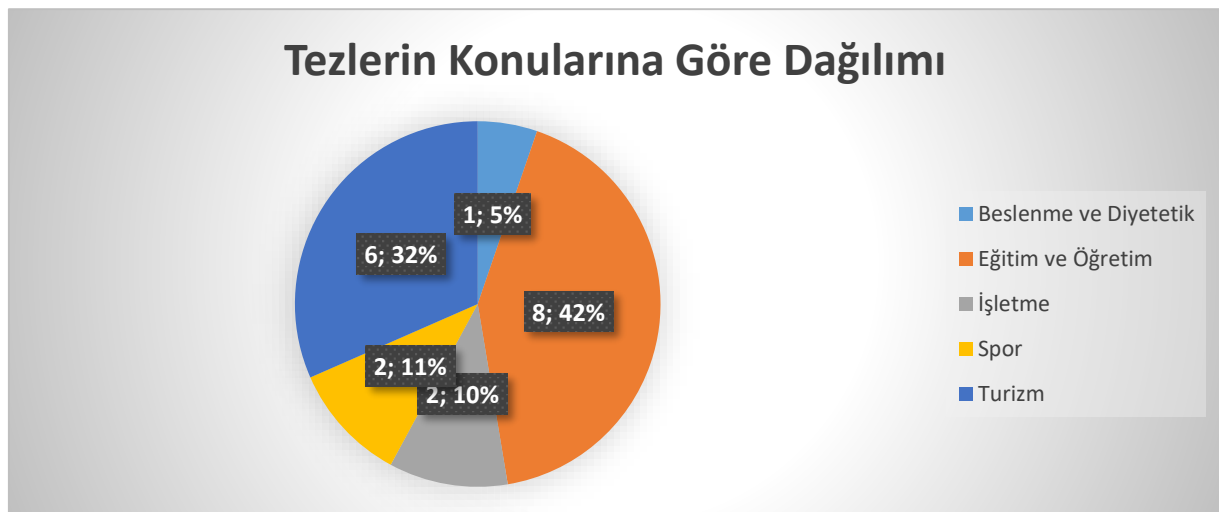
Tablo 9.'daki veriler incelendiğinde tez çalışmalarının büyük çoğunluğunun izinli durumda olduğu ve YÖKTEZ sisteminden erişime açık olduğu görülmektedir. 130 tez çalışması ise izin verilmemiş durumdadır. Veri tabanında listelenen 4 adet tez ise izin durumları kısmında eksik veri nedeniyle tanımsız olarak görülmektedir. Tablo 10.'da araştırma kapsamına alınan tez çalışmalarına ilişkin veri sunulmaktadır.

**Tablo 10.** Araştırma Kapsamına Alınan Lisansüstü Tezlere İlişkin Veri

MAHMOUD SAFIA	2020	Öğretmenlerin algılarına göre ortaokul müdürlerinin dönüşümcü liderlik rolleri ile okulların öğrenen örgüt olma ve öğretmenlerin iş tatmini düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi	Yüksek Lisans
ETHEM GÜRSOY	2019	Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde görev alan öğretmenlerin iş tatmini ve tükenmişlik düzeyleri	Yüksek Lisans
VEDAT GÜL	2019	Özel eğitim kurumlarında iş tatmini ve tükenmişlik ilişkisi: Matematik öğretmenleri ile ilgili bir araştırma	Yüksek Lisans
ÖMER ZAFER ÖZGÖÇER	2019	Bilişim teknolojileri öğretmenlerinin örgütsel adalet algısı ve iş tatmini düzeylerinin incelenmesi (Malatya ili örneği)	Yüksek Lisans
AYŞEGÜL ÖZDEMİR	2018	Özel okul öğretmenlerinin örgütsel politika algılarının iş tatmini düzeyine etkisi	Yüksek Lisans
MURAT BAHADIR KOYUNCU	2017	Konaklama işletmelerinde çalışanların psikolojik şiddet (Mobbing) algısının iş tatminine etkisi (Antalya ili örnekleme)	Yüksek Lisans
EMİN ARSLAN	2017	Otel işletmelerinde çalışanların kişilik özelliklerinin örgütsel bağlılık ve iş tatmini üzerine etkisi	Doktora

KADİR KÜRŞAT UÇ	2016	Çalışanların iş tatmini düzeylerinin müşterilerinin memnuniyet algıları üzerine etkisi: Konaklama işletmelerinde bir uygulama	Yüksek Lisans
MÜCAHİT BURAK ÜNLÜÖNEN	2016	İşe alıştırma eğitimlerinin iş tatmini üzerine etkisi: Konya'da faaliyet gösteren otel işletmelerinde bir uygulama	Yüksek Lisans
SALİH DEMİR	2016	Akademisyenlerinin mesleki motivasyonları ile iş tatmini arasındaki ilişki	Yüksek Lisans
MERVE ÖNEĞİ	2014	Otel işletmelerinde çalışan işgörenlerin örgütsel bağlılık düzeyinin iş tatmini ve çalışma performansına etkisi	Yüksek Lisans
EMRE YILDIRIM	2014	Konaklama işletmelerinde mutfak ve servis personelinin iş tatmini ile, kişisel hijyen bilgi ve uygulamaları	Yüksek Lisans
TUBA YILMAZ	2014	Çalışanların iş tatmini ve motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: Kamu çalışanları üzerinde bir araştırma	Yüksek Lisans
ABDULLAH POLAT	2014	Egzersiz yapan ve yapmayan emniyet mensuplarının yaşam doyumu iş tatmini ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. (Sakarya ili örneği)	Yüksek Lisans
GÖKHAN COŞKUN	2013	İlköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin müzakere algulamalarının iş tatmini üzerine etkisi: Ankara Keçiören örneği	Yüksek Lisans
ERDİ KAYA	2013	Çalışan bedensel engelli bireylerin yaşam tatmini örgütsel bağlılık ve iş tatmini düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi	Yüksek Lisans
EMRAH KÖKSAL SEZGİN	2010	Mutfak personelinin hizmet içi eğitiminin örgütsel bağlılık ve iş tatminine etkisi üzerine bir uygulama	Yüksek Lisans
ZAFER ADIGÜZEL	2010	İlköğretim okullarında çalışan fen ve teknoloji öğretmenlerinin iş tatmini	Yüksek Lisans
HAKAN BİLİŞİK	2010	Öğretmenlerin yöneticilerine duydukları güven algılarının iş tatmini üzerine etkisi: Yalova ilinde bir uygulama	Yüksek Lisans

Tablo 10.'da araştırma kapsamına alınan tez çalışmalarına ilişkin veri sunulmaktadır. YÖKTEZ sistemi üzerinden iş tatmini başlığını taşıyan Türkçe dilinde yazılmış ve açık erişime sahip Eğitim Bilimleri Enstitüsünde gerçekleştirilen 19 teze ilişkin tez sahibinin ismi, tezin gerçekleştirildiği yıl, tezin adı ve tezin türü şeklinde veriye ulaşılabilmektedir. Şekil 1.'de araştırma kapsamına alınan 19 lisansüstü tez çalışmasının konu dağılımlarına ilişkin grafik sunulmaktadır.



Şekil 1. Tezlerin Konularına Göre Dağılımı





Şekil 3.’teki verilere göre başlıklarda en sık kullanılan kelimelerin “iş”, “tatmin” ve “etki” şeklinde olduğu bulgusuna ulaşılabilmektedir.

## 5. SONUÇ VE TARTIŞMA

İş tatmini konulu lisansüstü tez çalışmalarının hangi boyutta ele alındığı araştırılmış olup bu tez çalışmalarının analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırmada iş tatmini kavramına ilişkin eğitim bilimleri alanında yapılan lisansüstü tez çalışmaları incelenmiştir. Bu bağlamda yapılan araştırma da Türkiye’de kaç adet lisansüstü tez araştırması olduğu, 2010-2020 arasında kaç adet Türkçe lisansüstü çalışma yapıldığı, hangi üniversite ve bilim alanında gerçekleştiği, yüksek lisans veya doktora dağılımlarının belirlendiği, kamu ve vakıf üniversitelerine göre dağılımı 2020 yılı Ekim, Kasım ve Aralık ayları içerisinde tespit edilmiştir. Bu bakımdan iş tatmini başlıklı araştırmalar daha iyi anlaşılması adına çalışma sürecine dahil edilmiş olup YÖKTEZ merkezinden elde edilen 19 adet lisansüstü tez çalışması detaylı incelenmiştir.

Elde edilen bulgular sonucunda ülkemizde en fazla lisansüstü tez çalışması gerçekleşen ilk 10 üniversite incelenmiş ve en fazla tez çalışmasının İstanbul Üniversitesi’nde olduğu görülmüştür. Benzer şekilde İş Tatmini konulu en fazla lisansüstü tezlerin ilk 10 üniversite de incelendiğinde ise İstanbul Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi en fazla tez çalışmasının tamamlandığı tespit edilmiştir. İş Tatmini konulu tezlerin dağılımı ile ilgili veriler incelenmiş olup en fazla sosyal bilimler alanın tez çalışmasının olduğu görülmüş devamında ise fen grubu ve sağlık grubu geldiği açıklanmıştır. Enstitü bünyesinde ise en fazla sosyal bilimler enstitüsünde gerçekleştiği görülmüştür. Veriler incelendiğinde 2010-2020 yılları arasında iş tatmini konulu yüksek lisans tez çalışması sayısının 2010 öncesi iş tatmini konulu yüksek lisans tez sayısından oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. YÖKTEZ modülünde erişilebilir olan tezlerin dillere göre Türkçe dilinde gerçekleşen tez çalışmasının İngilizce dilinde gerçekleşen tez çalışmasına göre oldukça fazla olup başka bir dilde iş tatmini konulu tezler rastlanmadığı görülmüştür. Ayrıca iş tatmini konulu tezlerin genellikle büyük bir bölümünün izin verilmiş olduğu ve erişime açık olduğu görülmüştür. YÖKTEZ sistemi üzerinden elde edilen ve araştırma kapsamına alınan 19 tez çalışması ayrıntılı olarak incelenmiş konu dağılımları tespit edilmiştir. Bu bağlamda en fazla eğitim ve öğretim alanında gerçekleştiği görülmüştür ve turizm, işletme, beslenme ve diyetetik olarak sıralandığı belirlenmiştir. Bu 19 tez çalışmasında 18 tanesinin yüksek lisans ve sadece 1 tanesinin doktora tezi olduğu tespit edilmiştir.

## KAYNAKÇA

- Akman, A., (2018). *Çatışma Yönetimi, İş Tatmini, Kariyer Tatmini, İş Performansı ve İşten Ayrılma Niyeti Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Osmaniye.
- Biçkes, D. M., Yılmaz, C., Demirtaş, Ö., Uğur, A., (2014). Duygusal Emek ile İş Tatmini Arasındaki İlişkide Psikolojik Sermayenin Aracılık Rolü: Bir Alan Çalışması, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(2), ss.97-121.

- Günay Z (2015). *İş tatmini, 360 derece performans değerlendirme ve algılanan performans ilişkisi: Bir telekomünikasyon şirketi örneği*. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Kaliski, B. S. (2007). *Encyclopedia of business and finance*. Detroit: Thompson Gale.
- Kök, S. (2006). İş Tatmini ve Örgütsel Bağlılığın İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Sayı 1, ss.291-317.
- Masomi, E., Derakhshan, M., Eghdami, A., Ashore, E. ve Ghanimat, P. (2014). The study of corporate entrepreneurship and its relationship with job satisfaction: The case study: Sepah Bank, branches of Golestan Province. *Research Journal of Recent Sciences*, 3(3), 104-111.
- Özpehlivan, M. (2018). İş Tatmini: Kavramsal Gelişimi, Bireysel ve Örgütsel Etkileri, Yararları ve Sonuçlar. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 43-70.
- Pekerşen, Y., (2015). *Otel İşletmelerinde Çalışan Aşçıların İş Stresi ile İş Tatmini, Örgütsel Bağlılık ve Toksik Davranışları Arasındaki İlişki*. Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Sezgin E.K, Ünlüönen K. (2011). Mutfak personelinin hizmet içi eğitiminin örgütsel bağlılık ve iş tatminine etkisi üzerine bir uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*; 2(3):3-16.
- Soni, K, Chawla, R. ve Sengar R. (2017). Relationship between job satisfaction and employee experience. *Journal of General Management Research*, 4(2), 41-48.
- Şevik, Ümit (2019). *Algılanan Örgütsel Politika ile Pozitif Psikolojik Sermayenin İş Tatmini, İşten Ayrılma Niyeti ve Örgütsel Sessizlik Üzerine Etkisi: Afyonkarahisar Örneği*. Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.

#### İNTERNET KAYNAKLARI

TDK. Web: <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi:14.11.2020).

Ulusal Tez Merkezi. Web: <https://tez.yok.gov.tr/>,(Erişim Tarihi:14.11.2020)



ISSN: 2791-6987 | Vol: 1 | Issue: 2 | pp.86-97

Article ID: UTISGAD-08-2021-4565.V3

Article Type: Research Article

Received: 02.08.2021

Accepted: 13.12.2021

Checked by iThenticate | Copyright © SITSO

# THE NECESSITY OF CHANGE IN ORGANIZATIONAL STRUCTURE IN NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

Kemal EROĞLUER<sup>1</sup>

## ABSTRACT

As a result of the economic and social developments that have been experienced, the importance of organizations in the life of society has increased. With the increase in population and change of needs, people have come to a point where they cannot fulfil their own needs. This situation has brought organizations to the fore. Organizations are established to supply the needs of people and to achieve certain goals. Therefore, organizations are the basic elements of social life due to their roles. Non-governmental organizations have emerged with the organization of people in need to support against strong state and organizations. In this study, the development of non-governmental organizations, which are important elements of social life today, and their roles in society are examined. Globalization, developments in information and communication technologies have affected the society as well as the non-governmental organizations. Recent developments show that people will need much more support to the non-governmental organizations in the future. Non-governmental organizations need to adapt to changes in order to meet these people's expectations.

**Keywords:** NGO, Organization, Structure, Change

**JEL Codes:** M11, L10

## 1. INTRODUCTION

Scientific, technological and economic developments have had an impact on societies. These developments have caused changing in societies. Social change has also affected all the values that a society has. In this context, non-governmental organizations, which are important actors of social life, have to keep up with this change.

Non-governmental organizations have emerged as a result of the need for a different organization that will support individuals against power centers in the regulation of social life

<sup>1</sup> Assoc.Prof.Dr. National Defense University Turkish Military Academy, k\_eroğlu@yaho.com.tr, ORCID: 0000-0002-2456-5140

and the maintenance of relations depending on the rules. The emergence of non-governmental organizations is based on the development of the concept of civil society.

From the beginning of the industrial revolution to this time, great progress has been made in the field of information and technology. These developments coincide with a very short period of time in human history, but they are enormous in terms of their impact. This great change has deeply affected people and social life.

While the development of social life, the increase in welfare and in educational opportunities provide people to important advantages, they have also started to limit people's lives. With the industry, people have begun to become more and more lonesome therefore. It has left people unable to defend their rights in the face of the growing strength of organizations.

The ongoing pandemic, global warming and ever-increasing political uncertainties increase the need for non-governmental organizations. People need non-governmental organizations more in order to fight the pressure of global businesses, global capital and states. This situation requires non-governmental organizations to be strongly present in the field.

Since it is thought that these changes will continue to affect people and societies today and in the future, the problem of how non-governmental organizations should follow in the face of the negative consequences of these changes have been examined in this study.

## **2. LITERATURE REVIEW**

### **2.1. The Concept of Civil Society and its Development**

The basis of NGO's is the concept of civil society. History of civil society was well until the ancient Greek Times. Aristotle mentioned the concept of civil society as "koinonia politike" in his "politics". The concept of civil society is referred as "societas civilis" in Latin (Doğan, 2015: 27-38). Civil society includes public as a whole.

In the classical period, the concept of civil society has been used synonymously with good society and seen indistinguishable from the state (Abubakar, 2021: 37). Another phenomenon of civilian society is the Roman "societas civilis" which was put forward by Cicero. The political discourse in the classical period was about to guarantee peace and order among the people who attached importance to the idea of a "good society". The second phase of civil society was the Middle Ages, which was the time when the social-economic thought of feudalism emerged. It was clear that there was absolutely no distinction between civil society and state in this period. In this period, clergy and churches shaped civil society. The Age of Enlightenment was an evolution for civil society reaching its present meaning. The formation of the modern capitalist state after the Enlightenment has been the stage of separating civil society from the state. In this process, the concept of civil society in the 18th Century turned religion against religion, placed to separate the authorities from the civilian population. We can consider it as the starting point of the emergence of society (Gündüz, 2015). Hegel completely changed the meaning of civil society and, unlike modern nation-state institutions, this led to a

modern liberal understanding as a non-political form of society. Hegel has also been the first political philosopher to emphasize it as a non-state field. Another thinker of civil society is Karl Marx. He criticized the Hegel's Philosophy of Law and believed that state-society dichotomy is directly dependent on social relations (Abubakar, 2021: 41).

The concept of civil society reached its importance after the industrial revolution. In the modern sense, civil society is “a community of individuals who are not under the control of the state, but rather make their decisions independently and engage in social activities (TDK, 2020). Bodin (1530-1596), Hobbes (1588-1679), Locke (1632-1704), Jacques Rousseau (1712-1778), Ferguson (1724-1816), Paine (1737-1809), Hegel (1770-1831), Tocqueville (1805-1850), Marx (1818-1883) and Gramsci (1891-1937) could be counted among the theorists who contributed to the development of the concept of civil society.

The concept of civil society, first used by Locke in 1690, remained on the agenda until Tocqueville's solutions to democracy. It gained importance again after a long silence until the 1970s, when it re-emerged in the democratization campaigns of Soviet-type political systems in Europe (Erdogan, 1998: 205).

It is clear that the new political searches that started after the collapse of the regimes in the Eastern Bloc played a significant role in the re-emergence of the discussions on civil society. Thus, the first task of the new democracies established by those who left the former Soviet Bloc was to re-establish the organizational structures that make up the civil society (Tamer, 2010). The term “NGO” has been common concept in public and business. The concept of NGO's can be referred as a group of intrinsically motivated people that preserve and enhance people's rights coordinately (Brodhead, 1987).

NGO's main aim is to enhance civil society through preserving rights; besides, they push society forward in terms of development and innovation (candid.org). Civil society refers to the intermediate level between the state and society. In today's world, elements of civil society play an important role in all areas of life such as social, political, economic and cultural.

## **2.2. Historical Development of Non-Governmental Organizations**

As a result of the technological and economic developments in Europe since the 9th century, and the Pope's acceptance as a spiritual leader in the 11<sup>th</sup> Century, supervisory changes have occurred in the states and societies. In the 12<sup>th</sup> and 13<sup>th</sup> Centuries, organized social developments began to take place in Europe. Different lifestyles that emerged with the economic developments and enrichment in the 13<sup>th</sup> Century led to the development of civil society. The transition from the agricultural society to the industrial society transferred the power gathered in the family to the individuals. As a result of these developments, the "Guilds", which made arrangements for social life, formed the foundations of civil society. While economic developments enhanced trade, they also caused migration. While immigration weakened feudalism, it caused the development of the bourgeoisie and laid the foundations of capitalism. As a result of these developments, the state was surrounded by the church elites, the

state elites, the urban elites and the lower class (Proletariat) who had no property. While this situation revealed concepts such as equality, freedom and the rule of law, which are important factors of social life, it also laid the foundations of NGO's (Polat, 2020: 29).

NGOs was not as effective in Europe as in USA. NGO's in Europe are basically organized as British type or French type. The British type of civil society state understanding is based on the principle of reshaping according to the requirements of the age in the light of historical and social savings. The French type of civil society-state understanding, on the other hand, is based on the creation of the future with a fictional mind, ignoring historical and social accumulations (Polat, 2020: 31).

In 1807, Britain had gradually become conscious about slavery, which was forming the mentality of NGOs, who fought back against slavery, and started their first planned, powerful movement. For instance, when the International Committee of the Red Cross; The ICRC was established in Switzerland in 1856 and American Friends the Service Committee was established in 1917, NGOs focused on the wars and their impacts on people. From the first 20 years of late 20<sup>th</sup> century, NGOs attached importance to opposite thoughts to find ideal solutions. At that time, NGOs aimed to find the source of problems rather than remarking them (Potapkina, 2009: 8).

NGOs have always been in civil society throughout the history, but they were seen vital in society and increased supporters a considerable extend in last two decades of 20<sup>th</sup> Century (Lewis, 2009).

### **2.3. Functions and Structure of Non-Governmental Organizations**

An Non Governmental Organization is public based organization that aims to preserve and enhance societies' rights without any financial worries ([www.ngojobs.eu](http://www.ngojobs.eu)). The defining of an NGO is so, "private, self-governing, not-for-profit organization dedicated to alleviate human suffering; and/or providing education, health care, economic development, environmental protection, human rights, and conflict resolution; and/or encouraging the establishment of democratic institutions and civil society" (Aall, 2005: 89).

NGOs focus on issues of their own sites of establishment; which means, aims and necessities can be changeable based on their audience. Non-governmental organisations have been gradually securing their positions (Klugman, 2000: 98).

Known as "NGO", this civil movement has been referred several alternative names such as "non-profit", "voluntary" and "civil society" organizations. NGOs are coordinative community who withstand unfair treats regardless of their quantity (Lewis, 2009). NGOs are fully equipped, organized and balanced communities who are resolutely target driven, realise their goals; but if necessary, they are in coordination for their audience (Aall, 2005: 124).

Modern-day society consists of public sector, private sector and civil society (as the third sector). It is obvious that public and private sectors are not efficient enough to handle

insolvable communal problems. That's why it is a obligation to count in the third sector named NGO's- Pioneer of the progress and democracy in developed countries- in process while social issues encountered are solved with a bottom-up approach. NGOs are established with the aim of social purposes because they are far beyond the mentality of public and private sectors. NGO's, as the representers of civil society, aim to solve social problems to ensure progress and improvement in society (Polat, 2020).

NGO's are seen as a brand new sector right after public and private sectors because their main aim is to preserve and enhance every civil action. NGOs most known activity is to keep people up to date with the services they find it difficult to reach. The other one is to defend people's rights in case of unfair treats. These two activities are always coordinative. Besides, NGOs have other roles as well to promote social life, even environmentally and cultural issues (Lewis, 2009).

The work undertaken by NGOs is wide-ranging but NGO roles can be usefully analysed as having three main components: implementer, catalyst and partner (Lewis, 2009). The implementer's main focus is to deal with mobilization and hence the transportation of the resources to provide goods and facilities to those who are in need of them. Service delivery for the most fields like healthcare, microfinance, agricultural extension, emergency relief and human rights and such are carried out by NGOs. The aforementioned task, that is implementer role, has increased due to the NGOs increasingly contraction by the governments and donors with an accessibility to reformand privatisation policies to conduct and perform specific tasks in exchange for payment. On top of that, the particular role has become much more prominent as a result of the NGOs increasing response to the man-made, artificial emergencies or other natural occurrences like disasters with humanitarian assistance. One of the ways to define the catalyst role is, the ability to inspire, facilitate, contribute and thus improve the thinking and action to promote social transformation. The effort may be directed in several ways like towards the individual persons themselves or groups in communities in the area or among other developing actors or groups like government itself, business related persons or donors. The included persons, sides and groups might be the grassroots organizing, group formation, gender and empowerment work, lobbying and advocacy work and eventually the means for attempting to influence even wider policy processes by means of innovation and policy entrepreneurship (Lewis, 2009).

When it comes to structure, NGOs vary greatly. They vary in size as well as formality or informality. They might be large as well as small, just like they might be formal or informal and last but not the least bureauratic or flexible. Additionally, as for funding, most are externally-funded whereas the others depend on local resources for the matter (Lewis, 2009).

There are many types of NGOs. Associations, foundations, unions, chambers, stock exchanges and cooperatives are the most important ones. It is not correct to say that NGOs are under one roof. Because NGOs carry out their business under at least five components (Abubakar, 2021: 42)



NGOs use three basic strategic tools to serve successfully and efficiently. By using these three tools, the role of NGOs is both facilitated and empowered. The first tool of NGOs is framing. Framing is the value of NGOs and it is a tool used to increase power. Framing motivates collective action of strategic efforts. The second strategic tool of NGOs is the international coalition building method. The third strategy is scale shifting. Scale shifting, provides NGOs' tools to do work in a new way (Şaşmaz, 2012).

NGOs have some peculiarities of their own. These features include (Abubakar, 2021; Akyıldız, 2021: 28):

- Volunteering and voluntary membership,
- General membership rather than specific membership,
- Can be organized formally or informally,
- To serve voluntarily and efficiently, in an open and transparent framework must work,
- NGOs are non-profit,
- The source of their income is clear,
- Income-expenses are transparent required.
- Auditing.
- Do not have an internal hierarchy but have horizontal relationship,
- Contrary to political parties, a more radical, open, clear and courageous attitude towards problems they wear,
- In order for an entity to be defined as an NGO it exists as a private person independent of the state must be,

NGOs adhere to some basic principles during their work. These principles include (Abubakar, 2021): One of the most important principles is morality. The most basic foundations of NGOs to serve the society are the concepts of ethics and morality. NGOs provide service based on the framework of law, namely legitimacy. Other NGO principles are aesthetics, merit, sincerity and justice.

Since NGOs are one of the most important actors of globalization, they are among the important tools used very seriously by global powers. Although non-state organizations in every society date back to ancient times, the importance of NGOs has especially increased after the Second World War.

NGOs have many functions. These functions can be listed as (Güneş, 2004: 2; Akyıldız, 2021, 29);

- Helping individuals to express their demands by creating public opinion,
- By providing the formation of a pluralistic society structure, to be an element, a balancing act against the commodification and dominant market values in the market,
- With a participatory and pluralistic culture to train individuals who have gained management experience,
- By producing pilot projects and finding resources for these projects, to receive responsibilities in parallel or alternative to government policies in education, social welfare and employment,
- Acting as a kind of counterbalance to the impositions of the state and the market,
- States are actively involved for various reasons against global problems affecting the whole world by taking steps that it cannot take.

It is also very important to note that, NGOs of today's world have gradually yet rapidly become one of the most important parts of the international response to conflicts, disagreements and emergency health measures. These aspects of the matter are far beyond the traditional, usual aid goals of providing food, shelter, water and sanitation etc. for the ones who are in need (Lewis, 2009).

Working within the framework of private law, committed to the notion of the rule of law NGOs can work together with public and private forces by developing relations at the national and international level.

#### **2.4. Change and Non-Governmental Organizations**

Along with globalization, there are positive and negative developments that affect human and social life in the world. Among these developments, rapid population growth, limited resources, having limited resources and the distribution of these resources, and the international struggles for the use of resources can be counted. In addition, developments in the field of communication and technology have made it necessary to change and comply with it.

The most important issue for NGOs, which are established for many purposes such as benefiting the society, protecting the interests of their members, and providing various services to the society and its members, can be stated as the establishment of social efficiency and the fulfillment of missions (Yanay and Yanay, 2008: 66).

Structure is an important element of organizations. At the same time, structure has an impact on the effectiveness and efficiency of organizations. Change, on the other hand, is an irresistible reality of today that to have influence on everything. Changes in the organizational structures of non-governmental organizations and their reasons are an important issue that needs to be examined.

The ever-changing conditions of today's world bring opportunities and threats. Organizations that take the opportunities continue their existence by keeping up with the change. On the other hand, organizations that cannot adapt to change will face the danger of extinction over time. Adapting to change has become a more important issue for non-governmental organizations in terms of their mission of guiding and supporting the society.

Since the last decade of 20<sup>th</sup> Century, NGO's have been seen as a global movement that shaped from simple to complex. In other words, NGO's are constructed by local coalescence as well as global campaigns. There is a perpetual cooperation between these institutions.

The experienced changes make states, international actors and companies stronger. On the other hand, individuals and societies are affected more and more negatively by these developments. For this reason, the need for non-governmental organizations has been increasing day by day and this need will continue to increase in the future. In order to meet this need of individuals and society, these organizations must have an innovative, changer, proactive and flexible structure. At the same time, their ability to react quickly will be another important feature.

Three issues are important with which the concept of non-governmental organization is related. Those topics are globalisation, inequality and insecurity. Change can happen in NGO's roles, relations, capacities and reliabilities as the cooperation and helps to NGO reduce. It is vital that NGOs adapt to these changes. NGOs, as an actor in progressing global civil society, can help forming compensative power for the processes that exclude and exploit people through redelivering the currencies and chances, injecting social values to the market processes and holding the economic foundations responsible from their actions (Edwards, Hulme and Wallace, 1999).

21<sup>st</sup> Century's modern world has witnessed global challenges regarding the environment that are the main focuses of both deliberative and slightly unstable debates in varying fields such as politics, social and science. One of the most important alterations in the established and application of public policies is generally associated with the involvement of civil society in environmental governance (Betsil and Corell, 2008: 3).

## **2.5. Non-Governmental Organizations and Structural Change in the Future**

The modern world is changing more rapidly every day, and the needs of people and societies have constantly been affected by these changes. Social changes affect NGOs and alter expectations from them. In a rapidly changing world, NGOs must at least adapt to change in order to realize their existence purposes. Among the recommendations of Willig (2019) on how NGOs can respond to changing world in the future, he says; “understand what your asset is, create space for out-of-the-box possibilities, look outside your organization and be relationship-oriented, governance matters and mindset is the solution”

One of the important problems experienced in NGOs is not being able to meet the demands of the external environment and not being able to keep up with the changes. Especially

in today's complex world, this is an important problem for non-governmental organizations. Non-governmental organizations try to eliminate situations that are not taken into account by the public and private sectors, but that create disadvantages for employees. In order to adapt to the changes, non-governmental organizations need to make structural, managerial and procedural changes. To progress and harden the frame of NGO's it is a must to follow innovative development and preserve present layouts (Pearce, 2000).

With the highly improved technologies, communication and processes' time are shortened, which means, NGO's reach problematic situations faster than ever; but without coordinative and well-organized pieces, these techno devices and their components would not be effecient enough to help NGO's achieve their goals (niilmuniversity.in).

According to Miles (1980, 8), organizations are responsible for their self regulations. Especially today's change has an impact on the basic elements of organizations such as task, structure, technology and employees. In accordance with this basic idea, non-governmental organizations should prefer a flexible and collaborative structure that can respond quickly to change in order to meet the expectations of their target audiences and maintain their existence.

Innovative ideas have been gradually highlighted in NGOs whereas in some local areas, conventional movements can still work to reach the aim. As problematic issues appear and get more complicated, world of work notice the need of organized, innovative and technology oriented social movements (Kent, Armstrong and Obrecht, 2013).

Although funding in the future of the total scale and growth of funding for international humanitarian action appear impressive, they, and more importantly, their impact, remain insufficient to meet the challenges of today, let alone tomorrow. The availability, conditions, and predictability of funding for humanitarian action are critical concern for any organisation without a doubt, but funding alone cannot create genuine capacity for action. With the increasing awareness in society and business life, NGOs will have enough pecuniary resources to make their objectives real, but it is a obligation to company the other promoters to achieve their goals (Kent, Armstrong and Obrecht, 2013).

### **3. DISCUSSION AND CONCLUSION**

NGOs are one of the important actors of social life in terms of their aims. In today's world, as people get lonely, organizations get stronger. NGOs are an important force that can support individuals and control social functioning in the social structure where organizations are strengthened. All organizations, whether public or private, are affected by the changes, and NGOs cannot remain indifferent to these changes. NGOs that form a part of society are affected by changes in society and organizations. Because the target audiences of NGOs are also in this society and are affected by the change. NGOs, as the third sector, have to deal with many positive and negative issues due to their positions. These issues should be evaluated on the basis of target audiences and a strategy should be produced accordingly. This situation is the characteristics of NGOs that distinguishes them from other organizations.

NGOs can survive in parallel with their ability to meet the expectations of their target audiences. Thanks to these characteristics, they should have the ability to think differently and act faster than other organizations. These abilities help them achieve the desired results along with an effective organizational structure, sincere employees and an effective communication strategy. Although organizational structures are flexible and flat, they should support team-based work and quick decision making and risk taking.

The changing political, social, economic and legal conditions should be evaluated by NGOs, and they should be able to determine proactive action styles on the expectations of the public and private sector and the expectations of their target audiences, or at least reconcile these expectations. The current Covid-19 Pandemic has necessitated the re-examination of many systems on a social basis. In this process, communication and information technologies have come to the fore and organizations using these technologies have been able to continue their activities. NGOs have important duties in solving the economic, social and societal problems experienced during the pandemic period and in developing strategies for these problems. Considering that similar situations that will occur in the future, NGOs will be able to carry out their duties in more challenging conditions, and besides a structure that can think and act quickly, flexible, solution-oriented and proactive, leaders with a future vision and the expectations of their target audiences can be more effectively coordinated with the public and private sectors that they can afford.

What the possible researches in the future will focus on is a variable. However, it should be noted that, those that might focus on different aspects and sides of sustainability in the civil society sector and on areas respectively environmental dynamism, environmental competitiveness, transparency and strategy in the context of both civil society and non-governmental organizations (Metin, 2017: 198).

## REFERENCES

- Aall, P. (2005). Nongovernmental organizations in: Aall, P., Miltenberger, D., Weiss, T.G. (2005): Guide to IGOs, NGOs, and the Military in Peace and Relief Operations, Washington D.C., Endowment of the United States Institute of Peace, 85-180.
- Abubakar, Y. W. (2021). The role of civil society organizations in good governance: comparison between Nigeria and Tunisia. PD Thesis. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı. Ankara
- Akyıldız, K. (2021). Türkiye’de sivil toplum kuruluşları arası örgütlenme: Ağ stratejileri. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Betsill, M. M. & Corell, E. (2008). *NGO Diplomacy: The Influence of Nongovernmental Organizations in International Environmental Negotiations*. MIT Press.
- Brodhead, T. (1987). NGOs: In one year, out the other? *World Development*, 15(1), 1-6.
- Doğan, İ. (2015). *Sivil toplum anlayışı ve siyasal sistemler*, (4. Baskı), Ankara. Astana Yayınları.

- Edwards, M., Hulme, D. & Wallace, T. (1999). NGOs in a global future: marrying local delivery to worldwide leverage. *Conference Background Paper*, Birmingham. Posted on [www.gdrc.org/ngo](http://www.gdrc.org/ngo)
- Erdoğan, M. (1998). Sivil toplum: bir kavramın anatomisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 10.
- Gündüz, A. (2015). *Sivil Toplum ve Dünyadaki Gelişme*. (Ed. Emel Karayel Bilbil) içinde, Halkla İlişkiler Perspektifinden Sivil Toplum. İstanbul: Pales Yayınları.
- Güneş, İ. (2004). Sivil toplum kuruluşları. *Son Baskı Sanal Dergi*, 1(5). <http://www.sonbaski.com/sayi7siviltoplum.htm>
- Kent, R., Armstrong, J. & Obrecht, A. (2013). The Future of non-governmental organisations in the humanitarian sector. <https://www.humanitarianfutures.org/wp-content/uploads/2013/09/The-Future-of-Humanitarian-NGOs-HFP-Discussion-Paper-Aug2013.pdf> Access: 21.06.2021
- Klugman, B. (2000). The role of NGOs as agents for change. *Development Dialogue*, 1(2), 95-120.
- Lewis, D. (2009). *Non-governmental organisations (NGOs): definition and history*. The International Encyclopaedia of Civil Society, edited by Helmut K. Anheier and Stefan Toepler.
- Metin, H. (2017). The effect of organizational structure and NGO-NGO relationships on sustainability in NGOs. *European Journal of Economics and Business Studies*, 9(1), 194-198.
- Miles, R. H. (1980). *Macro organizational behavior*, Goodyear, Santa Monica. CA
- Pearce, J. (2000). *Development, NGOs, and Civil Society: The Debate and Its Future*. In *Development, NGOs, and Civil Society*, edited by Deborah Eade, 15-43. Oxford: Oxfam GB
- Polat, O. (2020). Etkinlik Teorisi Bağlamında Yerel Kalkınma Amaçlı Sivil Toplum Kuruluşlarında Sosyal Girişimciliğin İncelenmesi: Türkiye Örneği. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. Malatya.
- Potapkina, V. (2009). The Role of International Humanitarian NGOs in African Conflicts in the Post-Cold War Period. Masarykova Univerzita. [https://is.muni.cz/th/ig8w6/BA\\_thesis.pdf](https://is.muni.cz/th/ig8w6/BA_thesis.pdf)
- Şaşmaz, Z.F. (2012). Küresel sivil toplum doğuşu mu? Çevre STK'larının uluslararası politikadaki rolü ve işlevleri. Doktora Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı İstanbul Üniversitesi. İstanbul.
- Talas, M. (2004). Sivil toplum kuruluşları ve türkiye perspektifi. TÜBAR-XXIX. 387-401.
- Tamer, M.G. (2010). Civil Society in the Historical Process. *Journal of Faculty of Letters*, 27(1), 89-105.
- TDK (2021). Türk Dil Kurumu Büyük Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> Access: 10.06.2021
- Yanay, V. G. & Yanay, N. (2008). The Decline of motivation? From commitment to dropping out of volunteering. *Nonprofit Management & Leadership*, 9(1), 66. <https://www.ngojobs.eu/was-ist-eine-ngo/> Was ist eine NGO?
- Willig, Deborah. (2019). The Future of NGOs: Five Tips on Responding to a Changing World. <https://www.interaction.org/blog/the-future-of-ngos-five-tips-on-responding-to-a-changing-world/> Access: 19.05.2021

<https://socialworkeducationbd.blogspot.com/2017/08/concept-of-ngos-types-and-activities-of.html>. Access: 21.06.2021

<https://learning.candid.org/resources/knowledge-base/ngo-definition-and-role/>  
Access: 21.06.2021

[http://niilmuniversity.in/coursepack/humanities/CONCEPTS\\_AND\\_FUNCTIONS\\_OF\\_NGO.pdf](http://niilmuniversity.in/coursepack/humanities/CONCEPTS_AND_FUNCTIONS_OF_NGO.pdf)

<https://rrojasdatabank.info/eade15-43.pdf>



ISSN: 2791-6987 | Vol: 1 | Issue: 2 | pp. 98-110

Article ID: UTISGAD-10-2021-5260.V3

Article Type: Research Article

Received: 19.10.2021

Accepted: 14.12.2021

Checked by iThenticate | Copyright © SITSO

## A DECISION MODEL SUGGESTION FOR DECISION- MAKING PROCESSES OF TECHNOLOGY DEVELOPMENT ZONES<sup>1</sup>

Dilşad AKALYILMAZ<sup>2</sup>

### ABSTRACT

Knowledge and technology take indispensable place in developing world. Firms are in a continuous competition in the production sector. Thus, in order to be successful in this competition and get the place in market, firms should be compatible with knowledge and technology. This knowledge and technology meet with production at Technology Development Zones (TDZs) and in TDZs, manager firms are responsible for management and other important operational processes of Zone. Firms can not overcome all these tasks solely that they need to make collaboration. Collaboration process is a decision-making process, which needs to decide with whom to collaborate and there exist various criteria affect this decision-making process. Since, this process is somehow a complex one, a mathematical model as Fuzzy Analytical Hierarchy Process (FAHP) is proposed in this study. Data was obtained from a three part data form, which was applied to specialists, who are occupied at Technology Development Zones in Ankara city. As compared main criteria, it is found that institutional development got highest rank among other criteria, which means when manager firm decides to make collaboration, it gives more importance on this criterion. Among the sub criteria, project improvement, intellectual property rights, activities (academic and practical ones) and social responsibilities were found as more important than other sub criteria. Among the alternatives, collaboration with universities, national and international institutes got the highest rank compared with other alternative choices. For further studies, it will be beneficial to expand the framework of this study.

**Keywords:** Technology Development Zone, manager firm, FAHP

**JEL Codes:** M42, O30

<sup>1</sup> This study is taken from Master Thesis Named as 'A Decision Model Suggestion For Collaboration Decisions Of Manager Firms At Technology Development Zones: Application Of Fuzzy AHP Model'

<sup>2</sup> Dr. Ministry of Industry And Technology, dilsadakal@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6816-0244



## 1. INTRODUCTION

Formerly isolated organizations come together in order to form a new structure and a commitment with a defined mission and each organization makes its own duty by using their own sources by means of collaboration (Bailey and Koney,2000). Today, mostly in many communities, for groups, organizations and institutions, working collaboratively is an important factor when confronted with complex issues.

Technology and information are the most important components in order to get leadership position in economy and politics in today's world (Bailey and Koney, 2000). Although production sector still uses traditional production methods, Technology Development Zones, who blend technology and knowledge with production, offer opportunities for producing technological products. Main role of Technology Development Zones is hosting research institutions and industrial enterprises together in the same environment and allow them to perform research, innovation and developmental facilities with the help of reciprocal transfer of technology and know-how in order to make real valuable products. Since it is not easy to perform this main role solely, working collaboratively seems an indispensable factor for Technology Development Zones (Spithoven et.al.,2010).

Technology Development Zones can be thought as simply as a company, which should have management and other operational organs. The management and other main operational facilities are carried by management companies at Technology Development Zones, so main decisions are taken by management companies at Technology Development Zones.

Since there are various collaboration alternatives and many criteria that affect these alternatives, it is not an easy job to overcome this multi criteria decision-making process. As a result, the target of this study is to propose a mathematical model in order to make easier the job of manager companies at Technology Development Zones and get more reliable results from that complex decision-making process. The aim of this study is to select the best collaboration partner and arrange the criteria, which affect the alternative choices and help manager companies during this complex process. In order to simplify the multi criteria decision-making process of management companies of Technology Development Zones, a mathematical model is proposed and data is analyzed by Fuzzy Analytical Hierarchy Process (FAHP) Method in this study.

A three parted data form was prepared and applied to seven experts (general/vice managers) at Technology Development Zones of Ankara city. The expert group, to whom data form was applied, has at least three or more year-experience as a manager at Technology Development Zones in average.

In the first part of this study, Technology Development Zones are analyzed in a detailed manner. In the second part there exists review of literature, in the third part of this study the methodology and results of this study is represented and in the last part conclusions, limitations and recommendations for this study is given.

## 2. LITERATURE REVIEW

In today's knowledge society, universities play key role and they produce knowledge to develop firms for the reason of local and national development.

Kjearsdam and Enemark (1994), carried a study at Denmark – Aalborg location with the aim of proving university roles of any location. They found that universities are catalysts and may enhance both students' and industry's capabilities. The studies of Chalmers Technology University at Sweden-Gothenburg location were investigated by Dahlstrand and Jacobsson (2003:80) they stated that the roles of universities in local development mainly depend on clusters of innovation capabilities. In recent epoches, literature research generally focuses on bibliographic studies about university-industry collaboration. Skute et.al (2019) has categorized university-industry relationship research in literature systematically (Mutlu, Eren, Yıldırım, Pasaoglu and Mertek, 2019). Kılıc (2009) carried his study at METU Technopark and Bilkent Cyberpark in Ankara Turkey in order to analyse the collaboration relationships by applying a survey to participants. In this study the highest rankings were found in management activities, which are directed collaboration. Karagoz et.al (2020) analyzed the effects of open innovation and contribution of it on the software firms of Dokuz Eylul University Technology Development Zone (Karagoz, Goksen & Eminagaoglu, 2020). In this study, it is demonstrated that the software firms at Dokuz Eylul University Technology Development Zone are eager to open innovation.

Santoro et. al. (2018) conducted a study in order to understand the engagement between small and medium sized entrepreneurs (SMEs) and open innovation. This study was carried through a questionnaire and it investigated to identify the sources of knowledge used by SMEs for innovations. As a result, for the ideas and knowledge development only 20 percent of the sample identified relationship with universities as an important factor of this study. The relationship between small and medium sized entrepreneurs (SMEs) and open innovation is also investigated by Guertler and Sick (2021), as open innovation helps management during the project management and partner selection process. Results show that utilizing open innovation opportunities may take the advantage of focusing on best suitable partner and tasks of innovation. Brunswicker and Chesbrough (2018) conducted a study in order to understand the practices of open innovation belong to global companies. Results indicated that 78 percent of respondents are eager to open innovation (Brunswicker and Chesbrough, 2018).

### 2.1. Technology Development Zones

Technology and knowledge play important role for competing leadership in today's global and competing environment. Technology Development Zone is a site, where academic, social and cultural facilities are supported and pose various opportunities for entrepreneurs, researchers and academicians.

The outer framework of Technology Development Zone or techno park is constructed by research and development, industry, human resources and potential of location. (Ruttan &

Vernon,1959). The first applications of techno parks were seen after Second World War. The first example of techno park was seen at United States of America in North California as Stanford Research Park (Ministry of Industry and Technology, 2021). The establishment works of Technology Development Zones started during the period of 1980s in Turkey. The first target to install Technology Development Zones was to improve biotechnology, renewable energy sources, marine sciences, food sciences and so on (Ministry of Industry and Technology, 2021).

Technology Development Zones pose many opportunities and benefits in local and national levels. Technology Development Zones ensure suitable environment for the firms, who make research and development studies. Firms, which are located at Technology Development Zones, have the opportunity of effective research and development collaborations with universities and take the advantage of the synergy, caused by this collaboration. (Lundvall, 2007). Technology Development Zones also pose some benefits to universities. Universities become closer to industry with the help of Technology Development Zones (Snee,1984).

## **2.2. Management Company**

Management company is the core element of any Technology Development Zone. From the installing activities to all other ones, management company is all responsible with the whole process of Technology Development Zone. One of the duties of management company is to prepare performance index of Technology Development Zone. It should also prepare an annual report. Another report that management company should prepare impact evaluation report. Management company should prepare strategic report, which defines the future plans and activities of Technology Development Zone, in this report there should be plans for future and plans for collaboration activities. Management company is responsible for the whole operation process of firms at Technology Development Zones. When the firms, existing in Technology Development Zones face to any problem, they should consult to the manager company first.

## **2.3. Collaboration Appliances at Technology Development Zones**

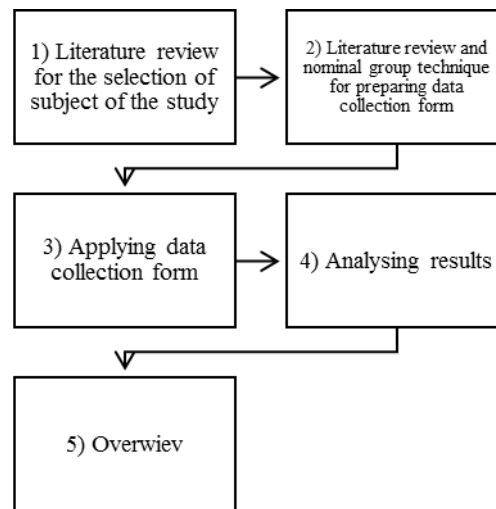
The interactions and collaborations at Technology Development Zones, include transfer of human source, data, knowledge, technology, product or service. The interactions may also be between two shareholders in or out of Technology Development Zone.

Clusters, common projects with universities and industry are all included to the collaboration examples of Technology Development Zones.

Changing of researchers, supporting consultancy and technical services, exchange programs, which are personal changes from universities or industry and this will lead knowledge transfer, common research and development attempts, contractual research, which is made between research center and firm that research will be done by institute for account of firm and trainings are the other groups, which are defined as collaboration examples of Technology Development Zones (Hagedoorn, 1993).

### 3. METHODOLOGY

In the represented figure the methodology of this study is schematized.



**Figure.3.1** Schematic Representation of Study’s Methodology

The subject of this study is selected and data form is prepared as a result of deeper literature review with the help of nominal group technique, which is a is a devised variation of a small-group discussion to reach concurrence. After these steps, the analyzing part has come.

Seven experts, occupied at Technology Development Zones at Ankara city in Turkey replied the data form, which is three parted. In Table.3.1 there exist selection criteria and sub criteria, which affect the selection alternatives of this study. These criteria, sub criteria and alternatives were selected because of deeper literature review (Hsu et.al.,2015), nominal group technique and previous experiences. In Table.3.1 the detailed definitions of criteria, sub criteria and alternatives of this study is expressed.

**Table.3.1** Criteria and Sub criteria of the Study

Main Criteria	Sub Criteria	Definition	Reference
Innovativeness (C <sub>1</sub> ) (Levine and Prietula, 2013)	Project Improvement (C <sub>11</sub> )	Innovation and innovativeness is necessary for firms and this can be achieved by making new projects. These new projects need collaborations.	Girard and Robin, 2006
	Research Infrastructure (C <sub>12</sub> )	Research and development facilities are important for innovativeness that firms need collaboration for that infrastructure.	Chen S., 1997
	Improvement of New Product or Service (C <sub>13</sub> )	New product or services mean that firms compete within each other. Sometimes the possibilities of firms may limited that they need collaboration.	Jasawalla A. and Sashittal H.,2003
	Amendment of Product, Service or Process (C <sub>14</sub> )	With the help of Amendment of Product, Service or Process Collaboration enhances the process of developing new products	Tseng, 2013
Knowledge and	Technology Transfer (C <sub>21</sub> )	Technology transfer is a natural result of collaboration that it accelerates producing new and innovative products.	Luukkonen,1992

Main Criteria	Sub Criteria	Definition	Reference
Technology Transfer (C <sub>2</sub> ) (Oxford,2017)	Intellectual Property Rights (C <sub>22</sub> )	Producing new and innovative products requires ensuring and protecting Intellectual Property Rights. Ensuring and protecting Intellectual Property Rights need collaborations.	Edwin L.,1998
	Clusters (C <sub>23</sub> )	In order to be successful in the competition environment, clusters and clustering take an important part, which may occur as a result of collaboration.	Folta B.T.et.al.,2006
Institute Improvement (C <sub>3</sub> ) (Chapman L.R., Corso M., 2005)	Occupational Development (C <sub>31</sub> )	The quality of occupants is directly related with making innovations and getting a guaranteed position in the competition environment. Thus, firms need collaborations in order to increase occupational quality.	Mortensen M.,Neeley B.T., 2012
	Consultancy (C <sub>32</sub> )	Firms need consultancy at all levels of their operational processes that they need collaboration to get consultancy.	Collinson E., Quinn L., 2002
	Academicals/Practical Activities (C <sub>33</sub> )	Congresses, fairs can be counted as activities. These organizations may be the result of collaborations.	Bozeman B.,Fay D.,Slade C.P.,2012
Society Contribution (C <sub>4</sub> ) (Rosenbaum A.,2006)	National Development (C <sub>41</sub> )	Firms contribute national development in order to overcome competition environment and for this reason, they need collaboration.	Martini L., et.al.,2012
	Local Development (C <sub>42</sub> )	Firms may contribute local development in order to increase economic welfare, thus they need collaboration to contribute local development.	Walser N., Merret D.C.,2002
	Social Responsibility (C <sub>43</sub> )	Social responsibility projects propose solutions to social problems and they can be made with the help of collaboration.	Pelozo J.,Falkenberg L.,2009
	Environmental Responsibility (C <sub>44</sub> )	Firms should be responsible for the environment during their operational processes. This obligatory is also supported by regulations.	Lewis V.K., Cassells S., Roxas H., 2014

In Table.3.2 the collaboration alternatives of this study are described.

**Table.3.2** Alternatives of the Study

Alternative	Description
Collaboration with universities (A <sub>1</sub> )	National/International/Public/Private universities
Collaboration with industry (A <sub>2</sub> )	Firms out of Technology Development Zone
Collaboration with firms (A <sub>3</sub> )	Firms inside the Technology Development Zone
Collaboration with research institutes (A <sub>4</sub> )	National/International/Public/Private institutes
Collaboration with TDZs(A <sub>5</sub> )	National/International Technology Development Zones
Collaboration with international institutes (A <sub>6</sub> )	Several international institutes
Collaboration with national institutes (A <sub>7</sub> )	All national institutes including public and private

### 3.1 Extended Analysis Method of Chang

Before using FAHP in this study, a detailed literature review has been done in literature. Classical AHP is not suitable for this study, since there are many uncertain conditions of this study. Data collection form of this study is the replies of specialists and the results are objective.

Fuzzy logic is used to describe uncertain situations and was first used by Zadeh in 1965. Than other earliest examples of this method came into use in 1983 (van Laarhoven & Pedrycz, 1983).

Although there are various types of models in literature about fuzzy analytical hierarchy process, the most widely used one in literature is Chang's (1996) fuzzy analytical hierarchy method (Chang, 1996).

Because of user friendly feature and wider application examples in literature, Extended Analysis Method of Chang is used in this study.

Detailed information about Chang method is given in below paragraphs.

Let  $X_n = 1, 2, 3, \dots, n$  is set of objects, and  $U_m = 1, 2, 3 \dots, m$  is set of purpose. According to Chang's method, all objectives are taken and for the size analysis,  $g_i$  is applied separately. In Equation 3.1, it is shown that for  $m$  numbered analysis, the size analysis values are obtained as well (Kahraman, Cebeci & Ruan, 2004).

$$M_{gi}^1, M_{gi}^2, M_{gi}^3, \dots, M_{gi}^m \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3.1)$$

In this equation, all  $M_{gi}^j$  ( $j = 1, 2, \dots, m$ ) numbers are fuzzy numbers, which are triangular. The steps of size analysis of Chang are given in the following sections (Chang, 1992; Chang, 1996).

In the first step, the fuzzy size equation is found like Equation 3.2.

$$S_i = \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \otimes \left[ \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \right]^{-1} \quad (3.2)$$

To obtain  $\sum_{j=1}^m M_{gi}^j$  value,  $m$  numbered size value analysis can be obtained according to Equation 3.3.

$$\sum_{j=1}^m M_{gi}^j = \left( \sum_{j=1}^m l_j \sum_{j=1}^m m_j \sum_{j=1}^m u_j \right) \quad (3.3)$$

To obtain  $\left[ \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \right]^{-1}$  value, first the fuzzy summation of  $M_{gi}^j$  ( $j = 1, 2, m \dots$ ) should be obtained from Equation 3.4.

$$\left[ \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m M_{gi}^j \right]^{-1} = \left( \frac{1}{\sum_{i=1}^n u_i}, \frac{1}{\sum_{i=1}^n m_i}, \frac{1}{\sum_{i=1}^n l_i} \right) \quad (3.4)$$

In the second step, the possibility of  $M_2 = (l_2, m_2, u_2) \geq M_1 = (l_1, m_1, u_1)$  is defined in Equation 3.5.

$$V(M_2 > M_1) = \sup_{y \geq x} \left[ \min(\mu_{M_1}(x), \mu_{M_2}(y)) \right] \quad (3.5)$$

And the explanation of Equation 3.5 is given in Equation 3.6.

$$V(M_2 > M_1) = hgt \left( M_1 \cap M_2 = \mu_{M_2}(d) = \left\{ \begin{array}{l} \text{if } m_2 > m_1 \text{ then } 1, \\ \text{if } l_1 > u_2 \text{ then } 0, \\ \text{otherwise } \frac{l_1 - u_2}{(m_2 - u_2) - (m_1 - l_1)} \end{array} \right\} \right) \quad (3.6)$$

In here,  $d$  is the intersection ordinate of between  $\mu_{M_1}$  and  $\mu_{M_2}$ . In order to compare  $M_1$  and  $M_2$  values, both  $V(M_1 \geq M_2)$  and  $V(M_2 \geq M_1)$  values are necessary.

In third step, Equation 3.7 tells the possibility of convex fuzzy number's greatness from  $k$  numbered fuzzy  $M_i (i = 1, 2, 3 \dots k)$  numbers.

$$\begin{aligned} V(M > M_1, M_2, \dots M_k) &= V[(M > M_1) \text{ and } (M > M_2) \text{ and } \dots (M > M_k)] \\ &= \min V(M > M_i), i = 1, 2, 3 \dots k \end{aligned} \quad (3.7)$$

In this situation, for the  $S_{j_s}$  assumptions are done as Equation 3.8.

Then the weight vector  $A_i (i = 1, 2 \dots n)$  is obtained by  $n$  elements and shown in Equation 3.8.

$$W' = (d(A_1), d(A_2), \dots d(A_n))^T \quad (3.8)$$

In the last step, normalized vector  $W$  is shown in Equation 3.9 that normalized means the fuzziness  $W$  is vanished.

$$W = (d(A_1), d(A_2), \dots d(A_n))^T \quad (3.9)$$

#### 4. FINDINGS

The first part of our findings is about comparison between main criteria. After applying the operations described in Equations 3, 1-3,9; it has been found that the criteria of institutional development took the highest rank among other criteria. In Table.4.1 all of the main criteria's weight values can be seen.

**Table 4.1.** Weight Values of Main Criteria

C	W
C <sub>1</sub>	0,56
C <sub>2</sub>	0,00
C <sub>3</sub>	1,00
C <sub>4</sub>	0,25

According to Table.4.1, it can be concluded that when manager company decides to make collaboration, it gives more importance on institutional development than the other main criteria.

The second part operations were done for sub criteria as following the same equations described above. The results are shown in Table.4.2.

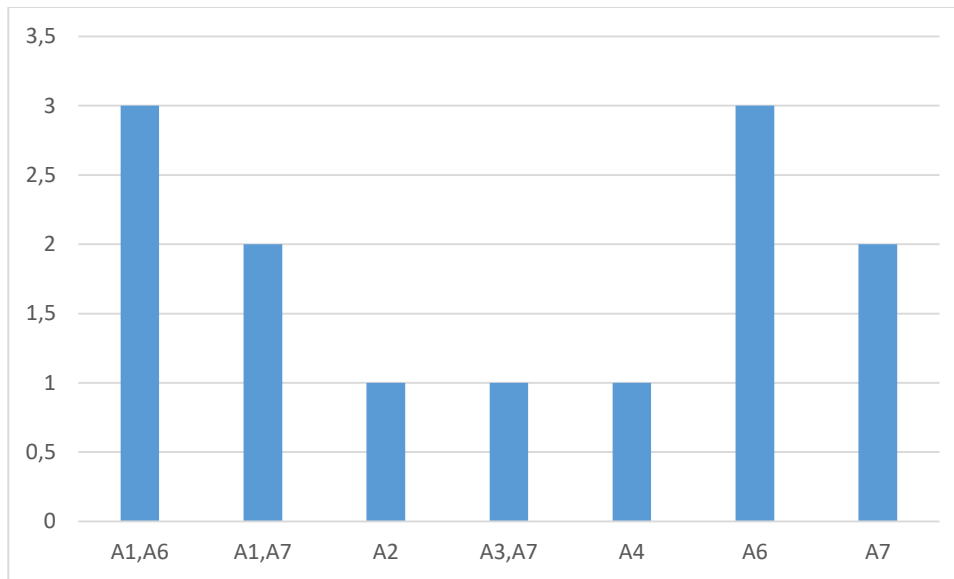
**Table.4.2** Weight Values of Sub Criteria

Main Criteria	Sub Criteria	W
C <sub>1</sub>	C <sub>11</sub>	0,83
	C <sub>12</sub>	0,16
	C <sub>13</sub>	0,00
	C <sub>14</sub>	0,00
C <sub>2</sub>	C <sub>21</sub>	0,00
	C <sub>22</sub>	1,00
	C <sub>23</sub>	0,00
C <sub>3</sub>	C <sub>31</sub>	0,00
	C <sub>32</sub>	0,34
	C <sub>33</sub>	1,00
C <sub>4</sub>	C <sub>41</sub>	0,00
	C <sub>42</sub>	0,66
	C <sub>43</sub>	1,00
	C <sub>44</sub>	0,00

For the first part of Table.4.2; it can be easily seen that the maximum value is taken for C<sub>11</sub> sub criteria, which is Project improvement. This means, when manager company decides to make collaboration project improvement took the highest rank among other sub criteria of first main criteria. The other parts of the table can be interpreted like that and as a conclusion it can be said that C<sub>22</sub> (Intellectual Property Rights), C<sub>33</sub>(Academic/Practical Activities) and C<sub>43</sub> (Social Responsibility) took the highest ranks among other sub criteria.

The comparison of alternatives is the last part of operations of this study. In Figure.4.1 the result of ordering alternatives can easily be seen.





**Figure.4.1** Comparison of Alternatives

When Figure.4.1 is analyzed, it can easily be seen that the highest rank of alternatives are taken for A<sub>1</sub>, A<sub>6</sub> and A<sub>7</sub>, which are collaboration with universities and collaboration with national and international institutes.

## 5. DISCUSSION AND CONCLUSION

This study is done with the aim of offering a mathematical model for the complex problem, which is the collaboration decision-making of manager companies of Technology Development Zones. Generally, for operational activities, decision-making is not being made in a planned and organized manner, this study aimed to increase the awareness of people from this perspective. Although there is not totally similar study existing in literature, results are compared with the results found in other nearly similar studies existing in literature. First, main criteria of this study is compared within each other and found that when management company of Technology Development Zone decides to make collaboration, institutional development got the highest rank among the others. In literature many research reveal that a continuous feeding exists between technology and institutional development. For instance, Omurbek and Halıcı (2012) found that the eagerness for competition of firms increases parallel to the collaboration with Technology Development Zones and this eagerness also allows institutional development. Tianyi et. al. (2002) demonstrated that technological developments lead to institutional development, too. Alkibay et.al (2012) found that firms make collaboration with Technology Development Zones in order to increase their research and development capacities, make technology transfer, convert research and development facilities into mass production, increase the prestige of university and make occupational opportunities to university graduates. A study carried by Lee (2000) demonstrated that when a university planned to produce a new product, it is very important to make collaboration with industry. Taking into consideration of subcriteria as project improvement, it is found that making collaboration with industry is more important than other alternatives. Also in this study, it is found that collaboration with industry and university took the highest rank among the other alternatives. Like stated in this study,

Narasimhalu (2012) pointed out in his study that firms, universities, angels and venture capitalists, research labs and government are all the key elements of science and technology parks. The key elements mean that they can be the collaboration partnerships of science and technology parks, thus as pointed out in this study, firms, universities, research labs are the main collaboration partnerships of science and technology parks or technology development zones, as well.

In his study, Ozgul (2018) investigated research and development based collaborations at technoparks and what has been gained from this collaboration. In this study, it is pointed out that collaboration ensures firms to penetrate into new market, increase technology transfer, share possible risks, synergy and competition advantage, decreasing uncertainties, ensuring proactivity, decreasing of expenditures. In this study it is also stated that if research and development based firms want to increase their efficiency in market, they should increase their potential of collaboration. One of the main factor that is stressed in this study is collaboration is necessary for firms in today's global and competitive market. The number of studies existing in literature that completely resembles or similar to this study is limited, so one of the main aim of this study is to fill the gap in this manner. This study can be thought as a pilot one to represent the conditions in a limited place, but the framework of this study may be broadened for the future studies. And although data form has been prepared in a detailed manner, for future studies, the partners of nominal group may be extended and the content of the form may be varied.

## REFERENCES

- Alkibay, S Ermec S., Orhaner, E. & Korkmaz, S. (2012). Technoparks In the framework of university industry collaboration, management problems and solution recommendations. *Atatürk University, Journal of Economic Administration Sciences*, 26 (2), 65-90. <https://dergipark.org.tr/en/pub/atauniiibd/issue/2705/35702>
- Bailey, D., & Koney, K. (2000). *Strategic alliances among health and human services organizations: From affiliations to consolidations*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc. <http://dx.doi.org/10.4135/9781483328546>
- Brunswick, S., & Chesbrough, H. (2018). The Adoption of open innovation in large firms. *Research-Technology Management*. 61(1), 35-45. [https://doi: 10.1080/08956308.2018.1399022](https://doi:10.1080/08956308.2018.1399022)
- Chang, D. Y. (1992). Extent analysis and synthetic decision. *Optimization Techniques and Applications*. (1), 352-355.
- Chang, D. Y. (1996). Applications of the extent analysis method on fuzzy AHP. *European Journal of Operational Research*. 95(3), 649-655. [https://doi.org/10.1016/0377-2217\(95\)00300-2](https://doi.org/10.1016/0377-2217(95)00300-2)
- Dahlstrand, A. L. & Jacobsson, S. (2003). Universities and technology-based entrepreneurship in the Gothenburg region. *Local Economy*. 18(1). 80-90. [https://doi: 10.1080/0269094032000073816](https://doi:10.1080/0269094032000073816)

- Guertler R.M, Sick N. (2021). Exploring the enabling effects of project management for SMEs in adopting open innovation – A framework for partner search and selection in open innovation projects, 39(2), 102-114, <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2020.06.007>
- Hagedoorn, J. (1993). Understanding the rationale of strategic technology partnering: Interorganizational modes of cooperation and sectoral differences. *Strategic Management Journal*, 14(5), 371-385. <https://doi.org/10.1002/smj.4250140505>
- Hsu Y.-C., Lu H.-A. & Chu C.-W. (2016). Evaluating and selecting maritime suppliers, *Maritime Policy & Management*, 43(1), 39-58, <https://doi.org/10.1080/03088839.2015.1035351>
- Kahraman, C., Cebeci, U., & Ruan, D. (2004). Multi-Attribute comparison of catering service companies using fuzzy AHP: The case of Turkey. *International Journal of Production Economics*. 87(2), 171-184. [https://doi.org/10.1016/S0925-5273\(03\)00099-9](https://doi.org/10.1016/S0925-5273(03)00099-9)
- Karagoz, M., Goksen, Y. & Eminagaoglu, M. (2020). The effect of open innovation in the field of technoparks: Research on Dokuz Eylül Technology Development Zone. *Journal of Izmir Economics*. 35(4), 677-695. <https://doi.org/10.24988/10.24988/ije.202035402>
- Kılıç, A. (2009). Analysis of technology transfer appliances carried by Turkish defence sector: Appliances of METU technopark and Bilkent cyberpark ,Phd Thesis, Institute of Defence KHO.
- Kjearsdam, F. & Enemark, S. (1994). *The aalborg experiment: Project innovation in university education*. Aalborg Universitetsforlag.
- Lee, S. Y. (2000). The sustainability of university-industry research collaboration: An empirical assessment. *Journal of Technology Transfer*, (25), 111-133. <https://doi.org/10.1023/A:1007895322042>
- Lundvall, B. A. (2007). National innovation system analytical concept and development tool. *Industry and Innovation*, 14(1), 95-119. <https://doi.org/10.1080/13662710601130863>
- Ministry of Industry and Technology,(2021). <https://www.sanayi.gov.tr/istatistikler/istatistikibilgiler/mi0203011501>.
- Mutlu, A., Eren, M., Yıldırım, C., Pasaoglu, M. T., & Mertek, S. (2019). The sense and hopes of industry in the collaboration of university and industry. *Hitit University Journal of Social Sciences Institute*, 12(1), 62-79.
- Narasimhalu, A. D. (2012). *Science and technology parks as an open innovation catalyst for valorization*. UNESCO-World Technopolis Association Workshop.
- Omurberk, N.,& Halıcı, Y. (2012). A research on Antalya and Goller Bolgesi Technocity in the framework of collaboration with university and industry. *Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, (15), 249-268 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbe/issue/23237/248108>
- Ozgul, E. (2018). A social network analysis on collaboration at universities. *Bahcesehir University Institute of Science*, 1-67. <https://doi.org/10.5961/jhes.2018.278>
- Ruttan, V. W. (1959). Usher and schumpeter on invention, innovation, and technological change. *The Quarterly Journal of Economics*. 73(4), 596-606. <https://doi.org/10.2307/1884305>

- Santoro, G., Ferraris, A., Giacosa, E., & Giovando, G. (2018). How SMEs engage in open innovation: A survey. *J Knowl Econ.* (9), 561–574. <https://doi.org/10.1007/s13132-015-0350-8>
- Snee, D. R. (1984). Cooperation between university and industry statisticians. *The American Statistician.* (38)1,15-20.
- Spithoven, A., Clarysse, B., & Knockaert, M. (2010). Building absorptive capacity to organise inbound open innovation in traditional industries. *Technovation,* 30(2), 130–141. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2009.08.004>
- Technology Development Zone Law (2001),4691 Numbered.
- Thianyi L.,Roath S.A. (2002). Technology transfer and institutional development in central and eastern Europe. *Journal of World Business.* 37(3), 188-198. [https://doi.org/10.1016/S1090-9516\(02\)00](https://doi.org/10.1016/S1090-9516(02)00)
- Van Laarhoven, P. J. M. & Pedrcyz, W. (1983). A fuzzy extension of Saaty's priority theory. *Fuzzy Sets and Systems.* 11(1-3), 229-241. [https://doi.org/10.1016/S0165 0114\(83\)80082-7](https://doi.org/10.1016/S0165 0114(83)80082-7)



ISSN: 2791-6987 | Vol: 1 | Issue: 2 | pp. 111-123

Article ID: UTISGAD-10-2021-5358.V3

Article Type: Research Article

Received: 10.11.2021

Accepted: 15.12.2021

Checked by iThenticate | Copyright © SITSO

## DENİZYOLU TAŞIMACILIĞI VE ULUSLARARASI TİCARET

### SEA TRANSPORT AND INTERNATIONAL TRADE

Beyhan İNCEKARA<sup>1</sup>

#### ÖZET

Küresel ölçekte ekonomi ağlarının yeniden düzenlendiği dönemde, denizciliğin ön planda olduğu bir çağ yaşanmaktadır. Ulusların ekonomik işlevlerini arttırdığı, limanların genişlediği ve gemiciliğin yükseldiği bir dönemde denizler üzerindeki hakimiyetin de önemi artmaktadır. Uluslararası ticaret yollarının hakimiyeti ve stratejik konumların deniz ticareti üzerindeki rolünün arttığı bu süreçte küreselleşmenin yükselmesi de tesadüfi değildir. Küreselleşme ve denizciliğin aynı oranda genişleyerek ilerlediğini gözlemleyerek karşılıklı bir faydalanmadan bahsetmek mümkün olacaktır. Bu noktada küreselleşmenin getirdiği ticaret yollarının önemi vurgusu son derece kritik bir konudur. Bu çalışmada, artan uluslararası ticaretin daha az maliyetli olan ve yük taşımacılığında dünya ülkelerince en çok tercih edilen denizyolu taşımacılığı ve bu ulaştırma modunun deniz hakimiyetlerindeki rolü, denizlerde hakimiyet noktasında büyüme stratejileri ve deniz taşımacılığında güncel yaklaşımlar konusu incelenmektedir. Buna ilave olarak denizyolu taşımacılığında büyüme stratejilerinin geldiği noktada önemli hususlara değinilmektedir. Çalışmada analitik analiz yapılmakta olup, denizyolu taşımacılığının küresel iklim değişikliğiyle öneminin daha da artacağı, daha yeni teknolojilerle konteynırlaşmada gelişmenin devam edeceği ve yeni pazarlara uyum sağlanması için politika önerileri gibi bulgulara yer verilmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Taşımacılık Ekonomisi, Uluslararası Ticaret, Makroekonomi

**JEL Kodları:** R40, F10, E00

#### ABSTRACT

In the period when economic networks are reorganized on a global scale, there is an era in which maritime is at the forefront. At a time when nations are increasing their economic functions, ports are expanding and maritime transport is increasing, the importance of dominance in the seas is also increasing. It is not a coincidence that the rise of globalization in

<sup>1</sup> Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Kent Üniversitesi / İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, beyhan.incekara@kent.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4937-0868

this process, where the dominance of international trade routes and the role of strategic locations on maritime trade increase. By observing that globalization and shipping are expanding at the same rate, it will be possible to talk about a mutual benefit. At this point, the emphasis on the importance of trade routes brought by globalization is an extremely critical issue. In this study, the role of maritime dominance on international trade, which takes place in parallel with globalization and maritime transport, growth strategies at the point of dominance in the seas, current approaches in maritime transport will be evaluated under various headings.

**Keywords:** Transportation Economics, International Trade, Macroeconomics

**JEL Codes:** R40, F10, E00

## 1. GİRİŞ

Limanlar çok çeşitli ekonomik, teknolojik ve jeopolitik gelişmelerden etkilenmektedir. Küresel üretim ve uluslararası ticaretteki değişiklikler liman faaliyet seviyelerini ve operasyonlarını etkiliyor. Liman trafiğine olan talep dünya ticaretinden kaynaklanmaktadır. Küresel ekonomik entegrasyon, uluslararası ticaretin artan öneminin arkasındaki kilit faktördür. Tarihsel olarak ticaret yaygın faaliyet olarak gözükmemektedir. Ancak ticareti destekleyecek teknik araçlar açısından kısıtlayıcı koşullar altında kurulmuştur. Uzun mesafelerde alım satım yavaş ve pahalı kalmıştır. Bu durum da ölçeği ve kapsamı sınırlamıştır. 20. yüzyılın başlarında, buharlı gemi gibi ulaşım teknolojileri her yerde ve karmaşık bir uluslararası ticaret sistemini destekleyecek kadar verimli hale gelmiştir. Özellikle buharlı gemi, önceden elde edilemeyen ölçek ekonomilerine olanak sağlamıştır. Bununla birlikte, küresel düzenleyici rejimin genişletilmiş bir küreselleşme biçimine izin verecek kadar açık hale gelmesi, 20. yüzyılın ortalarına kadar mümkün olmamıştır. Küresel ticaret, ulaşım olmadan imkansızdır. Bu da verimli taşımacılığı önemli bir ticaret kolaylaştırıcısı haline getirmektedir. Tanım gereği, deniz taşımacılığının taşıdığı kargoların neredeyse tamamı uluslararası ticaret olarak kabul edilmektedir. Nakliye maliyetleri (navlun ve zaman maliyetleri) toplam ticaret maliyetlerinin önemli bir bileşenini oluşturmaktadır.

Ticaret maliyetleri, aynı zamanda, politika engelleri, bilgi maliyetleri, yasal ve düzenleyici maliyetler gibi, malın kendisinin üretilmesinin marjinal maliyeti dışında, malları nihai kullanıcılara ulaştırmada katlanılan diğer maliyetleri de içermektedir. Düşük ticaret maliyetleri, gelişmekte olan ekonomiler için nakliye maliyetlerinde %10'luk bir düşüşün uluslararası ticaretteki %20'lik bir büyümeye eşlik ettiğinin altı çizildiği için ticaretin büyümesine katkıda bulunmaktadır.

“Sanayi devrimi ve küreselleşme ile birlikte uluslararası rekabetin hızlanması karlılık oranlarını da etkilemiştir. Bu durum Ar-Ge birimlerinin daha da aktif olmalarını ve bu sayede teknolojik kazanımı ve bunun da üretim içinde kullanımını zorunlu hale getirmiştir.” (Şahin, 2021:146-159).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana, 'Dünya Ticaretiyle Dünya Barışı' bayrağı altında devam eden ticaret liberalizmi, ticaretin önündeki siyasi, düzenleyici ve kültürel engeller kademeli olarak kaldırılmıştır. Entegrasyon süreçleri hem bölgesel hem de küresel düzeyde gerçekleşmiştir. 1990'larda Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Çin'in açılması, 2 milyara yakın tüketicinin girişini ve küresel ekonomideki ilgili kaynakları teşvik eden dönüm noktası olaylarını temsil etmiştir. Kuzey Amerika'da NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması), Avrupa'da AB (Avrupa Birliği), Tek Pazarı, Güneydoğu Asya'da ASEAN (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği), Güney Amerika'da Mercosur (Güney Amerika Ortak Pazarı) ve Batı Afrika'da Ecowas (Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu) gibi farklı ticaret serbestleştirme seviyeleriyle bölgesel ticaret blokları oluşturulmuştur. Uluslararası ticaretin önemli bir payı ekonomik bloklar içinde gerçekleşir. Özellikle karayolu ve demiryolu gibi kara taşımacılığı modlarına daha çok güvenen Avrupa Birliği ve NAFTA'dır. Avrupa Birliği ve NAFTA, üye ülkelerle ilgili ticaretlerinin %62,3'ü ve %51,2'si ile dünyanın en entegre ticaret anlaşmaları olarak kabul edilir. ASEAN (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği) için, ticaretinin %75,5'i anlaşma dışındaki ülkelerle ilgilidir ve bu da deniz taşımacılığının görece daha büyük bir paya sahip olduğu anlamına gelir.

Küresel ticaretin serbestleştirilmesi Dünya Ticaret Örgütü'nün devam eden evrimi ve UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı) / Birleşmiş Milletler veya Dünya Bankası gibi kuruluşların girişimleriyle desteklenmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, bir dizi uluslararası şirket, uluslararası operasyonların takibini mümkün kılan düzenleyici çerçeveler için Birleşmiş Milletler gibi hükümetler arası kuruluşların desteğini aramışlardır. Böyle bir ortamda, çok uluslu şirketler yatırımcılar ve tüccarlar olarak giderek artan bir önem kazanmışlardır. Sonuç olarak, 'Dünya Ticareti Yoluyla Dünya Barışı' sloganının yavaş yavaş Dünya Ticareti için Dünya Barışı'na kaydığı söylenebilir. Şu anda, hükümetler arası kuruluşlar, uluslararası rekabet ve küresel ticarete oyunun kurallarını şekillendirmede hala önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada öncelikle, uluslararası ticaretteki büyüme, ticaretin konteynırlaşması, konteynırlaşan ticaretin büyüme trendleri, küresel ticaret modellerindeki değişim ve denizyolu taşımacılığı ve uluslararası ticarete yaşanan hizmet değişimi çeşitli alt başlıklarla detaylıca analiz edilmiştir.

## 2. LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Denizyolu taşımacılığında yük taşımacılığı uluslararası ticaret açısından oldukça önemli bir konudur. Bilim insanları, araştırmacılar ve uzmanları uluslararası ticaret, yönetimi, politikası, denizyolu taşımacılığı ve sektör analizleri noktasında birçok yöntemle analizler yapılmıştır.

Stopford (2016) Denizcilik Ekonomisi isimli kitapta, deniz ulaştırması için ekonomik model kurulmuş ve bu modelde taşınan yüke göre özelleşen denizyolu taşımacılığının ekonomiye olan etkileri açıklanmıştır.

Murphy ve Knemeyer (2016) çalışmasında ulaştırma yönetiminde fiyatların belirlenmesi ve tüketiciye yansımalarının kontrolüne değinilmiştir. Dünya ticaretinde denizyolu taşımacılığının önemi vurgulanarak navlun ücretlerinin doğru belirlenmesinin dünya ticaretine etkilerinden bahsetmiştir.

Vidya ve Prabheesh (2020) tarafından Covid-19 pandemisinin küresel ağlar üzerindeki etkilerine ilişkin 2018-2020 dönemine ait çalışmasında Çin, Güney Kore, İtalya, Japonya, ABD ve Almanya gibi küresel ticaret ağına bağlı ülkelerin arz ve tedarik zincirinin kesintiye uğradığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte uluslararası ticaret yoğunluğunun düştüğünü belirtmişlerdir.

Deniz'in (2016) 'Türkiye'de Ulaşım Sektöründe Yaşanan Değişimler ve Mevcut Durum' çalışmasında Türkiye'de kara yolu, deniz yolu, demir yolu ve hava yollarının birlikte olması gerektiğini belirterek limanla kesilen deniz yolu için yine deniz yolu kadar az maliyetli olan demir yolları kombine olarak birbirlerini desteklemesi gerektiği anlatılmıştır. Kara yolu ulaştırmasına karşılık çevre faktörleri de göz önünde bulundurularak deniz ve demiryollarının payının artırılması gerekliliği açıklanmıştır.

### 3. ULUSLARARASI TİCARETTE DEVAM EDEN BÜYÜME

Dünya ticareti 1950'lerden beri önemli bir artış yaşamıştır. Küresel ekonomik çıktının payı giderek artmaktadır. 2007 yılında, uluslararası ticaret ilk kez küresel GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)'nın %50'sini aşmıştır ve bu pay, 20. yüzyılın ilk yarısında geleneksel olarak %20 ile %25 aralığında yer almaktadır. 19. yüzyılda bu payın %10 civarında olduğu görülmektedir. Bu büyümeyi birkaç faktör açıklamaktadır. Bunlar; (Dicken,2015).

- Gelir artışı, bir kısmı alınıp satılan ek mal ve hizmet tüketimiyle bağlantısı,
- Ticaret için daha fazla seçenek ve fırsat sağlayan azalan nakliye maliyetleri,
- Ticaretin serbestleştirilmesi ve buna bağlı gümrük vergisi indirimleri, ticaret işlemlerini kolaylaştırması,
- Ticaret anlaşmaları ve ortak ticaret politikaları etrafında ülkelerin ekonomik yaklaşması,
- Küresel üretim zincirleri, dış kaynak kullanımı ve off-shoring bağlamında ara malı ticaretinin artması.

1958 ile 1988 yılları arasında, gelir artışı dünya ticaretindeki reel büyümenin %67'sini açıklarken, gümrük tarifelerinde yaklaşık %26 ve nakliye maliyetlerinde aşağı yukarı %8 azalma olmuştur. Bununla birlikte, gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler farklı ekonomik özelliklerle karşılaşabilirler ve bunlar uluslararası ticaretin büyümesinde farklı bir rol oynamaktadır. Düşük gelirli ekonomiler, kaynak ticaretine ve düşük katma değerli mallara yüksek oranda bağımlı olma eğilimindedir. Orta gelirli ekonomiler imalat odaklı olup, yüksek gelirli ekonomiler ürün ve hizmetlerin net ithalatçıları olma eğilimindedir. Uluslararası ticaretin devam eden büyümesi, çoğu çok uluslu şirketlere dönüşen firmaları da etkilemiştir. Çok uluslu şirketlerin ticareten sağladığı faydalar çeşitlidir. Rekabet, uluslararası pazarlarda yeni



kaynaklar, pazarlar ve süreçler aramak, şirketlerin rekabet gücünü artırır. Ölçek ekonomileri, Uluslararası pazarlar, firmaların daha düşük birim maliyetler sağlayan daha büyük miktarlarda mal üretmelerine izin verir. Yenilik, Uluslararası pazarlar, yeni ürünlerin geliştirilmesini veya mevcut ürünlerin farklı pazar özelliklerine uyarlanmasını teşvik eder (Levinson, 2006).

Uluslararası ticaret, dağıtım ve işlem hizmetlerinin sağlanmasına bağlı olduğundan, bu hizmetlere olan talep önemli ölçüde artmış ve taşıyıcıların, kargo sahiplerinin, terminal operatörlerinin, üçüncü taraf lojistik hizmet sağlayıcılarının, nakliye şirketlerinin ve sigortacıların büyümesine yol açmıştır. Uluslararası taşımacılık ve işlem hizmeti sağlayıcıları, uluslararası ticareti desteklemeyi ve katma değer elde etmeyi amaçlayan karmaşık bir ekosistemi temsil etmektedir. İmalat firmaları gibi ulaştırma hizmetlerinin sağlayıcıları, kapsadıkları geniş pazarlar nedeniyle büyük çok uluslu şirketler haline gelmişlerdir.

#### 4. TİCARETİN KONTEYNIRLAŞMASI

Konteyner ve bunlarla bağlantılı denizcilik ve iç ulaşım sistemleri, 1970'lerden bu yana birbirini izleyen küreselleşme ve küresel ticaret büyümesi dalgalarında etkili olmuştur. 1956'da Malcolm McLean tarafından ilk konteyner gemisinin lansmanı olan Ideal X, konteyner taşımacılığının başlangıcını işaret etmektedir. 1966'da ABD Doğu Kıyısı ile Kuzey Avrupa arasındaki ilk transatlantik konteyner servisi, uzun mesafeli konteyner ticaretinin başlangıcı olmuştur. İlk özel hücreli konteyner gemileri 1968'de teslim edildi ve konteynerleştirme denizyolu ve iç yük taşıma sistemlerine yayılmıştır. Standart konteyner boyutlarının benimsenmesi nedeniyle konteyner taşımacılığı hızla gelişmiştir. 1960'ların sonunda. Limanlarda daha hızlı gemi dönüş süreleri, hasar seviyesindeki azalma, ilgili sigorta ücretlerinden kaynaklanan avantajlar, maliyet tasarrufları, kamyonlar, mavnalar ve trenler gibi iç nakliye modlarıyla entegrasyon, açık konteynerizasyon avantajları olarak kabul edilmiştir.

Konteyner, fiziksel dağıtım sistemlerinin çalışabileceği bir standart sunmaktadır. Dolayısıyla, ortaya çıkan konteyner nakliye ağları, dünya çapında üretim ve tüketim merkezleri arasındaki denizcilik maliyetlerini önemli ölçüde azalttığı için ekonomi ve nakliye coğrafyasında değişikliklere izin vermiştir. Konteyner taşımacılığı aynı zamanda küresel tedarik zincirlerinin yeniden şekillendirilmesinde çok uluslu işletmelerin kaynak bulma stratejilerine ve küresel üretim ağlarının geliştirilmesine izin veren temel bir itici güç haline gelmiştir. Yeni tedarik zinciri uygulamaları, sıklık, program güvenilirliği / bütünlüğü, küresel hizmet kapsamı, ücret belirleme ve çevresel performans açısından konteyner taşımacılığına ilişkin gereksinimleri artırmıştır. Sonuç, küresel konteyner iş hacminde devam eden bir büyüme olarak kayda geçmiştir (Akten ve Albayrak, 1988:41).

Konteynirleştirme, doğası gereği çeşitli nakliye modlarında yük birimlerinin (konteynirlerin) taşınmasıyla bağlantılıdır. Üretim ve dağıtım için vektör görevi gördüğü için bir kutudan daha fazlasıdır. Konteynirleştirme, ulaşım, ticaret ve dağıtım coğrafyasında, özellikle üretim ve fiziksel dağıtımın nasıl etkileşimde bulunduğu çeşitli değişikliklere yol açmıştır. Piyasaya sürüldükten sonra yeni uygulamalar gerçekleştiği için konteyner devrim niteliğinde kabul edilebilmektedir. Tedarik ve emtia zincirlerinin neredeyse tüm aşamalarında

mobilité gereksinimlerine hizmet eden ve ulaşım altyapılarının olduğu hemen hemen her yere taşınabilen, her yerde bulunan bir nakliye ürünü haline gelmiştir (Levinson, 2020).

#### 4.1. Konteynırlanmış Ticaret Ağları

Konteynırlaştırmadan önce, ticarete konu olan birçok malın elle taşınması gerekmektedir. Dünya çapında ortaya çıkan konteyner nakliye ağları, dünya genelindeki üretim ve tüketim merkezleri arasındaki deniz maliyeti mesafelerini önemli ölçüde kısaltarak, ekonomik coğrafyada ve ulaşım coğrafyasında değişikliklere izin vermiştir. Konteyner taşımacılığı aynı zamanda küresel tedarik zinciri uygulamalarının yeniden şekillendirilmesinde önemli bir itici güç haline geldi ve çok uluslu işletmelerin küresel tedarik stratejilerine, lojistik çözümlerini çekmeye ve küresel üretim ağlarının geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Konteynırlaştırma, küreselleşmenin en dinamik fiziksel bileşeni olmuştur ve ihracatın değerindeki ve GSYİH'deki büyümeyi çok aşmıştır. Küreselleşme geliştikçe, her yeni birey, GSYİH veya ihracat birimi daha yüksek seviyeli konteyner akışlarıyla ilişkilendirilmiştir. 1980 yılına kadar konteyner limanı iş hacmindeki artış, ihracatın değerindeki artışla aynı seviyelerde seyrederken, daha sonra konteyner akışlarının ticaret akışlarından daha hızlı büyümesiyle bir sapma kaydedilmiştir. Konteynerizasyon, Asya ekonomilerinin izlediği ihracata yönelik stratejilerin temel desteği olarak yayılma döngüsünün hızlanma aşamasına girmiştir.

Kaplarda taşınan uluslararası ticaret mallarının kompozisyonu çeşitliliği etkileyicidir. En önemli 20 SITC (Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırması) kategorisi, küresel konteyner ticaretinin %65'ini oluşturarak, konteynerin içine takılabilecek herhangi bir olası malı taşımak için kullanıldığının altını çizmiştir. Ticaret, geçici olabilen ve değişime tabi olabilen karşılaştırmalı avantaj faktörlerinin, yani emeğin sonucudur. Teknolojik değişiklikler (örneğin otomasyon) nedeniyle bu avantajların değişmesi durumunda, konteynerleştirilmiş ticaretin kayda değer bir payı etkilenebilmektedir (Esin, 2008:64).

Dünya çapında elleçlenen her on konteynerden yaklaşık biri Yangtze Nehri Deltası limanlarında elleçlenmektedir. Doğu Asya bölgesinde, Hong Kong, Tayvan ve Güney Kore tarafından üstlenilen ihracata yönelik sanayileşme politikaları, 1980'lerden itibaren bu ekonomiler tarafından kullanılan konteyner üretimindeki güçlü büyümeyi sürdürmüştür. Çin, 1980'lerin sonlarında benzer stratejiler geliştirmiştir. Önce, Pearl Nehri Deltası'nda, ardından Yangtze Deltası liman sisteminde ve Bohai Körfezi bölgesinde yüksek büyüme sağlamıştır. Geçtiğimiz on yılda Şangay, Guangzhou, Shenzhen, Qingdao ve Ningbo, dünyanın en yoğun konteyner limanlarında Hong Kong, Busan ve Singapur'a katılmıştır. Ren-Scheldt Deltası (Belçika / Hollanda), Güney Çin'in liderliği ele geçirdiği 1990'ların ortalarına kadar dünyanın bir numaralı konteyner teslim bölgesidir. Konteynerizasyon ve konteyner akışlarının dinamikleri iyi bilinirken, konteynerler tarafından taşınanlar çok daha azdır (Rodrigue, 2013).

## 4.2. Konteynerli Büyüme Dinamikleri

Konteynerli büyümenin geleneksel büyüme dinamikleri, temel olarak aşağıdakileri içeren bir dizi itici güçlere dayanmaktadır:

### 4.2.1. Türetilmiş Büyüme

Organik büyüme olarak etiketlenen türetilmiş büyüme, ticarete konu olan daha fazla miktarda konteynerli kargo ile ekonomik bir kalkınma sonucudur. Küreselleşme aynı zamanda konteynerli taşıma yükünü taşıdığı ortalama mesafenin büyümesini de ima etmiştir. Her iki durumda da daha fazla konteynerli taşıma kapasiteleri gereklidir, gemi başına ortalama seyahat günleri artar ve her yıl gemi gidiş-dönüş sayısı azalır. Türetilen talebe dayalı dinamikler, birçok küresel tedarik zinciri artık tamamen konteynerleştirildiği için konteynerleştirme potansiyelinde olgunluğa ulaşmış olabilmektedir.

### 4.2.2. Oyuncu değişikliği temelli büyüme

Başlangıçta ikame, dökme yük pazarının kademeli olarak ele geçirilmesiyle konteynerli taşımanın arkasındaki ana faktördür. Bu süreç, artan konteynerleştirme derecelerinde (limanın konteynerize iş hacmi ile toplam genel kargo hacimleri arasındaki oran) gösterildiği gibi birçok limanda özellikle görülmüştür. Konteynerli taşıma alınabilecek hemen hemen tüm dökme yükler konteynerli taşıma konulduğundan, bu ikame süreci, gelişmiş ekonomilerde esasen tamamlanmak üzeredir. Yükselen ekonomiler ve gelişmekte olan ülkelerde de hızla yükselmektedir. Bu, niş pazarların, yani malların ve sıcaklığa duyarlı kargoların, olası daha fazla konteynerizasyonunu bırakmaktadır.

### 4.2.3. Tesadüfi büyüme:

Küresel ekonomideki üretim ve ticaret dengesizlikleri, fiziksel akışlara ve nakliye oranlarına yansır ve belirli konteyner yeniden konumlandırma stratejilerine yol açar. Konteynerli taşıma aktarılmış akışlar nadiren dengelenir, bu da boş konteynerlerin ihracat kargolarının mevcut olduğu yerlere yeniden konumlandırılması gerektiği anlamına gelir.

### 4.2.4. Kaynaklı Büyüme

Derin deniz hizmetlerinin büyümesi ve daha büyük konteyner gemilerinin kullanılması, aktarma yoluyla farklı dolaşım sistemlerini birbirine bağlayan aracı merkezlerin kurulmasına yol açmıştır. Aracı merkezler, ana kara limanlarında doğrudan liman çağrılarına göre açık avantajlar sunan yerlerde ortaya çıkar. Ara göbeklerin ayarlanması, denizcilik için göbek uçlu dağıtım modelleri için ideal olarak uygun olan belirli bölgelerde gerçekleşir. Aktarma, ağ geçidi trafiği için gözlemlenenden önemli ölçüde daha yüksek büyüme oranları ile küresel konteynerli taşıma iş hacmi için önemli bir itici güç olduğunu kanıtlamıştır. Dünya çapında aktarma sıklığı 1990'da yaklaşık %18'den 2018'de yaklaşık %35'e yükselmiştir.

## 5. KÜRESEL TİCARET MODELLERİNDEKİ DEĞİŞİM

Son yıllarda uluslararası ticaret akışlarında önemli değişiklikler görülmüştür. Uzun mesafeli ticaret mutlak sayı olarak artmış olsa bile, uluslararası ticaretin artan bir payı bölgeler (ve özellikle ekonomik bloklar) içinde meydana gelmektedir. Ticaret ağırlıklı olarak Avrupa, Kuzey Amerika ve Doğu Asya'da gerçekleşir ve genellikle üçlü olarak anılmaktadır. Yine de, kuzey ve güney yarımküreler arasındaki, özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasındaki ticari ilişkilerde bir kayma yaşanmaktadır. Küresel ticaretin yapısı ilişkilerinde çok daha karmaşık hale gelmiş ve alınıp satılanlar bakımından çeşitlenmiştir. Ticari ilişkilerin örüntüsü esas olarak aşağıdaki faktörlerle açıklanmaktadır:

**Coğrafi yakınlık:** Ticari ilişkilerin yoğunluğu, kayda değer avantajlar daha uzakta bulunmadıkça, genellikle yakınlığın bir fonksiyonudur. Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki komşu bölgelerle önemli ticaret bağlantıları vardır. Kuzey Amerika ayrıca, USMCA'nın (Amerika Birleşik Devletleri-Meksika-Kanada Anlaşması) bir parçası olarak Latin Amerika, özellikle Meksika ile önemli ticaret bağlantılarını sürdürmektedir. Kısa mesafeler, ticaret için kullanılan modlar üzerinde önemli bir etkiye sahiptir; deniz taşımacılığı, kısa deniz taşımacılığı dışında daha az uygundur. Yine de, deniz taşımacılığının önemli bir avantajı, konteynerli taşımacılığın gelişmesinin de vurguladığı gibi, uzun mesafelerin ticaret üzerindeki olumsuz etkilerini önemli ölçüde hafifletmesidir (Rodrigue ve Noteboom, 2009:1-5).

**Kaynakların kullanılabilirliği:** Kaynakların kıtlığı ve bulunabilirliği, iki yüzyıla yakın bir süredir denizcilik ağlarını şekillendirmiş ve deniz taşımacılığının ton bazında ana bileşeni olmaya devam etmiştir. Enerji, maden ve tarım ticareti, petrol, doğal gaz, kömür, tahıl, alümina ve demir cevheri gibi dökme yükleri işlemek için tasarlanmış farklı nakliye ağlarına ve özel liman tesislerine sahiptir (Rodrigue ve Noteboom, 2009:1-5)

**Tarih ve kültür:** Sömürge döneminde kurulan ticaret ağları, Avrupa ile Afrika ya da Amerika Birleşik Devletleri ile Latin Amerika arasındaki gibi ilişkilerle ayakta kalmıştır. Çin, son on yıllarda yeniden yaratılan ve genişleyen Orta Asya ve Güneydoğu Asya ile ticari tarihi bağlara sahiptir. Siyasi bağlamdan bağımsız olarak, ticaret ağları bağlı oldukları karşılıklı arz ve talep sistemleri nedeniyle devam etme eğilimindedir. Çağdaş ticari ortamın bir başka özelliği, ticaret akışlarındaki dengesizliklerle ilgilidir. Örneğin Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği gibi ortaklarla ithal ettiğinden daha fazlasını ihraç etmektedir. Ticaret dengesizlikleri doğrudan nakliye akışlarındaki dengesizlikleri yansıtır. Enerji ve mineraller gibi toplu ticaret için, bir dönüş yolculuğunun boş olması yaygındır. Konteynerli ticaret için, dönüş seferlerinin yük faktörleri daha düşük ve boş konteynerlerin payı daha yüksektir. Dengesiz ticaret yapısı, önemli ölçüde ertelenen konteyner ithalatı ve ihracatının bileşimine de yansımaktadır. Ticaret dengesizlikleri, küresel konteyner hareketlerinin yaklaşık %20'sini oluşturan boş konteynerlerin yeniden konumlandırılması anlamına gelmektedir (Rodrigue ve Noteboom, 2009:1-5).

Özellikle Trans-Pasifik ticareti Trans-Atlantik ticaretinden daha hızlı büyüdükçe küresel denizcilik daha önemli hale gelmektedir. En önemli ticaret akışları, Asya ile Kuzey Amerika (özellikle Amerika Birleşik Devletleri) arasında, Avrupa ile Kuzey Amerika arasında ve Avrupa ile Asya arasındadır. İlgili deniz yolları, Malakka Boğazı (küresel ticaret geçişinin % 30'u), Süveyş Kanalı (%15), Cebelitarık Boğazı ve Panama Kanalı (%5). Bu darboğazlar, transatlantik, transpasifik ve Asya- Avrupa rotalarının hâkim olduğu başlıca deniz sirkülasyon sistemlerini birbirine bağlamayı sağlamaktadır. Kuzey-güney akışları, çoğu Singapur, Dubai ve Karayipler (Panama, Cartagena, Kingston) çevresindeki büyük aktarma merkezlerinde etkileşime giren bu doğu-batı rotalarını tamamlamaktadır (Daniel vd., 2017).

### 5.1. Uluslararası Ticaret ve Denizyolu Taşımacılığı Hizmetleri

Uluslararası ticaret hacimsel olarak yaklaşık %80'i deniz taşımacılığına dayanmaktadır. Bu da kuru yük, roll-on / roll-off, genel kargo ve konteynerler gibi çeşitli pazarları içerir. Demir cevheri ve kömür gibi büyük dökme yüklerin deniz yoluyla taşınması, tipik olarak bir yükleme limanı (demiryolu ile madenlere bağlı) ve bir boşaltma limanı arasında uçtan uca hizmetlere dayanır. Kuru dökme yük taşımacılığında gemi boyutundaki ölçek ekonomileri önemlidir, bu nedenle operatörler uçtan uca trampa hizmetinde gemi boyutunu en üst düzeye çıkarmaya çalışacaktır. Yükleme ve boşaltma limanındaki deniz erişilebilirliği, kiralama fiyatı seviyesi ve gemi türlerinin mevcudiyeti, gemi boyut seçiminde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ton-kilometre başına ülke içi nakliye maliyetleri, tipik olarak ton-kilometre başına deniz taşımacılığı maliyetlerinden 20 ile 30 daha yüksektir. Sonuç olarak, piyasa oyuncuları, bir yandan, toplu akışları nihai varış noktasına en yakın limanlar üzerinden yönlendirerek iç nakliye maliyetlerinin en aza indirilmesi ve diğer yandan gemi boyutunda ölçek ekonomilerinin maksimize edilmesi arasında bir denge kurarlar (Salman,1980:196).

Küçük dökme segmentlerde (tahıl, gübre, mineraller) konuşlandırılan gemiler genellikle çok daha küçüktür, bu nedenle gemi operatörlerinin emrinde çok daha geniş bir potansiyel uğrak limanı yelpazesi vardır. Nihai çağrı modelleri, pazara yakınlık, dağıtım ağının özellikleri (merkezi veya merkezi olmayan), gemideki kargo partilerinin sayısı ve özel terminal tesislerine duyulan ihtiyaç (örneğin tahıl siloları) gibi faktörler tarafından belirlenecektir. Roll-on / roll-off pazarında denizcilik hizmetleri Roro segmentindeki denizcilik hizmetlerinin operasyonel özellikleri, dikkate alınan alt pazarlara bağlıdır. Bölge içi roro ve ropax hizmetleri rotanın her iki tarafında bir uğrak limanı bulunan uçtan uca tipte tipiktir. Nakliye hizmetleri, orta ila yüksek frekanslı (bazen günde birkaç kez) sabit bir program izler. Feribot kapasiteleri, rotadaki kargo yoğunluğuna ve tek yön mesafesine göre büyük ölçüde değişiklik gösterme eğilimindedir. Örneğin, Avrupa'da, büyük birimler İngiliz Kanalı ve Baltık'ın bazı kısımlarında konuşlandırılmıştır. Buna karşılık, daha küçük pazarlarda (Örneğin; İrlanda adaları) hizmetlerde gemi kapasiteleri çok daha küçük olma eğilimindedir. Feribot hizmetlerini kullanan kamyonlar, karayoluyla uzun bir ön ve son taşımaya sahip olabilmektedir. (Örneğin; Dortmund'dan Zeebrugge'ye giden bir kamyon, Hull'a ve karayolu ile son varış noktası Manchester'a giden bir feribotu yakalamak için). Refakatsiz roro taşımacılığı pazarı, genellikle konteynerler için yedek alana sahip özel roro yük gemileri ile uçtan uca hizmetlere dayanmaktadır.

Kıtalararası rotalarda operatörler, 8000 oranına kadar kapasiteye sahip Saf Araba ve Kamyon Taşıyıcılarını (PCTC) konuşlandırarak deniz ayağında önemli maliyet tasarrufu (ölçek ekonomisi) ile sonuçlanır. Nakliye hatları kısa bir liman süresini hedeflediğinden ve büyük miktarlarda yeni arabayı barındıracak altyapıya sahip liman sayısında bir eksiklikle karşı karşıya kaldıklarından, uğrak limanlarının sayısı kesinlikle minimumda tutulur. Sonuç olarak, pazarın önemli bir kısmı büyük araç limanlarında yoğunlaşmıştır. Belçika'daki Zeebrugge limanı, 2019'da ele alınan 2,96 milyon birim ile iyi bir örnektir. Ana limanların konumu, ana alıcı pazarlarına yakınlıkları ve otomobil montaj fabrikalarının mekânsal yoğunluğu ile güçlü bir şekilde iç içe geçmiştir. Bir dizi büyük araba limanı, derin deniz hizmetlerini bölge içi kısa deniz hizmetleriyle başarılı bir şekilde birleştirmiştir. Ortaya çıkan hub ve bağlı ağ yapılandırması, otomotiv lojistik şirketlerinin büyüyen yerel kümeleriyle birleştirilir. Karayolu taşımacılığı, araba terminallerine / terminallerinden kara taşımacılığının açık ara baskın modu olsa da özellikle Belçika, Hollanda ve Ren ve Yangtze'de, daha büyük araba limanlarının iç erişiminin güvence altına alınmasında demiryolu ve mavnalı her zamankinden daha önemli bir rol oynamaktadır (Maralambides, 2000:1).

## 5.2. Genel Kargo Pazarında Denizcilik Hizmetleri

Deniz hizmeti konfigürasyonlarındaki çeşitlilik, geleneksel genel kargo pazarında muhtemelen en yüksek seviyededir. Koli boyutlarının genellikle tüm gemiyi doldurmaya yetecek kadar büyük olduğu dökme yük pazarının aksine, genel kargo pazarı, bir gemi veya ambar boyutundan daha küçük gönderilerin sevkiyatıyla ilgilenir. Muazzam çeşitlilikteki farklı kargolar göz önüne alındığında, dökme yüklerin sevk edilmesinin birkaç yolu vardır. En yaygın olanı, liner taşımacılık endüstrisini karakterize eden geleneksel yolcu gemisi tipi kavramıdır. Özel gemilerle işletilen belirli bir frekansta hizmetlerdir. Belirli bir süre içinde seferler sunan, gezi kiralama hizmeti veren hizmetler bazı örnekleridir. Hizmetler teşvikle işletilirken, ancak yine de az ya da çok tanımlanmış bir ticaret şeridi içinde bu faaliyet gerçekleşmektedir.

Geleneksel genel kargo pazarı, belirli kargo yüklerini taşımak için tasarlanmış birçok özel gemiyi ifade etmektedir. Örneğin, ağır yük gemileri sabit rotalarda çalışmazlar, ancak petrol ve gaz endüstrisinde büyük yatırımların yapıldığı alanlara çekilirler. Konvansiyonel soğutmalı gemiler, esas olarak, uçtan uca bir hizmette soğutma ve atmosfer kontrolü gerektiren yüksek değerli gıda maddeleri taşırlar (örneğin, Latin Amerika'daki bir yükleme limanından Avrupa'daki özel bir terminale taşınan muzlar). Soğutmalı kargoların örnekleri arasında taze ve dondurulmuş meyveler (örneğin, muz, yaprak dökken ve diğer turunçgiller), sebzeler, balıklar, et, kümes hayvanları ve süt ürünleri bulunmaktadır. Soğuk hava taşımacılığı, esas olarak Güney Yarım Küre'den dünyanın geri kalanına ihraç edilen kargolarla tek yönlü (ve bazı ürünler için mevsimlik) işin en iyi örneğidir (İncediken, 1990:64).

## 5.3. Konteyner Taşımacılığında Denizcilik Hizmetleri

Denizcilik hizmetlerinde en gelişmiş yapılar konteyner taşımacılığında bulunur. Nakliye hatları, sunmak için uygun buldukları ağları tasarlar, ancak aynı zamanda müşterilerinin sıklık, doğrudan erişilebilirlik ve transit süreleri açısından istediği hizmetleri sağlamakla

yükümlüdürler. Son yirmi yılda, artan kargo mevcudiyeti, taşıyıcıların ve ittifakların ana doğu-batı ticaret yollarında yeni tip yolcu taşımacılığı hizmetleri sunarak, gemi taşımacılığı ağlarını yeniden şekillendirmelerini sağlamıştır.

Gemi taşımacılığındaki son gelişmeleri gözlemlerken, daha büyük gemiler kullanılarak ve yeni operasyonel modeller ve nakliye hatları arasında iş birliği tasarlanarak üretkenlik artmıştır. 1990'lardan bu yana, daha büyük, daha fazla yakıt tasarrufu sağlayan gemilere büyük bir ilgi gösterilmiştir ve bu gerçekten de sağlanan TEU (lojistik birimi) başına maliyette önemli bir azalma sağlamıştır. Panamax sonrası kapasitenin eklenmesi, erken hareket edenlere kısa vadeli bir rekabet avantajı sağlarken, pazardaki takipçilere konteyner filosunu yükseltmeleri ve ciddi bir birim maliyet dezavantajını ortadan kaldırmaları için baskı uygulamıştır (The Alliance, Ocean Alliance ve 2M). Nispeten düşük maliyetli sonuçları olan daha fazla döngüye veya hizmete kolay erişim sağlayan terminalleri paylaşımlarına, denizde ve karada birçok alanda iş birliği yapmalarını ve böylece sonunda maliyet tasarrufu sağlamalarına olanak tanımaktadır. İttifaklar ve konsolidasyon, ana ticaret yollarında çok dizili ağlar oluşturarak hem nakliyeciler hem de taşıyıcıları bu kolaylıklara alıştırmıştır. En büyük gemiler, sınırlı sayıda limana sefer yapan çok limanlı güzergahlarda çalışmaktadır. Ağlar, belirli merkezlerden oluşan bir ağ üzerinden trafik sirkülasyonuna dayanmaktadır.

## 6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Uluslararası alanda yapılan denizcilik faaliyetlerinin tarihi milattan öncesine kadar dayanmaktadır. İlk olarak sandallar ile başlayan ve küçük birimlerde ilerletilen deniz ticareti günümüzde binlerce tonajlı ağır yük gemilerine yerini bırakmıştır. Deniz yollarının keşfi ile başlayan coğrafi keşiflerin adımları ve sonrasındaki gelişmeler ülkelerin küreselleşmesi için bir yol olmuştur. Uluslararası alanda keşiflere öncülük eden ülkelerin geliştirdiği denizcilik faaliyetleri ile ilerlediği dönemlerden bugüne kadar bakıldığında yine aynı ülkelerin ileri seviye de olduğu görülmektedir.

Buzulların erimesi, pusulanın icadı, buharlı gemiler ve sanayi devrimi ile gerçekleşerek ileri seviyeye gelen gemi taşımacılığı ayrıca ülkelerin birbiri üzerinde hakimiyet kurmasında da oldukça önemli yere sahip olmuştur. Bugüne bakıldığında Uluslararası ticaret hacimsel olarak yaklaşık %80'i deniz taşımacılığına dayanmaktadır. Bu taşımacılık ise kuru yük, roll-on / roll-off, genel kargo ve konteynerler gibi çeşitli pazarları içerir. Tarihteki ilk denizcilik örneklerinden başlayarak günümüze süregelen bu sistem limanların gelişmesi ve yeni rotaların ortaya çıkması ile günümüzdeki son şeklini almıştır. Deniz taşımacılığının küresel bazdaki etkisi ve hegemonya oluşumu üzerindeki baskısı kaçınılmaz olarak ilerlemeyi ve ticaret hacmindeki sürdürülebilir kalkınmayı da beraberinde getirmektedir.

Yük taşımacılığı diğer ulaştırma modları ile kıyaslandığında zaman ve hız avantajsız olmasına rağmen elleçleme ve konyetnırlaşma sayesinde maliyetlerde ciddi bir avantaj sağlamaktadır. Küresel lojistik açısından bakıldığında; ülkelerin ürünleri güvenli, az maliyetle ulaştırmasında stratejik öneme sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Türkiye gibi deniz kıyısında olan ülkelerin daha önde oldukları görülmektedir. Fakat denize kıyısı olmakla birlikte

bu avantajı kullanacak altyapı ve teknolojik zeminin de hazırlanması gerekmektedir. Denizyolu taşımacılığı yapan ülkelerde kombine taşımacılığında geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Covid 19 Pandemisi nedeniyle tüm ülkelerde izolasyon kuralları elektronik ticaretin önemini arttırmakta olup, lojistik faaliyetleri de hızlandırmıştır. Dünyada aşılamanın hızlanmasıyla ve normalleşmeyle birlikte siparişlerin artmasıyla uluslararası ticarete ve özellikle limanlarda yoğunluk yaşanmaktadır. Bu durumda büyüme stratejilerinin uluslararası ticaretten denizyolu taşımacılığının daha büyük pay alacağını göstermektedir.

Denizyolu taşımacılığı, lojistik sektörünün yük taşımacılığı alanında önemli bir yer tutmaktadır. Lojistik sektöründe küresel iklim değişiklikleri, çeşitli sistematik riskler ve özellikle lojistik sektöründe yük taşımacılığında bilgi teknolojilerinin kullanımı konusunda sektörün gerekli hazırlıklarını yapması gerekmektedir.

Denizyolu taşımacılığı ve uluslararası ticarete dahil birçok çalışma yapılmış olup çeşitli ekonomik modeller veya analitik analiz şeklinde yorumlamalar yapılmıştır. Dünyada uluslararası ticaretteki en önemli konu olan yük taşımacılığında denizyolu taşımacılığının büyüyen önemi ve özellikle konteyner taşımacılığının ilerleyen dönemlerde yeni elleçleme, depolama ve yeni stratejilerle daha da gelişeceğine yönelik olan çalışmanın bu yönüyle literatüre katkında bulunduğu düşünülmektedir.

## KAYNAKÇA

- Akten, N. ve Albayrak M. A. (1988). *Deniz taşımacılığı kılavuzu*. İstanbul, Ekim Matbaası.
- Daniels, J., Radebaugh, L. ve Sullivan, D. (2017). *Uluslararası işletme: Ortamlar ve operasyonlar*. 16. Baskı, New York: Prentice- Hall.
- Deniz, T. (2016). Türkiye’de ulaşım sektöründe yaşanan değişimler ve mevcut durum. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 151-153.
- Dicken, P. (2015). *Global shift: Dünya ekonomisinin değişen konturlarını haritalamak* (7. Baskı). New York: Guilford Press.
- Esin, A.G. (2008). *Geleneksel konteyner liman yönetimi, konteyner deniz ve liman işletmeciliği*. İstanbul, Beta Basım A.Ş.
- İncediken, Y. N. (2001). *Kulüp sigortaları, olayları ve uygulamaları*. İstanbul, Yılmaz Matbaacılık.
- Levinson, M. (2006). *The box: Nakliye konteyneri dünyayı nasıl daha küçük ve dünya ekonomisini daha büyük yaptı*. Princeton: Princeton University Press.
- Levinson, M. (2020). *Outside the box: How globalization for moving stuff to spreading ideas*. Princeton: Princeton University Press.
- Maralambides, E. (2000). *Liner shipping economics, center for maritime economics logistics*. Rotterdam, Erasmus University Press.
- Murphy, P.R. ve Knemeyer, A.M. (2016). *Güncel lojistik* (Çev: Funda Yercan, Şerife Demiroğlu), 11. Basımdan çeviri. İstanbul, Nobel Yayın.



- Rodrigue, J.P. (2013). *Transport and globalization*. JP Rodrigue, T. Notteboom ve J. Shaw (ed.) The Sage Handbook of Transport Studies, London: Sage.
- Rodrigue, J.P. ve Notteboom, T. (2009). Konteynirliştırmanın coğrafyası: Yarım asırlık devrim, adaptasyon ve yayılma. *GeoJournal*,74 (1), 1-5.
- Salman, G. (1980). *Liman ve deniz işletmeciliği*. İstanbul, Denizcilik Bankası Basımevi.
- Stopford, M. (2016). *Denizcilik ekonomisi* (Çev: Okan Duru), 3. Basımdan çeviri. İstanbul, Nobel Yayın.
- Vidya, C. T. ve Prabheesh, K.P. (2020). Implications of covid-19 pandemic on the global trade networks. *Emerging Markets Finance and Trade*, 56(10). 2408-2421.